Coll comp

GAUDEO

John Carter Brown
Library
Brown University

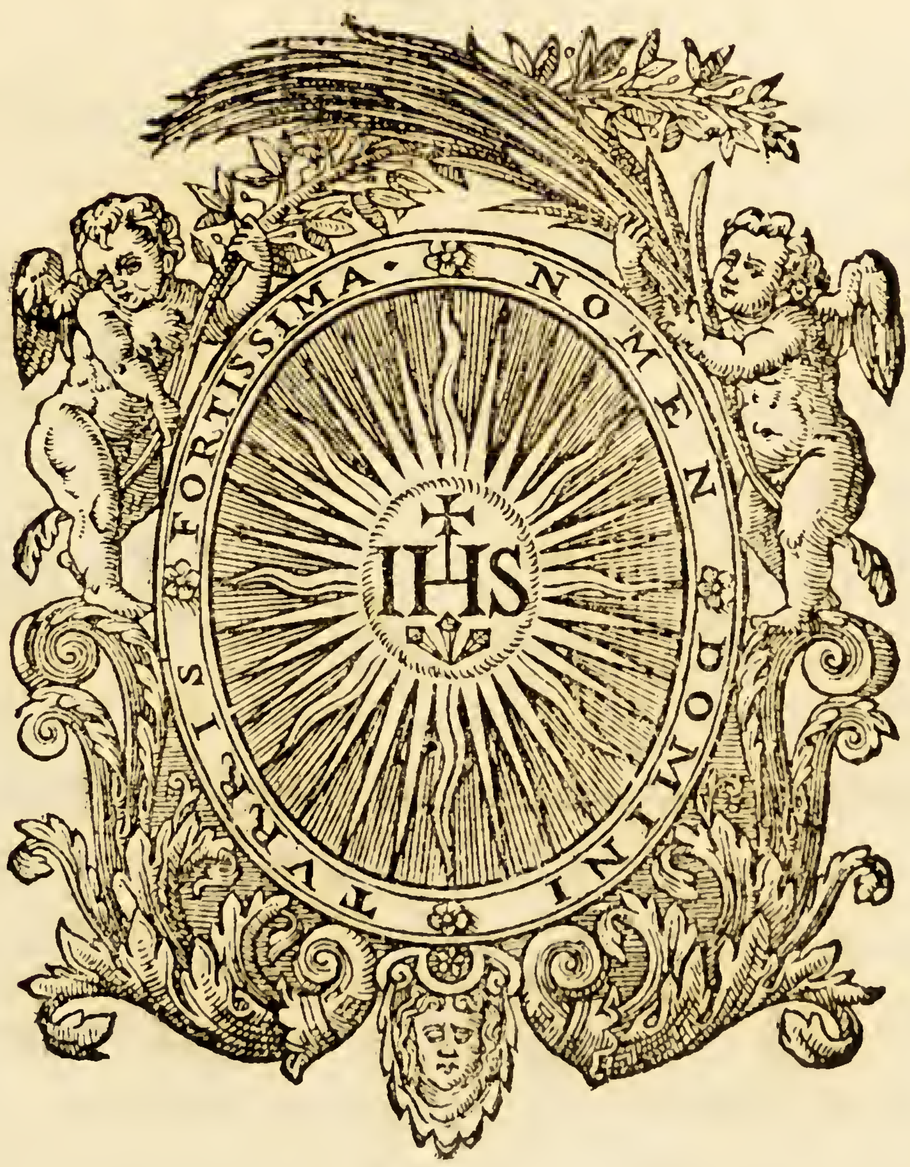
7960

DE VITA FRANCISCI BORGIAE

SOCIETATIS IESV PRAEPOSITI Generalis ab Ignatio Tertij.

LIBRI QVATTVOR.

ANDREAE SCHOTTI SOCIETATIS EIVSDEM SACERDOTIS.

Ex Auctoritate Superiorum.

ROMAE, Apud Aloyſium Zannettum. CIↃ IↃ XCVI.

Coll. Cler. reg. S. Pauli Bonon.

AD
ILLVSTRISSIMVM
CAROLVM BORGIAM
GANDIAE DVCEM,
LOMBAIAE MAR-
CHIONEM,
ET OLIVAE COMITEM:

And. Schottus, Societatis IESV Sacerdos.

VITAM FRANCISCI BORGIAE proaui tui, CAROLE Dux, qui Societatis noſtræ tertius ab Ignatio familiam duxit, Gandiae olim, Te hortante, Latine ſcribere ingreſſus, Romae ad ad exitum tandem adduxi, & in tuo nomine duabus potiſſimum de cauſſis apparere volui: primum Superiorum iuſſu, qui nec ipſi auctoritatem defugient, quod hanc qualemcumq. exſtare voluerint grati animi teſtificationē erga gentem Borgiam: e qua FRANCISCVS Societatem recens tunc ortam, acceſſione ſua mirifice illuſtrauit: deinde, quod in eam ſpem venerim, fore vt, cum magna ſit in omnem partem

ad bene, beateque viuendum uis Exemplorum, maiorem Tibi, Socijsque noſtris fructum domeſtica Exempla ſint allatura. Tibi quidem, quod, vt in atrijs maiorum tuorum mutas imagines, & ſigna ſpectare ſoleas, hanc ipſam proaui tui ſpirantem paene, ac loquentem effegiem, ea Te animi alacritate accepturum eſſe confidam, qua me olim de Principis officio, e M. Tullij, Philoſophorumque libris quotidie diſſerentem, audire conſueueras. Socijs vero noſtris, haec ipſa Exempla non mediocre adferent emolumentum: quod ea Parentis optimi expreſſa Pietatis veſtigia, intuebuntur, quibus dum inſiſtere volent, velle autem debent, minime degeneraſſe a maioribus videri poterunt: De me, illud affirmare liquet, lacrymas mihi identidem inter ſcribendum excuſſas: dum me tacitus ipſe tanti viri exemplo caſtigo. Quin & ad alios, vt coniuges, vt nobiles viros, hinc manabit, cupio quidem certe, vtilitas: legendis enim noſtris obſeruabunt rerum humanarum, honorumque deſpicientia, veram animi tranquillitatem, voluptatemque parari: quas artes veterum Philoſophorum natio inueſtigando quaeſiuit, ſed quaeſiuit tantum: Chriſtiana vero diſciplina, atque Religio inuenit, ac poſſidet. His, & illa cauſſa acceſſit, cum Ignatij Loiolae, & Franciſci Xauerij, innocentiſſimorum virorum, res domi, foriſque ſancte geſtas, Latine a tribus diſertis Socijs ſcriptas viderem, meas eſſe partes duxi, licet euentu impari, pari tamen voluntate,

te,

te, atque conatu, quae de FRANCISCI vita, legendo Hiſpanorum monumenta, ſciſcitandoque pridem didiciſſem, litterarum monumentis mandare: quod in ijs Edetanorum, Conſentanorumque locis diu multumque verſatus eſſem, quibus ille, abdicatis iam honorum, bonorumque titulis, diuinae ſe ſe Philoſophiae primum conſecrarat, caeleſtiumque rerum meditationi, abdens ſe, penitus dediderat. Latine vero ſcribendum duxi: quod cum Hiſpana lingua ſuis finibus contineatur, Latina ab omnibus prope gentibus legatur, intelligaturque. & res ab illo praeclare geſtae, dignae plane ſint, quae ab exteris quoque cognoſcantur. Stylum vero dedita opera ſic temperaui, vt pij, & Religioſi viri res geſtas, Hiſtoriamque Eccleſiaſticam ſcribi a me perpetuo meminiſſem: ad veritatis fidem, non ad pompam, oſtentationemque ingenij, vt militares olim conciones ſolent: in quibus Liuium, atque Salluſtium Pompeius Trogus reprehendit, vel denique funebres laudationes, quibus M. Tullius, idemque Liuius, factam eſſe Hiſtoriam mendoſiorem, merito queruntur. Sed hoc agamus: & a pueritia, de more, paullo altius ordiamur.

INDEX CAPITVM

QVAE LIBRO PRIMO.

DE natalibus, & educatione.Cap.I. pagina 1
Adoleſcens patrio ſolo egreditur. Cap.ij. 4
In aulam Caeſaris proficiſcitur. Cap.iij. 7
Vxore ducta liberos ſuſtulit. Cap. iv. 10
Exercitationes animi, & corporis.Cap.v. 11
Vita, & obitus Mariae Gabrielaei. Cap.vi. 16
Iſabellae Auguſtæ mors.Cap.vij. 17
Gothalaniae Prorex a Caeſare creatur.Cap.viij. 23
Orationis,& Poenitentiae in imperio ſtudium. Cap.ix. 26
De frequenti Euchariſtiae vſu conſultus Ignatius. Cap.x. 29
Ioannis, Ducis Gandiae, mors.Cap.xi. 30
Obitus Leonorae vxoris.Cap.xij. 32
Gandiae Societatis IESV collegiũ, Academiamq. conſtituit.C.xiij. 34
In nouo vitae genere ſuſcipiendo Societatem delegit.Cap.xiv. 33
In ſocietatem ab Ignatio recipi cupit.Cap.xv. 37
Rem domeſticam componit. Cap.xvi. 39
Romam anno ſaeculari ſacro cogitat.Cap.xvij. 41
Romae comiter a Pontifice, & Ignatio accipitur. Cap.xviij. 43
Ad Caeſarem de bonis abdicandis mittit, Cardinalatus honorem fugit. Cap.xix. 46
Pace Caeſaris titulis ſeſe abdicat. Cap.xx. 49

LIBRO SECVNDO.

ABdicatis Fortunae bonis, quæ geſſerit. Cap.I. 51
Nauarrorum Regnum ingreditur.Cap.ij. 54
Ludouici Principis Luſitaniae,et FRANCISCI litterae.Cap.iij. 55
FRANCISCI exemplũ complures ſecuti.Cap.iiij. 59
Cardinaliũ Collegio FRANCISCVM, Iulius tertius adſcribere vult. Cap.v. 61
Ognato digreſſus varijs in locis, quae geſſerit.Cap.vi. 64
In Luſitaniam proficiſcitur. Cap.vij. 66
Pintiae in Regia quae geſſerit, et concionandi ratio. Cap.viij. 70
Commiſſa FRANCISCO Hiſpaniarum,Indiarumque Societatis prouincia. Cap.ix. 72
Collegiorum Placentini, & Hiſpalenſis origo.Cap.x. 74
Caeſari Carolo initiae Societatis rationem reddit.Cap.xi. 77
Septimancae tirocinij domum inſtituit.Cap.xij. 81
Reginam litteris conſolatus, in Luſitaniam proficiſcitur.Cap.xiij. 84
Caeſaris obitus, & funebris FRANCISCI laudatio. Cap.xiv. 86

Quae

INDEX CAP.

Quae in Hiſpania Societati aduerſa acciderunt.Cap.xv. 87

Mittit Socios Catechiſtas in Aſturum agros Hiſpaniae, et in Madaurum Africae.Cap.xvi. 88

*In Luſitaniã reuerſ' Prouĩcia obita,luſtrat,fundatq.Collegia.C.xvij.*14

Portuenſis Collegij Societatis initia.Cap.xviij. 90

Romam a Pio Quarto Pontifice euocatus proficiſcitur. Cap.xix. 93

Bis Societatis Vicarius renunciatus.Cap.xx. 95

LIBRO TERTIO.

PRaepoſitus Generalis Societatis renunciatur.Cap.i. 97

Rem Societatis publicam gerere coepit.Cap.ij. 100

Pij V.Pont.Max.ad Aethiopiae Patriarcham litteræ. C.iij. 102

Cetera in Societatem Pontificis beneficia.Cap.iiij. 104

Peſtilenti lue Romae graſſante, quae geſſerit. Cap.v. 107

Primus Sociorum in Occidentis Indiam aduentus: nouem Socij in Florida inſula necati.Cap.vi. 109

*Socij Pirum Indiarũ prouinciã,& nouã Hiſpaniam ingreſſi.C.vij.*113

Poloniae Rex Societatem Regno accipit: Collegium Pultouiae extruitur.Cap.viij. 114

Varia item varijs in Prouincijs conſtructa collegia.Cap. ix. 116

Socij vndequadraginta ab hæreticis interempi, in Braſilicam Indiae proficiſcentes.Cap.x. 119

Duodecim rurſum Socij ab haeretici iugulatis.Cap.xi. 125

Collegia Societatis paſſim aedificata.Cap.xij. 129

Summo ſe magiſtratu abdicare conatur FRANCISCVS.C.xiij. 132

*Profectio in Hiſpaniam,Galliãq.Pij V.Pont.iuſſu ſuſcepta.C.xiiij.*135

In Luſitaniam,poſt in Galliam proficiſcitur. Cap.xv. 140

Morbus FRANCISCI, & iter Romam verſus.Cap.xvi. 142

FRANCISCI obitus.Cap.xvij. 144

Corporis forma,& mores.Cap.xviij. 146

De ſcriptis ab eo editis.Cap.xix. 147

LIBRO QVARTO.

ANimi demiſſio, atque modeſtia.Cap.i. 150

Paupertatis ſtudium. Cap.ij. 157

Singularis Obedientiæ documenta Cap.iij. 159

ORANDI frequens ſtudium.Cap.iiij. 163

De poenitentiae effectis,ſuique victoria.Cap. v. 172

Affinium amorem quatenus reſtinxerit.Cap.vi. 176

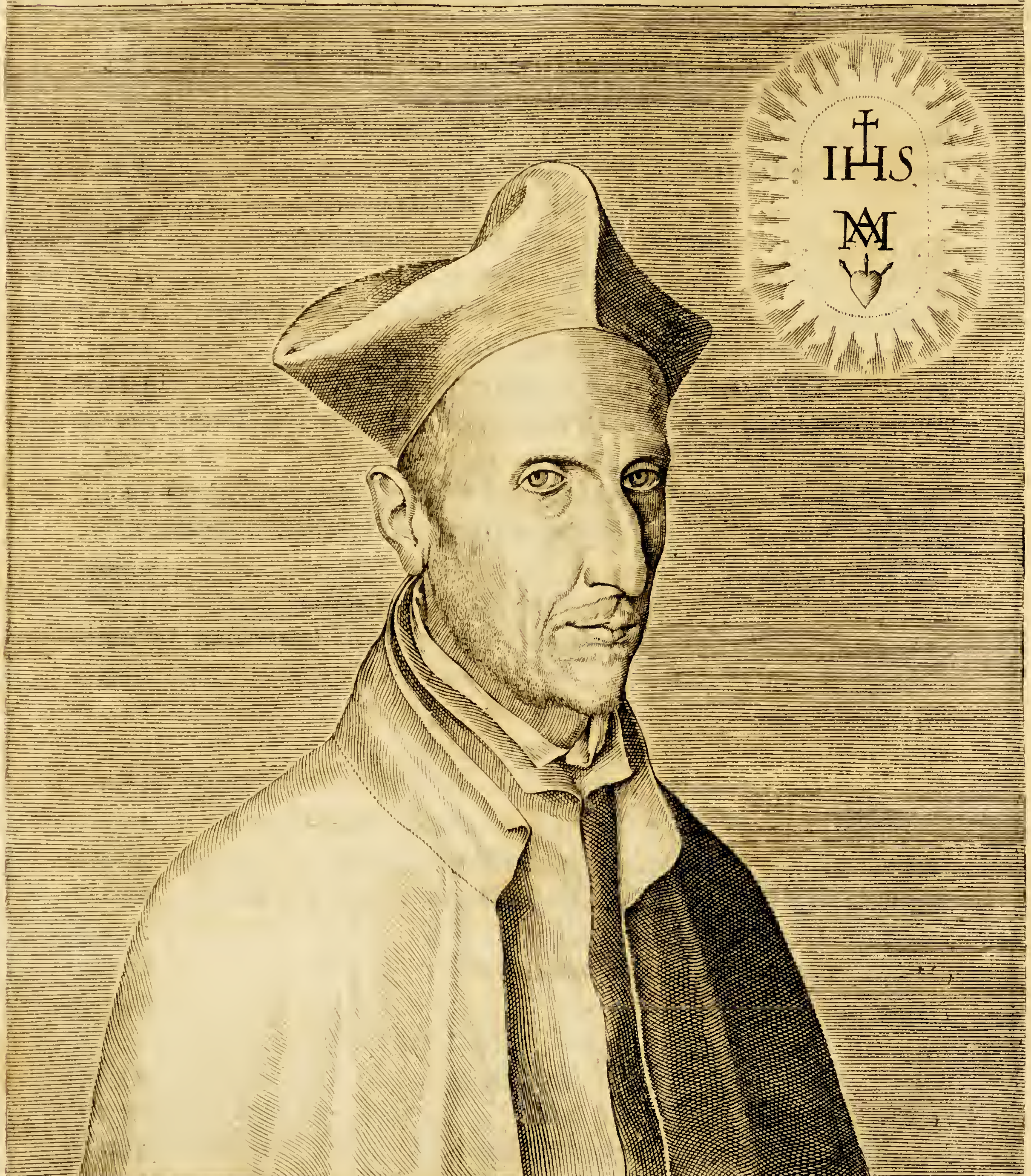
De pietate, morumque facilitate.Cap.vij. 181

De prudentia eiuſdem.Cap.viij. 185

De animi candore,ceteriſque virtutibus.Cap.ix. 190

FINIS.

A TE QVID VOLVI SVPER TERRAM. Pſal. LXXII

P. FRANCISCVS BORGIA. EX. DVCE GANDIAE.
SOCIETATIS IESV PRÆPOSITVS GENERALIS TERTIVS.
Obijt pridie Kal. Octob. ann. CIↃ. IↃ. LXXII. Ætatis. LXII.

ANDREAE SCHOTTI SOCIETATIS IESV DE VITA FRANCISCI BORGIAE SOCIETATIS EIVSDEM PRAEPOSITI GENERALIS TERTII

LIBER PRIMVS.

De natalibus, & educatione. CAP. I.

QVI ILLVSTRIVM VIRORVM res, domi, foriſque geſtas, litterarum monumentis conſignarunt, ij ferè maiorum ſtirpes à capite arceſſere ſolent. Equidem breuiter, etſi felicitatem his non metiar, FRANCISCI BORGIAE, patre, auo, maioribus clariſſimi, natales recenſebo: quando ad laudem permagni intereſſe exiſtimant, domi nobilem, virtutis via ad Pietatis culmen perueniſſe; contemptiſque maiorum imaginibus, & honorum titulis, CHRISTO ſeſe crucifixo conſecraſſe.

Igitur FRANCISCVS BORGIA, Gan-

dienſium Dux quartus, poſt Societatis IESV ſacerdos, & Praepoſitus Generalis tertius, filius primogenitus Ioannis Borgiae Gandienſium Ducis tertij fuit. Natus matre Ioanna Aragonia, Alphonſi filia, eius qui Ferdinandi Regis Catholici filius extitit: Idque Gandiae, quod in Conſentanis tertio lapide à Sucronis fluminis oſtio, nono verò Valentia ſitum eſt oppidum: ante diem V. Kal. Nouembris, qui dies Simoni, & Iudae Apoſtolis, anniuerſario ritu ſacer eſt: anno reparatae ſalutis
1510. decimo ſupra milleſimum, & quingenteſimum: Iulio ſecundo Pontifice Maximo Eccleſiae Romanae clauum tenente, Imperij verò Maximiliano I. Caeſare: cum apud Aragoniam Regnum obtineret Ferdinandus Rex, cui Catholici cognomentum meritò tributũ, FRANCISCI noſtri proauus: qui Caſtellae etiam regna adminiſtrabat Ioãnae filiae nomine, & Caroli nepotis: qui poſt & Hiſpaniarum Rex, & Imperator eius nominis quinctus fuit. Borgia verò gens, Hiſpanas inter familias clara inprimis, & nobilis; ex qua meri Principes prodierunt. Pontifices duo, Calixtus tertius, & Alexander Sextus: Cardinales, & Duces plurimi.

Mater grauida, cum vteri doloribus angeretur, & Religioſorum hominum preces, ſacrificiaque adhibuit, & pauperibus multa eleemoſynis elargita eſt, vt felicem partum ederet: tum Beatum Franciſcum, cui addicta maximè, dum viueret, appellauit. Partui vicina eius cingulo ex Diuae Clarae coenobio oblato, feliciter enixa, & ex voto parens, FRANCISCI nomine partũ honeſtauit. Hic iam ſumma cura, diligentiaque ab vtroq; parente educatus, primis ſtatim fidei Chriſtianae rudimentis imbutus, vna cum lacte ea virtutis ſemina imbibit, quae in omnem aetatem adhaeſerunt. Cauerunt diligenter, ex Platonis praecepto, ne tenera aetas ineptis nutricum fabulis inficeretur. Orationibus pro captu ae-

Lib. 2. de Repub.

tatis

tatis, Deum frequenter precabatur, flexis etiam genibus, vt à parentibus edoctus; libentius etiam ſua ſponte: quod indolis optimae, virtutiſque argumentum viſum eſt. Diuum Iacobum, vt Hiſpaniae tutelarem, inter ceteros colere; aras domi erigere, imaginibus Sanctorum placari, ſi vel, vt in tenera aetate excandeſceret, vel lacrymas funderet. Erat & ſolemne familiae Borgiae vetere inſtituto, vt è Diuorum numero aliquem quotannis ſorte educeret. Seruabat religioſè hunc morem puer etiamnum FRANCISCVS: (quem etiam in Societatem induxit, ſimul atque familiam ducere coepit.) Diui nomen cui obueniſſet, is profeſto die, duos mendicos vicatim collectos alebat; feſto verò, binis bini mares, feminis feminae, ad menſam miniſtrabant. Mores candidi, ſuaues, ſine faſtu, neque, vt in hac aetate plerumque, difficiles: ſic fiebat, vt carus omnibus, quibus vteretur, acceptuſque eſſet. Quinctum vix iam aetatis annũ attigerat, cum praeceptori Ferdinando, Theologo inſigni, viſum eſt faciendum, vt prima Latinae linguae elemẽta perdiſceret accurate, & ſcribere aſſueſceret. Morum item praefectus, vir nobilis, vt cuſtos additus, qui aulicis moribus imbueret; ſalutandique comiter, & agendi officium doceret. Hi inter ſe, non contentione, inuidiaque diſſentiebant, ſed honeſta potius, & ab Heſiodo laudata aemulatione, ſuum quiſque munus ſedulo obibat. Neutri perdifficilis ad formandam primam illam aetatem prouincia fuit; quod docile ingenium puer nactus eſſet, & obſequens, nec ad parendum peruicax. Decimum agebat annum, cum Verbi Dei praecones in templis libenter audiret: qui ſi forte, vt diſerti homines, actione placuiſſent, eorum venuſte geſtus exprimebat, ſententias memoriter recitabat. Audierat tum forte CHRISTI Saluatoris noſtri cruciatus; quos parentum iuſſu ordine,

ſupra quàm ab ea aetate exſpectari poſſet, adeo eleganter recitauit, vt non pueri, ſed Spiritus Sancti vocem audiſſe ſe, qui aderant, affirmarent. Matrem decennio maior morte amiſit, anno poſt natum Chriſtum, milleſimo quingenteſimo viceſimo. Aegrotantis ſalu-
1520. tem DEO, ſi ita placitum eſſet, commendare, lacrymas fundere, obteſtari. Ad haec in cubiculum ſine arbitris ſecedere: flagellis in ſe ipſe ſaeuire; ſua ne ſponte, an à pijs hominibus edoctus, non habeo dicere: Illud tantum; praeclare iam tum iecisse fundamenta, initiumque feciſſe auſterioris vitae. Matris obitum luxit, quo ad aetas illa patiebatur, & conſtãter tulit. Conſilia, vitaeq; praecepta piae matronae, ad extremum vſq; ſpiritum retinuit, religioſeque ſeruauit.

Adoleſcens patrio ſolo egreditur.
CAP. II.

1521. TVmultuatum ea tempeſtate in Hiſpania ciuili ſeditione, abſente Carolo Rege, qui tum in Belgio, Gandaui Flandrorum verſabatur. Plebs enim ſeceſſione arma aduerſus Optimates induerat: quiritando libertatem inclamare, & ad pileum etiam ſeruitia vocare: queſta à diuitioribus, potentioribusque oppreſſam ſe, aegrè vitam tolerare, grauem ſeruitutem ſeruire. Tempore, vt fit, paruis è principijs orta ſeditio huc demum euaſerat, vti caſtris locatis ſigna conferrent, neq; à nobilium caede inflammatum vulgus temperaret. Non eius expers calamitatis (ſaeuitum enim in omnes maiorum gentium familias) Borgia gens. Iam enim Palmam inter, &

Gandiam patentibus campis coniurati cum Prorege, omnique adeo nobilitate manus conſerere auſi, ſuperiores euaſerant: turbati, fugatique nobiles terga verterant, Gandia praedae ceſſit, direptaque confeſtim: vti vix matrem Ioannes Dux, ſororem, & filias, Virgines DEO ad Diuae Clarae conſecratas, emittere potuerit. FRANCISCVS filius, fuga ſalutem admiſſo equo, inuenit: Dianium, qui quarto inde lapide portus eſt, delatus: Inde cum parente, & Prorege, nauigio in arcem rupi impoſitam venit: quae rupes a forma, Paeninſula ab incolis vocatur. Hinc Caeſaraugustam cum parens deduxit: ipſe tranquillatis rebus, caeſis ad internecionem, fugatiſque a Segobrigenſium Regulo rebellibus, domum tandem reuertit. FRANCISCVS in auunculi Ioannis Aragonij Archiepiſcopi Caeſarauguſtani contubernio haeſit. Is artibus, quas liberum ſcire aequum eſt adoleſcentem, Grammaticis, Muſicis, & equeſtri diſciplina ab optimis doctoribus imbuendum curauit. In his tamen FRANCISCVS pietatis ſtudium minime negligendum duxit. Audierat tum, verni temporis ieiunijs, cum de rebus diuinis ad populum ſermones haberi ſolent, familiae Diui Hieronymi diſertum hominem, de vltimo Vniuerſi Iudicio vehementer, firmiſque lateribus perorantem: iterumque de Chriſti paſſi cruciatibus. Flexerat nimirum adoleſcentis animum Dei verbum, ancipiti gladio acutius: illinc timor tribunalis illius ſeueri; vbi omnes ſiſti nos oportet: hinc commiſeratio dolorum in Cruce, ſui redimendi gratia ſuſceptorum. Quibus rebus adductus, faſtidire praeſentia, & iam tum de perfectioris vitae ratione, in aliqua piorũ hominum familia tranſigenda, animo agitare: ſed quia annis minor, neq; integra res ei, qui nõdum ſui iuris eſſet: illud ſaltem commodi accepit, vti res omnes prudentius, quoad aetas

ferret,

ferret, ne tranſuerſum animum agerent, adminiſtraret. Caeſarauguſta in Vacienſes, quam Baezam incolae appellant, officij gratia in viam ſe dedit, inuitatus à lectiſſima femina Maria Luna, proauia, vxore Henrici Henriquez, qui Ferdinandi Regis Catholici patruus, & Praetorio praefectus, magnus itē Legionenſis militiae Magiſter erat. Huc etiam auia, Maria Henriquez, illius filia, cum amita, ſororibusque ciuili illa ſeceſſione, pedeſtri itinere fuga dilapſae peruenerant. Quarum conſpectu, etſi delectatus FRANCISCVS, in morbum poſt tamen, itinerum fortè incommodis, incidit. Sex ipſos menſes lectulo affixus, iacuit. Mox cum meliuſcule haberet, ecce tibi terraemotus; periculoſus iuxta, & diuturnus. Igitur quadraginta dies ſub dio, & pellibus, lectica vſus, egit; haec illi tectum, lectumque, periculo declinando, praebebat. Sanus iam, valenſque, miſſus à parente Tordeſillam (oppidum id Turrim Syllanam ſine auctore quidam vocant) ad Catherinam, Principē Hiſpaniae, Ioannae Reginae filiam: cui de more ſeruiens, operam adoleſcens nauauit, dum Ioanni III. Luſitaniae Regi nuptum data. Caeſarauguſtam poſt, vnde venerat, ad auunculum redit: qui patruum ſapiens, ne otio adoleſcens, (quod vitiorum omnium ſeminarium eſt) langueſceret, ad Philoſophiam, de more, appellere animum iubet: & differendi primum ratione imbuendum tradidit Gaſpari Laxo, ſubtilitum Philoſopho, ſed, vt ea tempora erant, minime diſerto, quod aetatis potius, quàm hominū vitio, Humanitatis ibi ſtudia iacerēt: quibus caeterae artes, tanquam in bono lumine collocatae, ſplēdeſcunt. Dialecticā verò facultatem ita Borgia tractabat, qua diſputando, qua dictata euoluendo, perinde atque lauream, Academiarum more, accipere conſtitutum haberet. Perceperat, radices ſciētiarū amaras, fructus ex ſe dulciſſimos efferre.

Ani-

Animi vero, quod caput eſt, pietatiſq; ſummã curã adhi
buit, ne aſſiduo litterarũ ſtudio, nimio ſui neglectu ſiluc-
ſceret. Igniculos itaq; animo inſitos idẽtidem excitabat,
aſſiduo Sacramentorũ Poenitentiae, & Euchariſtiae vſu.
Si quod ſpiritui bellũ inteſtinum naturae fomes, & Dae
mon faceret, ad orationem, confeſſionemque tamquam
ad anchoram confugere. Quibus rebus fiebat, vt dome-
ſticas aulicorum, & paraſitorum blanditias, adulatio-
nis plenas, & libidinem, caſti Ioſephi exemplo, effuge- *Gen. 39.*
ret; Vlyſſis denique more, obturatis cera auribus, Si-
renum voces praetereundo, ad ſcopulos non adhaereſce
ret. Sacros adhaec libellos de rebus aſceticis, domi li-
benter lectitando, (qui animos potius, quam oculos pa
ſcunt) obfirmata mente virtutem amplectendam; vi-
tia ſibi fugienda perſuaſerat, illud Regij vatis ſaepenu-
mero vſurpans: *Iuraui, & ſtatui cuſtodire iudicia iuſtitiae* *Pſal. 118.*
tuae. His potiſſimum rebus ad ſacrum coniugium, ca-
ſtum, integrumque corpus attulit. Quod & in Nebri- *Epiſt. 9. ad Saluinam.*
dio, equite Romano, Sanctus Hieronymus mirifice prae
dicauit.

In aulam Caeſaris proficiſcitur. CAP. III.

VNDEVICESIMVM aetatis an-
num agebat, cum Caeſarauguſta do-
mum, viſendi parentis gratia, reuertit:
humaniter ibi menſes aliquot habi-
tus, miſſionem deinde poſtulare coe-
pit; liceret pace illius, cui ſemper
dicto audiens fuiſſet, in aulam Caeſaris migrare, vt in
tanti ſe Principis clientelam daret, cui Chriſtianum
orbem multum eſſe merito debiturum augurabatur.
Parens filij prudens conſilium probare. *Amo te*, inquit,
de hac ſententia, fili: & volo, vt vis: vnico te non inuitus care-

bo,

bo, dum è re ſit optimi Principis. Macte igitur animi, & quo tua te virtus, & maiorum exempla vocant, perge. Familiam hinc proficiſcenti adornat, qua honeſte ſtipatus in Vaccaeos venit. Hic Pintia, quae hodie Vallis oletum, Caeſaris ſedes, nobiliſſimis omnium nationum viris abundabat. FRANCISCVS, vt in hoc aetatis flore pulcra erat, & imperio digna forma, facile omnium in ſe oculos conuertit, Hic igitur, Deo bene iuuante, ita ſe comparauit, vt poſt paullo falſam eorum refellerit opinionem, qui dicerent, aulicum ſimul Chriſti, & Principũ aſſeclam eſſe vix poſſe. Vt enim Carolo placere FRANCISCVS ex officio obnixe ſtuduit; ſic ad Chriſtum reſpectum habuit, rerum omnium inſpectorem, & Iudicem: vti nihil equite, & Chriſtiano, quae laus ſumma eſt, indignum diceret, ageret, cogitaretue. Domeſticis itaque ignauo otio, aliae ludo, libidine, obſceno ſermone, & iurandi praua conſuetudine, qua verbo, qua exemplo, interdixit. Quae mala, vt ſunt, peſtes palatij iuuenis appellabat. Qui lenocinium, impurum admodum vitium, profiterentur, ſuas ſibi res habere iuſſit. *Alijs,* inquit, *voluptatem paraſiti, Gnathones, Thraſones, & ollae amici aſſentando adferant; mihi, vt quod ſentio dicam, non placent: Placent viri graues, & innocentes, qui verum dicere libere audeant.* Seruos aiebat, non tam dominis honorem ſtipando adferre, quàm contra a dominorum bona exiſtimatione decus mutuari. De aliorum fama detrahi, ſe præſente, non ſuſtinebat: ſed vel modeſte, cum res daret, reprehendere, vel certe ſermonem abrumpere ſolitus, tacitè officij admonebat. Hiſce artibus bonis, domi ſuis exemplo eſſe, & honeſtis ſermonibus facem praeferre. Aulicis ex ſententia euenire, praemiaque à Principe accipere, tantum abeſt vt inuideret, vt etiam libentibus auribus acciperet, laudaretque factum: Illis etiam gratularetur: cum bona

ſpe

ſpe fore, vt ſibi itidem decurſo ſpatio honos aliquando haberetur. Equidem memoria teneo, cum diceret, qui ab intimis illi cubiculis erat, vidiſſe ſe, cum matronas nobiles, officij gratia, viſere oporteret, hirſutum, piliſque aſperum cilicium induere ſolitum: vt hoc tanquam clypeo munitus, tela Daemonis ignea, carniſque illecebras reſtingueret. Solet enim per oculorum feneſtras ad animum mors penetrare: vulnerare etiam telo ſaepe letali. Sic Scyllam inter, & Charybdim, nauem ſaluam deduxit: quin & coniuge domum ducta, quae natu grandior erat, cum & fores aulae ſemper illi paterent, teſtes laudare poſſum, qui dicerent, nihil vnquã, aut intemperãs à FRANCISCO, aut leue dictũ, factumue. Equeſtribus porrò exercitationibus mirifice delectabatur, hauſta illa ex Xenophõte philoſopho diſciplina. Ludos igitur Troianos agere libenter, haſtis concurrere, tela iacere, fuga Parthorum more ficta, hoſtem ferire, auerſa manu vulnerare, tauros in arena laceſſere, equum in gyrum agere, curſu cum aequalibus contendere, praemia nemini concedere: omnia denique ſe digna dextre exſequi. Non fefellit ea virtus, quae diu latere non poteſt, Carolum, ſed quaſi in illuſtri loco poſita, in oculos incurrit, ſermonemque paſſim dedit. Egit itaque Caeſar cum Auguſta coniuge, vt ſociam illo dignam quaereret, cũ qua curas rei domeſticae partiretur. Leonora Caſtri tandem inuenta, nobili apud Luſitanos loco nata; Alueri Caſtri, & Iſabellae Meneſiae Baretae filia: quae in comitatu tũc Auguſtae educabatur, & è Luſitania ſecuta, fidam illi operam probarat, virgo, morum candore, & in DEVM eximia pietate. Placuit Auguſtis conſilium: miſſuſque extemplo Gandiam Petrus Gandiſaluus Mendoſius, Auguſtae Oeconomus: qui Caeſaris nomine à Ioanne Duce poſtularet, quaeſitam filio conditionem, coniugiumque ra-

tum eſſe vellet, iuberetque. Nec abnuit Dux: Caeſari per litteras gratias agit, quod filij rationem habuiſſet. Nec FRANCISCVS matrimoniū detrectauit, ratus id, quod erat, Caeſari, cui omnia deberet vitae ornamenta, ſimul & parenti, cui vitam, morem eſſe gerendum.

Vxore ducta liberos ſuſtulit. CAP. IV.

NVPTVM iam data Leonora in Borgiā familiam, FRANCISCVM Marchionis Lombayae titulo Caeſar decorauit, Regioq; equorū ſtabulo, quae sūma ferè dignitas eſt, praefecit. Mores vtrique coniugi concordes, & omni bono de alijs merendo, pia quadam contentione certabant. Auguſtorum amicitiam, beneuolentiamque, non tam ſua, quàm inopum cauſſa affectabant. Quibus rebus fiebat, vt rerum parens, & effector DEVS, pauperum gratia illos viciſſim proueheret in maius. Hinc conſtans valetudo, opes, clientes, honores, magiſtratus affluebant: quodq; DEI benignitate accidere credimus, liberorum, & quidem optimorum, copia. *Timentis enim Deum* (inquit Pſaltes Regius) *vxor, ſicut vitis abundans in lateribus domus eius. Filij eius, ſicut nouellae oliuarum, in circuitu menſae eius.* Suſcepti ex ea liberi octo: mares quinque, tres feminae. Natu maximus Carolus Borgia fuit: qui in honorum titulis parenti ſucceſſit: Caroli Caeſaris nomen, qui tum in Italia agebat, ei donauit Auguſta vxor, cum Philippo Principe iuuentutis Hiſpanicae, Chriſti anno CIↃ.IↃ.XXX. Sūma vir prudentia & acerrimo iudicio, ex omni nobilitatis flore vnus ad Ligurum ſeditionem pacandam, à Philippo II. Rege Catholico miſſus anno CIↃ.IↃ.LXXV. Poſtquam in Regis poteſtatem venit Luſitania, idem militiae

Pſal. 126

tiae

tiae Imperator, ſumma auctoritate prouinciam rexit. Huius natalem anno vertente Iſabella excepit, Lermae Comes: Marchionis Dianij, Comitumq; matronarũ Lemoſij, & Altamirae, Ioannis quoq; Sandoualii mater. Tertius, Ioannes Borgia Belpouchij, Gothalaniae vico natus, cum vterque parens Caeſarem conuentus Aragoniae regni agentem, ſecutus eſſet. Hic ſimiliter Legatus à Philippo Rege in Luſitaniam miſſus: poſt, ad Maximilianum Auguſtum in Germaniam; nunc curiae Auguſtae Praefectus, Mariae, ſororis Philippi. Quartus, Aluarus, & ipſe, Catholici Regis nomine, arduis de rebus Romae apud Pontificem legatus, poſt, vxoris dote, Alcanizij Marchio. Quinta ſoboles, Ioanna Aragonia. nuptum matura aetate data Alcanizij Marchioni: huius filia, Aluaro, quem nominaui, auunculo in manum, Pontifice indulgente, conuenit. Sextus Ferdinandus Borgia, Mariae Auguſtae & ipſe curiae Praefectus. Hinc Dorothea filia, quae in tenera adhuc aetate, qua ſe DEO, ad Diuae Clarae, virgo deuouerat, vita abijt. Natorum vltimus, Alphonſus Borgia, & ipſe fratrum exemplo, Auguſtae curiae, dum vixit, praefuit.

Exercitationes animi, & corporis.

CAP. V.

TAMETSI prudenter antea rem familiarem adminiſtrarat, vt cuiuis in aula patrifamilias praeire videretur; nunc tamen cautius rem tueri domeſticam coepit: Rationes, & aera ſubducenda Leonorae vxori mandata,

publica ipſe negotia curare. Nihil praetermittere eorum, quae Caeſar in mandatis daret. Familiam elegit optimam, ex frugi, non nequam, ſeruis. Aleae, & id genus ludis longè, quàm anteà ſeuerius, interdixit. Oculorum eam falſam eſſe voluptatem dictitans. Interrogatus etiam, quidnam cauſſae eſſet, cur, quàm auide aulici amplectuntur in aleam ludendi cupiditatem, eam ipſe formidaret? *Dementis*, inquit, *eſt nauem benè compactam, & mercibus planam, data opera, in ſcopulos velis, remiſque impellere*. Scopulum recte vir prudens aleam appellabat, ad quem, exiguum quidem cubum, vi tamen magnum, plerique re lauta, ac beati, nauem fregiſſent. Quattuor adhuc rerum quantiuis pretij damna adferre ſolere: temporis, pecuniae, & pietatis iacturam fieri: conſcientiae denique bonae religionem, periurio, ludorum comite, facile amitti. Melioribus itaque, valetudinis tuendae, exercitationibus animum relaxabat, vt Muſicæ ſymphonia: in qua ſic excelluit, vt non canere ſolum ſuauiter, modulateque poſſet, ſed & numeros ipſe ex arte concinnaret, cantuſque meditaretur, qui in Hiſpaniae templis hodieque, in re diuina, ſacriſque, Gandiae Ducis titulo, accinuntur. Corpori verò exercendo aucupium adhibuit, falcone potiſſimum vſus, & accipitre. Qua quidem venationis forma, eo impenſius delectatum narrant, quo gratior ea Carolo Caeſari tum erat, quem ſingulari ſtudio aſſectabatur. Verum non hic FRANCISCI induſtria ſubſtitit: altiora animo agitabat, vberioreſque ex agrorum aſpectu, venationeque fructus tulit. Vt enim diuinum illum FRANCISCVM, cum pedibus ſe daret in viam, ſpectatis ruri floſculis, DEVM omnium effectorem laudare ſolitum accepimus: ſic noſter ex cōditis rebus, agris, auibus, canibuſque architectum DEVM aſſidue laudabat: quas quidem pias meditatio-

nes

nes, non à me excogitatas, ſed ex illius ore acceptas,
precium operae erit referre. Magna, inquit, Dei ex- „
ſtant in vtramque partem in me officia: agros etiam, „
ſiluaſque oberrantem, feras inſectantem, & praedam „
ex auibus agentem. Quo fit, vt interdum ſapientiam „
illius admirabundus meditari ſoleam, qui hominum „
generi feras, & aues, ad rapinam comparatas, parere do „
cuerit: quae quidem vinculis ſolutae, in caelum vſque „
eo ſubuolant, vt vel oculorum aciem effugiant. Homi- „
ni quoque tantum tribuerit honoris, vt eius imperio „
aues, & vinculorum, & priſtinae libertatis oblitae, ſi- „
bilis, fictiſque clamoribus obediant: vocatae redeant, „
memores manus, quae cibum praebere ſolet: & quam- „
uis ferae ſint, agreſtique ingenio, vſu tamen, & educa- „
tione manſueſcant. Eaedem emiſſae ad capturam, tan- „
quam milites ad explorandas hoſtium copias, fugan- „
daſque; reliquas aues etiam maiores vnguibus, roſtriſ- „
que caedunt, ſternunt, & ad humum affligunt. Mox „
parta victoria, praedam domino relinquunt, partem „
minimam patienter exſpectant: Pugnantes itidem „
in aëre cùm ſpectarem, ſubijt ea mentem cogitatio, ta- „
lem videri Daemonis pugnam, cum piorum animos ex „
inſidijs aggreditur: dum, vt leo rugiens, circuit quae- 1.Petr. 5.
rens, quem deuoret. Et ſi quis paulo conſtantior ex- „
ſiſtat, cuniculis rationis arcem euertere ſtudet. Fre- „
quentius verò pudorem mihi meditatio illa incutere „
ſolet, feram illam, & carniuoram, medicae eſcae gra- „
tia, agreſte ingenium exuere, cicurem, atque manſue „
tam reddi, voce hominis accitam ſtatim aduolare: pa- „
ti adhaec velari lumina, quibus nihil in vita carius: „
Hominem contra rationis, & orationis participem, & „
ad ciuilem ſocietatem conditum, alis, talaribuſque, „
quibus diuinam vindictam effugere poſſit, carentem, „
tot, tantiſque beneficijs ornatum, adeò ingratum ae- „

tatem

„ tatem agere, vt DEO vocanti parere nolit. In canum
„ vero venatione illud mirabar, quamuis famelicum, &
„ in feram rabie quadam actum animal, obſequi tamen
„ hominum imperijs, praedamque relinquere: Homi-
„ nem contra, DEI ſimulacrum, ſi quo ſe ſcelere obſtrin-
„ xerit, aegrè auelli, ſurdis auribus degere, nec DEO ap-
„ pellanti dicto audientem eſſe. Hiſce meditationibus FRANCISCVS, etiam agros dum luſtraret, fructus capiebat vberrimos: dum non oculos ſolum, corpuſque, vt venatorum natio; ſed animum etiam caeleſtium rerum memoria paſceret. Praedam ad haec vnguibus ſaepius eripere, & manumittere ſolitus, quam longo diei ſpatio quaeſijſſet, vt vincere ſeſe ipſe, animique ſenſum iam tum aſſueſceret.

Mathematicis etiam diſciplinis operam dedit: iis praeſertim, quas in optimo belli imperatore requiri audierat, ad machinas, moleſque iaciendas, moenia munienda, locum caſtris capiendum; caeli, ſolique ſitum, & naturam inueſtigandam: Quibus artibus magnos ſaepe duces victoriam militiae peperiſſe, metu etiam milites liberaſſe, acceperat. Calcar addebat & Caeſaris, quo familiariter vtebatur, exemplum; cur maiores in dies progreſſus facere, vellet: cuius & Coſmographo, Sanctae Crucis cognomento, operam dedit, horis tamen diuerſis. Carolus itaque libenter FRANCISCVM conſulere, dictata exigere. Qua vna re ad priſtinam conſuetudinem non parua acceſſio facta eſt: Ioca itaque & ſeria cum illo communia habebat omnia. Verum ne illis quidem animi ſtudijs, Muſicis, & Mathematicis, aut corporis exercitationibus, venatione, & aucupio, ſatis erat ad conſtantem corporis habitudinem tuendam comparatus: ſed, vt plerumque fit, in hac vitae imbecillitate, morbis etiam interdum tentabatur.

Febri

Febri enim ardentiſſima debilitatus, didicit nihil eſſe in rebus humanis proprium, nihil perpetuum: Cum vero alterno & nouercali die, igni medullae coquerentur, pia illa mentem pupugit meditatio, ecquaenam illos flammae vrerent, qui ob flagitia apud Inferos poenas aeternas penderent: quique purgante igni cum futurae beatitudinis ſpe, expiarentur. Pro his igitur ex illo tempore & orare in dies ipſe, remque diuinam curare coepit. Illud etiam commodi e morbo acceſſit, libris iam tum profanis nuntium eſſe remiſſum, ſacros aſſidue tractaſſe, nouum praecipue Teſtamentum, Sanctorumque vitas, ſumma & voluptate, & vtilitate: Impuros vero ſcriptores, vt vitiorum, libidinumque ſeminaria, ne nominari quidem paſſum. Lectica valetudinis gratia, dum in agros portaretur, Diui Pauli Epiſtolas, adhibito etiam ſacro interprete, lectitabat: non ſecus atque Iſaiae vaticinia Candaces Aethiopiae Reginae Eunuchus: Verum non multa, ſed multum legere ſtudium fuit. Si quid laudabile occurriſſet, ſuſtinens ponderare ea, & exſequi cupiebat. Hanc vero aſceticorum librorum lectionem, recte primum melioris vitae gradum eſſe dicebat.

Act. 8.

Vix iam cõfirmatus, ſuſcepta in eam Galliae partem, quæ Prouincia Romanis eſt appellata, expeditione; arma tractans, Caeſarem ſecutus eſt, adſcitis ſocijs, Ruiſio Gomeſio Sylua, qui poſt Euoli Princeps: Georgio item Melo: quos vnicè caros habuit & in paucis, vt coniugis cognatos, dilexit. Affecto iam bello, miſſus à Caeſare, qui Auguſtae vxori omnem belli euentum exponeret, deque valetudine ſua ſecuro eſſe animo iuberet.

Anno, qui eſt inſecutus CIↃ.IↃ. XXXVII. dum Segouiae in Carpetanis conuentus Ordinum haberentur, morbo item anginae decubuit, vt ſanguine paenè fau- 1537.

ces

ces obſtruerentur; ſed linguae licet vſum amiſiſſe videretur, mentem tamen in DEVM fixã tenuit: ad mortem obeundam animo, quam vnquam alias, paratiore. Iam tum enim ſingulis menſibus pane illo caeleſti, criminibus expiatis, victitabat. Praeter illa morborum incommoda, ſtimulos ad pietatem addidit triſtis nuncius Gandia de morte Mariae Gabrielae auiae allatus: quae lectiſſima femina, vita prius pie, innocenterque acta, poſt in Diuae Clarae coenobium ſeſe abdiderat. De cuius vita, moribuſque, quando locus manum inijce re videtur, pauca de multis attingam.

Vita, & obitus Mariae Gabrielae, FRANCISCI auiae. CAP. VI.

INTER cetera felicitatis argumenta numerabat, auiam ſibi pientiſſimam obtigiſſe, Mariã Henriquez, Catholici Regis Ferdinnandi patruelem, quam Ioannes Borgia Gandienſium Dux ſecũdus, thalami conſortem habuit: ſed illo immatura morte praerepto, haec octauo decimo aetatis anno vidua relicta eſt: ſuſceptis duobus *filijs*: & Iſabella, quae tenera adhuc aetate ad Diuae Clarae DEO ſeſe votis obſtrinxit; Ioannes verò natu maximus, in matrimonium Ioannam Aragoniã cepit: ex qua FRANCISCO, primo iã partu ſuſcepto, ad Diuae Clarae Maria, filiae Iſabellae exem plo, migrauit: Nec, vt maxime optarat, praeſtare citius licuit; quod, vt piam matronam decet, filij antea parente orbati recte educandi, proleſque ex ijs propaganda eſſet. Cuius iam voti compos, in tot, tantiſq; vi tae miſerijs, nihil coenobij ſolitudine duxit antiquius. Ioãnes Dux tertius factũ illud heroicũ, lacrymis deprecari

cari

cari & diſſuadere fruſtra tentauit: veritus ne quid vnico familiae, nominiſq; heredi FRANCISCO recens nato, humanitus accideret, At illa: *Ego vero hoc te, fili, metu libero: Natus enim tibi FRANCISCVS talis tantuſque euadet, vt multorum inſtar liberorum vnus ſit. Huius itaque diuini beneficij nomine vtrumq; gratias DEO quotidie agere, niſi ingrati eſſe volumus, neceſſe eſt. Equidem de me affirmare poſſum, quoties in Virginum DEO laudes canentium coetu verſor, toties Angelorum choris intereſſe videor; hanc cur mihi veram uoluptatem, fili, inuideas non uideo.*

Paruit his dictis Ioannes, inuitus tamen. Tertium itaque & triceſimum aetatis annum attigerat, cum ſe Maria, abdicatis aulae titulis, Regum ſe maximo conſecrauit: Corporis tamen ea imbecillitate, vt vel annum ſupereſſe poſſe inter velatas Virgines, tam auſtera vitae abſtinentia negarent medici. Atqui, DEO iubente, alterum tantum ſuperſtes, tres ipſos & triginta annos in coenobio, ſumma & religione & diſciplina vixit, ceteriſque omnibus exemplo fuit, nulla dignitatis, & natalium habita ratione. Iam enim Mariae Gabrielae, vt priuatae ſolent Virgines, nomen adſciuit. Filia cum forte, Abbatis titulo virginibus praeeſſet, matri pro tunica detrita nouam tradidit, iuſſitque veterem ſibi indumento relinqueret: Certatum hic vtrimque officioſe de attrita veſte, dum neutra alteri eam concedit. Ceſſit tandem mater filiae, vt dignitate tum maiori; hoc addito, augurij loco: *Habe tibi, nata, ueſtem meam, quam cupide affectaſti attritam: faxit parens ille Vniuerſi DEVS, qui nos noſtraque reſpicit, tum demum eam abijcias, cum in Carpetanorum Regno* (vt poſt euenit) *noſtrarum Virginum Diuae Clarae titulo familiam inſtitues.*

Memorandum & illud, Ignatiam Corellam virginem nobilem, Conſentanorum Comitis filiam à Ma-

ria ſibi cariſſima, morti vicina (quod ſine illa vitam ſibi acerbam fore putaret) obnixe obteſtando periſſe, vt defuncta, a DEO impetraret, ſibi in caelum ſubſequi ſtatim vt morte liceret. Facturam ſe Maria recepit. Viſum non longo poſt interuallo illius ſpectrum, iamq. voti compotem factam nunciauit. Sic non diu poſt Ignatia feliciter vita decedens, ſubſecuta eſt. Nec minorem illud admiratione legenti pariet, Pridie eius diei, quam è vita migrauit, mortē praeſagiſſe [illegible] tera cras inquit, ad Mariā Ieſu, Comitis Dianij ſororē conuerſa. *Dei benignitate, hinc tanquam e diuerſorio in caelum, ut ſpero & opto, euolabo: Interea febri ardentiſſima, ut antecactae uitae errata expientur, excoquar: nihil enim immundum ſedes illas introibit. Sed in his ardoribus illud poſtremum morienti officium praeſta, ut pace tua* (erat enim uicaria auctoritate praedita) *ſitienti mihi frigida porrigatur: nec enim niſi ſumma neceſſitate flagitabo.* Vix dicendi finem fecerat, cum febris medullas occupat adeo vehemens, vt flammis ardere videretur. Dux enim Ioannes, manum exoſculatus, matris benedictionem poſtulans, poſtremum iam Vale de more dicens, ignis ſe carbones, non hominis manum, contrectaſſe affirmauit. Franciſcae filiae, quae cum imperio praeerat benedicens, id negotij dedit, vt ſimul extremum efflaſſet Spiritum, hymnum illum. *Te Deum laudamus.* cum gratiarum actione à Virginibus decantari iuberet, quod DEI benignitate, tandem aliquando, veluti vinculis libera, migraſſet.

Fuit & illud ſanctioris vitae argumentum: ſito iam corpore, priuſquam efferretur, auditas eſſe Angelorum voces, ſacrae Virgines praedicarunt. Quibus etiam cum Dux, Eccleſiaſticis ordinibus ſtipatus, ad iuſta matri perſoluenda, funuſque curandum, adeſſet, Sacerdotes ſacris operaturi ſilentium imperarunt, quod in

illa-

illarum odio, cantus ſymphonia audiretur. Neminem vero tum mortalem ceciniſſe compertum; creditumque diuinitus auditam vocem; vt ſaepe in beatorum hominum funere, Gregorius Pont. accidiſſe commemorat. *Lib.Dial. ogorum.*

Hic matronae religioſiſſimae exitus fuit: cuius iactura FRANCISCVS, quod vitae magiſtram re, conſilioque iuuantem amiſiſſet, vehementer indoluit: patrocinio tamen, quod DEO potiretur, iam tum ſe foueri ſenſit. Cuius etiam precibus in Societatem IESV ſe, tanquam in portum, poſt eſſe delatum, exiſtimauit.

Iſabellae Auguſtae mors. CAP. VII.

SEPTIMO, illa, & trecesimo, poſt CHRISTVM natum, ſupra Milleſimum & quingẽteſimum geſta: Haec, biennio poſt, non minus quam illa, admiranda acciderunt. Carolus Caeſar Toleti, quae Carpentaorum caput, regumque ſedes Gotthicis temporibus, vt Hiſpaniae vmbilicus, fuit, omnium Ordinum conuentum agebat, magno & feſtorum ludorum apparatu, & nobilium, plebiſque plauſu. Sed, vt plerumque fieri ſolet, gaudia luctus contaminauit. Iſabella enim Auguſta, Caroli vxor, vita deceſſit, magno Caeſari ſui relicto deſiderio: erat enim foemina ob ſingularem pietatis cultum, & in egenos liberalitatem, omnibus cara: & vt illo, non peregrino, caelo nata, Hiſpanica ingenia cum noſſet, moderabatur egregie. Decretum Caeſaris auctoritate, vti Marchio Lombayae funus deduceret, Illiberim verſus: quae vrbs hodieque Granatenſis Regni caput, templumque in ea ſepulcris Catholicorum Regum, auorum Iſabellae, clarum. Qui Reges maio- 1537. 1539.

rum memoria, eam vrbem Mauris ereptam, CHRISTI regno vindicarunt. Efferebatur inſigni pompa cadauer, ſtipante FRANCISCO, cum omni familia & vxore: nihilque ad cuſtodiam, decuſq; funeris quod pertineret, ſumptuſque, praetermiſſum. Illiberitanis compoſitum corpus traditur, vti Regio ſacello, maiorum monumentis inſerretur, & in acta publica, tabellionis fide & manu, referunt, Auguſtae hoc cadauer eſſe, quo tempore, cuius opera acceptum, conditumq;. Nudata vero facie, vt agnoſceretur, ne qua forte fraus commiſſa eſſet, adeo deformis apparuit, vt ſpectantibus terrorem incuteret. graui etiam odore, itineris comites fugaret: vt qui teſtificari auderet illam ipſam Auguſtam eſſe, repertus ſit nemo. moriens enim, qua erat matrona verecũdia, nequis corpus tangeret, vel aromatibus condiret, mandarat. FRANCISCVS ſolus manſit, & quanquam iureiurando firmare non auderet, eamdem illam, toto terrarum orbe clariſſimam Principem eſſe, quod adeò ſui diſſimilis appareret: illud tamen ſancte, & conceptis verbis affirmans, in acta referri iubet, ipſam Auguſtam videri; quod nihil eorum, quae ad fidam cuſtodiam pertinerent, in Illiberitano itinere, ſciens prudens omiſiſſet. Hic tacitus ille ſecum, & moeſtus, praeſentia praeteritis committens, cogitare. *Haeccine illa ſunt lumina, quae omnium in ſe oculos conuerterant? haec venuſtas illa, quae aliarum formas extingueret? Tune Iſabella? Tune Auguſta? Fallunt oculi? aberrat mens? Sed non fallunt: nimirum humanarum haec rerum viciſsitudo eſt: I nunc, fragile illud formae bonum admirare?* Illud ſane verum, certumque eſt, vno hoc, breuique aſpectu cadaueris, adeo immutatum, ſuiq. diſſimilem redditum & ipſum FRANCISCVM, vt eumdem eſſe negares. Iam tum enim diuina luce illuſtratus, longe diuerſa meditabatur, animumque ſerio

ſemel

ſemel induxit, falſa haec, fluxaque bona, formam, diuitias, clientelas, honores, pro nihilo eſſe ducenda; vera illa, aeternaque ſectanda. Caeleſtia terrenis, diuina humanis anteponenda: Breuibus vitae curriculum ſpacijs, anguſtiſque terminis circumſcribi: Vnicum ſingulis animum caelitus datum, qui aut delictorum aeternas poenas dabit; aut virtutis praemia ſempiterna conſequetur. Nihil itaque procraſtinandum ratus, meliora omnia, vbi primum poteſtas foret, animo agitare, DEOque religioſe promittere. *Quid enim*, inquit, *mihi eſt in caelo, & a te quid volui ſuper terram.* Pſal. 72. *Quae vtilitas in ſanguine meo, dum deſcendo in corruptionem?* Pſal. 29. Sito iam rite in aede ſacra cadauere, domum FRANCISCVS ſe contulit, & in cubiculum confeſtim, ſine arbitris, peſſulo ianuae obducto, ſe abdidit, humique proſtratus, lacrymis gemitus miſcens, in has fere voces erupit: Auguſtinum, credo, imitatus, cum & ille recens Lib. 8. Confeſſ. cap. 8. caeleſti vulnere, cerui inſtar, ictus eſſet. *O miſeram vitae rationem. ò, fallaces hominum ſpes; & inanes noſtras cogitationes. Quouſque tandem diligimus vanitatem, & quaerimus mendacium?* Pſal. 4. *Quouſque veris neglectis, vmbras conſectamur? Regna, imperia, nobilitas, honores, morte ſoluuntur: formae dignitas morbo & morte amittitur. Omnia denique cito ex laetitia, & voluptate, ad luctum & lacrymas recidunt. En illa Auguſtarum pulcerrima, vt in funere deformata iacet: Expergiſcere igitur anima mea, expergiſcere tanquam e veterno, ſat Principi mortali datum. Te, te, ſequar immortalis. Illumina DEVS oculos meos, viamque commonſtra; vt quod reliquum eſt vitae ſpacium, perbreue illud quidem, at quantum id eſt, rectè, pieque tranſigatur.* Sic ferè FRANCISCVS, fuſis vbertim lacrymis; repetens identidem illud: *Sat datum mortali Principi, deinceps immortali ſeruiendum, ſi ſapio. Tranſcribam igitur reliquum vitae tempus Regiae caeleſti.* Noctem, quae ſubſecuta

ſecuta eſt, anxijs hiſce cogitationibus inſomnem tradu-xit. Poſtridie eius diei, facta re diuina, parentatum eſt, iuſtaque rite perſoluta. Mox Ioannes Auila, Ecclaſiaſtes inſignis, &, quod ſcripta teſtantur, egregia ſacrarum litterarum peritia & pietate, pro concione breuiter Auguſtae laudes perſtrinxit: vehementer vero, & fuſius, vitae mortalis ſpes hominum inanes, miſerias, calamitateſque innumeras: Nec pupugit ſolum FRANCISCI animum, qui diuinitus iam ictus eſſet; verum & gladium ſpiritus, DEI verbum, altius adegit. Sumpto itaque modico in meridie cibo, ſacerdotem illum ad ſe arceſſendum curauit; vulnus aperit, mentem animi detegit: rogat, quae in rem futura exiſtimet, audacter ediſſerat: Ille aulicorum tria potiſſimum vitia fugere iubet; ambitionem, inuidiam, libidinemque, tanquam animorum peſtes, praeſentiaque venena. Alter hic ſtimulus acceſſit. Redditae ea tempeſtate litterae amitae FRANCISCAE IESV, quae ad Diuae Clarae Gādiae velatis virginibus praeerat. Narrant, viſum ſibi in oratione FRANCISCVM; dum in Illiberitana profectione eſſet, tendere ad DEVM manus, ſupplicem: manu diuina ſublatum, ad optima quaeque ſubuectum videri. Auguſtae etiam animam à ſacris virginibus ſpectatam; è purgantibus flammis in caelum ab Angelis delatam. Quibus viſis, tametſi ſummo iudicio atque delectu fides habenda; quod multae, ſimplicitate partim, partim improbitate deceptae mulierculae, graues etiam viros in errorem traxerint, illud tamen inficiari nemo poteſt, ſanctiſſimis hominibus vera ſaepe viſa & ſimulacra apparuiſſe. Magnum certe FRANCISCVS, ex hiſce litteris, ut Auguſtae funere, Ioannis item Auilae concione, emolumentum cepit. Adeo verum eſt illud ſapientiſſimi hominis conſilium. *Melius eſſe domum luctus, quam con-* Eccleſ. 7.

uiuij

niuij frequentare. Quare in auſterioris vitae ſtudio magis in dies confirmatus, ab aula ſe domi colligere, priuatuſque viuere cum vxore & liberis decreuit. Hoc amplius; ſi quid vxori, quod nollet, accederet, & ſuperſtes ipſe eſſet, fore, vt in aliquam ſe Religioſorum hominum familiam daret: Tum demum praeclare ſecum iri exiſtimabat, hancque vitae felicitatem appellabat. Quod quidem votum DEO rite promiſit, & tandem, data longior vitae vſura, re ipſa praeſtitit.

Gothalaniae Prorex a Caeſare creatur.

CAP. VIII.

ILLIBERI domum reuerſus, Carolo rei geſtae curatique funeris rationem conſtare voluit. Is collaudato officio, honorifice dimiſit. Poſt non diu, ad ſe accitum, Proregis, ſeu Praetoris cum imperio, legat in Gothalaniam prouinciam: ſic à Gothis, & Alanis, qui ibi ſedem, occupata Hiſpania, fixerunt, appellatam: vt & à Vandalis aetica, hodie *Andaluzia* quaſi Vandaluzia: & à *Longobardis* Inſubrum regio eſt dicta: Quae quidem à Septentrione gentes, immanitate barbarae, & multitudine innumerabiles, in Italiam, & Hiſpaniam infuſae, ducentos, & quod excurrit, annos imperium vi tenuerunt, Cataluniam incolae nominant: Sunt qui à Gotalaunicis Galliae campis *Catalauniam* deriuent. Caletanos eſſe Ptolemaei, alij autumant. Sed hoc agamus. Tergiuerſari primum Marchio coepit, munuſque plenum quidem honoris, oneris tamen immenſi videri. Caeſar contra ſic vrgere, illius ad hanc rem opus eſſe ingenio. Bonorum enim Principum vti vicaria poteſtate velle ſe, non eorum, qui quaeſtum ex imperio, dignitateque ambirent.

Vicit

Vicit tandem Caroli, qui pro ſuo iure imperare poſſet, auctoritas. DEVM itaque venerans precatur, quando non ſtudio quaeſitos eſſe faſces, & titulos; nec ambitam à ſe prouinciam ſciret, vires idem negocijs pares, qui vnus & poſſet & vellet, ſufficeret. Proregis iam auctoritate in viam ſe, Barcinonem verſus, dedit, ſed Valentia primum & Gandia profectus, vt parentem optimum de via ſalutaret. Abeunti, Caeſar, Diui Iacobi Hiſpaniae tutelaris, Crucem rubeam, enſis forma pectori appoſitam, geſtare iubet, additis etiam annuis opimis praediorum fructibus & vectigalium: Is eſt inter militares Hiſpaniae Ordines primus, in quem nobiliſſimi dumtaxat, approbatis prius natalibus, optimeque de Repub. meriti, adſcribuntur. His multae in prouincijs, tum in ea, quam ingrederetur, immunitates à Regibus datae. Barcinone publica ciuium laetitia, feſtiſque ludis exceptus, nihil duxit antiquius, quàm vt munus feliciter obiret: DEI ante omnia, Iuſtitiae auctoris, ope implorata. vnde omnia rerum gerendarum ducenda initia. Prima vero cura fuit, viam regiam à latrocinijs tutam reddere, vt merces vrbi opulentiſſimae commode, & importari, & inde exportari poſſent. Erat omnis ea tunc ora, Galliae vicina, latrocinijs infamis, ſiue loci ingenio, ſyluis, montibuſque impediti; ſiue gentis vitio, incertum.

Hinc FRANCISCVS nobiles quoſdam, latronum receptatores, factioneſque alere audierat: In hos primum, more maiorum, animaduerſum. Rumor erat quinquaginta paene ſicarios, agmine fracto, vaſtatis agris, viciſque direptis; agreſtes abduxiſſe, in oculis paenè Barcinonenſium. Copijs itaque coactis, corporiſque cuſtodibus eductis, FRANCISCVS bello eos perſequi ſtudet. Illi terga vertunt, in arcem ſe recipiunt. Meticuloſi enim, id genus, homines, ſiue armorum tractandorum imperiti, ſiue conſcientia ſtimulati. Marchio muris

ris incluſos arma deponere, & imperata facere iubet: ni pareant, machinas aeneas admoturum. Sic ad deditionem tandem compulſi, poenas dederunt. Alios in furcam tolli: ſectis corporibus, membra in vijs publicis collocari, quae caeteris exempla darent, iuſſit: alios Regijs triremibus, ad remigandum, adſcripſit. Formidinem ea ſeueritas ſontibus ceteris attulit. Obſeruarunt & curioſi, cum diceret, ex hac Sicariorum venatione, qui vias obſidentes in viatores incurrerent, maiorem cepiſſe voluptatem, quam dum feras iuuenis conſectaretur. Rem enim publicam corpori componebat: Membra putrida ſecari, & cauterio vri ſolere, vt reliqua ſalua permaneant. Improbos à bonis iudicibus ad mortem damnari, vt bonis inter improbos, tutis eſſe liceret. Vitia itaque non homines oderat, ſed eorum vicem miſeratus deplorabat: Cumque ad ſupplicium raperentur, ſacrificia ſingulatim triginta fieri ſuo aere iubebat. Iudicum quoq. rationem habuit: cum vt ius ex aequo, & bono adminiſtrarent: tum ne lites ampliando redderent immortales, litemque praeuaricando facerent ſuam, magno litigantium, quorum facultates exhauriantur, detrimento. Controuerſias vero partium conſenſu, ſaepe ad concordiam adigere, ne lites ex litibus ſererentur. Ditiores vero aes alienum in opibus diſſoluere confeſtim iubebat. Ipſe de ſuo ſatisfacere, pecuniamque repraeſentare. Pauperes quoque diſſoluto aere, quod contraxerant, ne Praetoris edicto creditoribus addicti ſeruirent, liberali cauſſa, manu aſſerebat. His qui ludos litterarios aperirent, quibus prima aetas optimis informatur & litteris & moribus, domum publice attribuit, & ſalarium: Seminaria enim rerum publicarum pueros eſſe, è quibus recte inſtitutis, optimi ciues exſiſterent, praedicabat.

Praeſidia item diligenter inſpexit, vt Reipub. neruos. Militum dilectum habuit: Ignauos, & ad ſigna infre-

quentes exauctorauit. Si quae copiae, vt ſolent, in Italiam illac tranſirent, iniuria agreſtium abſtinere iuſſit: Qui ſecus feciſſet, damnum Dux pendere cogebatur. Barcinonem, qua mari alluitur, muris nudum, cinxit, pariete continentur ducto: Molemque iecit, cui quod primum fundamentis lapidem iniecerit, FRANCISCI nomen adhaeſit. Laboratum eo tempore annonae caritate, vti periculum eſſet, ne fame exhauriretur reſpub. Marchio vndique terra marique datis litteris, importandum frumentum curauit, viritimque diſtribuit. Quo factum eſt, vt Reipub. bono natus, & Patriae parens à ciuibus appellaretur. Magnam pecuniae vim pauperum ſubſidio donauit. Clam alebat quos ex opimis Fortunae bonis excidiſſe cognorat: quòd his inopiam, onus Aetna grauius, eſſe non ignoraret. Pias monachorum, virginumque familias eleemoſynis iuuit. Denique vt ne triſtem abs ſe praeſidio indigentem vllum dimitteret, Sueto. c. 8. quod & de Tito Veſpaſiano Imp. ferunt, cauit diligenter.

Orationis, & Poenitentiae in imperio ſtudium.

CAP, IX.

NEC Caeſaris ſolum curanda negotia, remque publicam tractandam Marchio cenſuit, ſalutis ſuae maiorem rationem ipſe duxit: ratus, quod res eſt, breui mortales occidere: tolli pleroſque in medio curſu, falſos inani ſpe: nihil nos hinc efferre: Vnam virtutem comitem eſſe. Animum itaque, cuius ea propria eſt, potiſſimum excolendum, quod à funere ſuperſit. In mentem interdum reuocabat ſuſceptum melioris vitae conſilium, ne, vt fit, obliuione, vel deſidia langueſceret. Dicere & illud ſolitus: mor-

tem

tem Auguſtae, vitam ſibi attuliſſe. Fixum itaque illud manebat, ſaeculi pompis nuncium aliquādo remittendū, quamuis ea res ſermonē pleriſq; datura eſſet. Et quale tādem cumque aliorum de ſe iudicium foret, minime laborandum. His quaſi alte iactis ſolidae virtutis fundamentis, quae in vulgi rumore, gloriaque contemnenda ſita ſunt, precationi quotidie, & rerum caeleſtium meditationi, ſubſeciuas aliquot horas dandas putauit. Hanc vnam rerū prudenter, feliciterque gerendarū anchoram, optimorum conſiliorum baſim, appellabat. Sacramentorum item vſum frequentandum duxit: Poenitentiae & Euchariſtiae; quae naufragij tabulas colligentibus nauem compingant, & anteactae vitae errata expiando, reſtaurent. Cum itaque ex commendati ſibi tituli Crucis officio, recitare in dies ſtatis horis orationes Dominicas, ſalutationeſque Angelicas teneretur; ad horas Canonicas ſeptem, meditationes totidem ſalubres adiunxit paſſionis Chriſti: quibus illum a monte Oliuarum, ad Caluariae vſque, hinc cum Spiritum Patri commendaſſet, ad ſepulcrum, officij gratia comitabatur. Vt autem *ſepties in die cadere iuſtum*, mortalium ſapientiſſimum iudicaſſe: ſic parentem illius, regium Prophetam, *ſepties in die laudem dicere ſolitum*, medias inter regni occupationes, didicerat. B. Virgini preces quotidie rite adnumerabat, myſteria animo verſans: ex quibus triplex capi emolumentum aiebat. Primum, immortales DEO pro tot, tantiſque donis gratias agi: pudore deinde nos affici, quòd ea adhuc contempſerimus: Denique ad eas ipſas virtutes, quae hic eminent, incitari. Harum meditationum vſu, ad Pietatis maius in dies ſtudium exſtimulabatur, maiora animo agitans: DEI itaque attributa, ineffabilem potentiam, qua condidit vniuerſa; inſcrutabilem ſapientiam, qua gubernat omnia; bonitatem inexhauſtam, qua paſcit cuncta, ac vegetat medi-

Prou. 24.

Pſal. 118

tari,& miſericordiam, atque iuſtitiam: Gloriam denique aeternae beatitudinis, pulcritudinem contemplari. Quo, tanquam mari magno inuectus, altum tenebat, extraque ſe admirabundus rapiebatur. Hinc fiebat, vt lacrymae vbertim fluerent, diceretque identidem illud, *Domine, quis ſilice, aut rupe, immo adamante durius cor meum mollire potuit, niſi tu miſericordiarum DEVS, qui de petra fontes aquarum eduxiſti? Qui potes ex hiſce lapidibus Abrahae filios excitare: cor denique ſaxeum, reddere carneum.* Sic diluculo, quinas ſaepe horas flexis genibus orando, tranſigebat: diei reliquum publicis negotijs impendens, ne ſuo ipſe muneri defuiſſe videretur. Ludis ſaepe inuitus aderat, & ſpectaculis, aliud tamen agens; vt quid geſtum eſſet interrogatus, nihil referre aut poſſet, aut vel let. Haec quidem de Oratione admiranda: nunc de Abſtinentia, & Poenitentia: Cenis ſibi perpetuò interdixit. Prandio ita parce victitabat, vt herbis, & leguminibus coctis tantum vteretur: Pane ſolum & frigida contentus. Lautitias, & eduliorum fercula reſpuebat. Pijs potius ſermonibus conuiuas, quàm exquiſite conditis cibis accipiebat. Principum enim virorum aduocationes, quibus illac in mediam Hiſpaniam iter eſſet, omittere honoris gratia non potuit. Hac abſtinentia factum, vt cum obeſo admodum corpore, ventreque eſſet, breui laxae nimis tunicae eſſent, duplicarique indumenta poſſent. Par auſteritas in vigilijs, & cilicio, quibus carnem domabat: flagellis item, & ſui contemptu, atque victoria: quam vel Plato, vrbium expugnatione, maiorem eſſe dicebat. Reprehendet fortaſſe non nemo, nimiam in Principe viro auſteritatem: at non abhorret à vero. DEO ita viſum, impetu adeo vehementi, vas illud electum edolare voluiſſe, expiandis prioris vitae peccatis.

Matth. 3.

Ezech. 11

Lib. 1. de Legib. initio.

De

De frequenti Euchariſtiae vſu conſultus Ignatius. CAP. X.

SACROSANCTVM Euchariſtiae ſacramentum, priuatim quidem octauo quoque die, publice vero anniuerſarijs feſtis, quo ciuibus exemplo eſſet, frequentabat. Verum frequens ille Sacramentorum vſus, ſermonem pleriſque dedit, varijs variè ſentientibus: quando imperitae plebis, quot capita, tot ſententiae. In deſuetudinem enim abierat, vetuſtiſſimus ille mos frequentius diuinis epulis accumbendi: qui tamen inde ab initio naſcentis Eccleſiae, inualuerat. Non defuere itaque tum homines, cetera non indocti, qui maiorem dignitatis Sacramenti rationem haberi crederent, ſi raro admodum, vel ſemel quotannis, iuxta Eccleſia praeceptum, panis ille angelorum manducaretur. Ceterum alij nihilo illis inferiores, aſſidua Sanctorum Patrum lectione didicerant, vt indigne accedere nefas eſſe; ita vtiliſſimum digne, frequenterque illum accipere: quod & frigidos ad pietatem exſtimulet, & à vitijs deterreat. Optabat Franciſcus, in tam repugnantibus ſententijs, cognitam veriorem, obuijs vlnis amplecti. Venerat commodum Roma Barcinonem, Antonius Araozius, Societatis Theologus, ab Ignatio Loyola miſſus. Hic officij gratia, dum Marchionem ſalutat, inter varios de pijs animi exercitationibus ſermones, de Euchariſtia etiam mentio incidit: quantumque in eo genere excelleret Ignatius, expoſuit. Inceſſit Marchionem cupiditas, ad illum hac tota de re, animi ſenſum referre.

ferre. Datis itaque Romam litteris, gratulatur primum Ignatio de recens orta, opera ipſius, ſtirpe, Eccleſiae Catholicae emolumento: orare, quid de frequenti Sacramentorum communione ſentiendum putaret, certiorem faceret. Redditis litteris Ignatius reſpondit, Societatis illud bonum, ſolidum eſſe DEI beneficium. 2. Cor. 3. *Paulus plantauit, Apollo rigauit, DEVS autem dedit incrementum.* Ad Euchariſtiam quod attinet, non vna amuſſi ingenia omnia metienda: Alijs rarius, frequentius alijs, ad diuinam menſam accedere, vtile videri. Suadere itaque, & hortari, prudentem aliquem piumque e multis diligeret, cuius potiſſimum conſilio in pietatis ſtudio vteretur. Aſſenſus ſtatim Marchio eſt, in eiuſque ſententiam libens ijt; & iam tum Societatis IESV presbyteros, ad excolendum animum, conſilioque regendum, libenter conſuluit.

Ioannis, Ducis Gandiae, mors.

CAP. XI.

HIS fere intentus recte prouinciam adminiſtrabat; incolis acceptus: quod omnes officio adiungeret, laederet neminem: Cum triſtis è patria nuntius necopinanti allatus, Ioannem parentem vixiſſe. Percuſſit non leuiter FRANCISCI animum, tali ſe parente orbatum. Erat enim ob ſingularem animi facilitatem Ioannes, morumque integritatem, carus acceptuſque ſuis, tota vt in luctu, & ſqualore ditio Gandienſis, amiſſo communi parente, iaceret: lugerent verò potiſſimum inopes, quos, vt CHRISTI membra, fouit liberaliter. Vnum de multis exemplum ſeligam. Cum Praefectus Curiae

pares

pares eleemoſynis non videri rationes expoſtularet, Ioannes reſpondit: *Cum ad meam ipſe voluptatem, deliciaſque ſplendide mea expenderem, conqueri minime ſolebas; Nunc cum egentibus, quibus debentur, hæc diſtribuo, deeſſe quereris? Verum ita ſtatuo; mihi potius omnia vitae neceſſaria deeſſe, quam CHRISTI membris, patiar.* In DEVM quoque maxime pius exſtitit: dum enim Gandiae, corpus Dominicum per compita ad aegrotos viatici nomine, veteri conſuetudine, deferebatur; facem ipſe ardentem dextra geſtare ſolitus, ſuis omnibus exemplo erat. Quin & venatum egreſſus, (quo ſtudio mirifice tenebatur) ſi forte, vt iuſſerat, ſignum daretur aere Campano, confeſtim retro domum, reducto equi freno, calcaribus etiam admotis, redibat, vt hoc officij de more praeſtaret. Valentiae quoque nobilibus viris praeiuit, vt ab aula, quae Diui Laurentij templo obiacet, ad Hieronymianorum uſque Diuo Michaeli ſacram aedem, Regiam cognomento, longo admodum interuallo, ordines nobilium duceret: qui nobiles taedis ardentibus, honoris gratia, Euchariſtiam antecedebant, & reducebant. Morte itaque parentis nunciata, FRANCISCVS ab Imp. Carolo, qui tum forte Barcinone in Italiam cogitabat, poſtulauit. vti ad ſuos redire, pace illius, remque tueri familiarem, liceret. Impetrauit, quamuis aegre, a Caeſare; ea tamen lege, vt Philippi, Hiſpanicae iuuentutis Principis, qui tum vxorem ducere parabat, Mariam Ioannis iij, Luſitanorum Regis filiam, Curiae Praefectus eſſet: ſponſae vero à cubiculis Leonora vxor. Quae res tabulis etiam imperata, immatura Mariae morte, dirempta eſt. Igitur Gandiam magna omnium exſpectatione peruenit, anno circiter CIↃ IↃ tertio, & qua- 1543.
drageſimo: bene ominantibus ſuis, quod in illius humanitate, & beneuolentia, magnum ſibi praeſidium collo-

collocaſſent. Parentis famulos non dimiſit, ne deſertos ſe, quererentur, tametſi pridem familiam integre conſtituiſſet. Xenodochium ad hoc inſtaurandum curauit, & amplificandum; annua etiam pecunia attributa. Oppidum, mari noſtro vicinum, quod piratarum incurſionibus obnoxium eſſet, qui ex Africa, in Hiſpaniae oras deſilientes, captiuos abducerent, & pecora abierent; muniendum, muriſque cingendum, qua parte nudum, cenſuit: tum ne praeſidijs militum, qui fere impotenter agunt, & libidinoſe, inquilini perpetuo vexarentur. Aenea quoque tormenta recens conflata diſpoſuit, moles iecit, foſſas, & vallos duxit, excubias ordinauit: nihil vt ad elegantis oppidi ſpeciem, decuſq. deſiderari poſſet. palatium etiam, membro exaedificato, auxit, poſterorum commodo: pagos ad haec finitimos, ſuorum concordiae, & quieti, magno appenſo aere, redemit, adiunxitque Gandienſium ditioni. In vico Lombayae, coenobium Diui Dominici familiae, a fundamentis conſtruxit: vaſis aureis, argenteiſque templum ditauit, victui corporiſque cultui, quantum ſatis eſſet, attribuit. Maximam enim rationem habendam exiſtimabat, inopiae Religioſorum hominum: iudicabat item; reque ipſa praeſtitit, pauperes quidem iure alendos, tum vero iuſtius eos, qui ſplendida olim fortuna vſi, graui accepta calamitate, ad extremam inopiam recidiſſent.

Obitus Leonorae vxoris. CAP. XII.

PARENTE optimo orbatus FRANCISCVS, poſt non diu coniuge etiam viduatus luxit. Qua quidem fidiſſima ſocia plures annos vſus eſt; non ſolum tori, verum etiam piarum omnium exercitationum. Erat enim matrona ſingulari in DEVM pietate,

pietate, & in egenos caritate. Et, tametſi diſſimili ingenio fuiſſet, mariti tamen domeſtico exemplo frangi potuiſſet. Interrogata a nobiliſſima femina, cur ſimplici adeo, paeneque attrita veſte, nulla dignitatis habita ratione vteretur. *Mene*, inquit, *byſſenis*, *ſericis*, *aut purpureis indui vis*, *cum dominum meum*, (ſic enim virum appellabat) *cilicium geſtare ſciam?* Cum igitur annos ipſos duodeuiginti ſine querela ſimul vixiſſent, prior illa diuturno morbo confecta, tandem deceſſit. Lento nimirum dolore expiari crimina, ſi quae forte contraxiſſet, voluit DEVS; Afflixit igitur & ille caſus FRANCISCI, quamuis conſtantem, animum. quod altera ſui parte ſpoliari ſe videret, liberorum matre, & dolorum, curarumque ſocia. Aegrotante illa orare frequentius, piorum etiam hominum precibus adhibitis, eleemoſynis, atque ieiunijs. Solus aliquando conclaue, remotis arbitris, ingreſſus, obnixe, lacrymis fuſis, obteſtabatur DEVM, ſaluam coniugem, ſuperſtitemque vellet: cum ecce tibi vocem quandam internam clare audire viſus eſt, vt poſt ipſe retulit, quae diceret: *Vxorem ſi diutius ſupereſſe vis*, *arbitratu tuo fiat*: *at tibi non expedit*. Qua re turbatus, minime dubitauit DEI vocem eſſe: Parendum itaque: Tacite enim redargui, quod, quid peteret, ignoraret. Rurſus vero in lacrymas ijt, hiſce admiſtis vocibus. *Domine DEVS*, *vnde hoc mihi*, *vt arbitratui committas meo quod in tua ſolius eſt poteſtate? Mea permagni refert*, *tuam ſequi in omnibus voluntatem. Quis enim te nouit rectius*, *quid e re mea ſit? tua itaque voluntas fiat*; *nec de vxore ſolum*, *ſed de liberis etiam*, *ſtatuas ſupplex oro*. Obſeruatum, coniugis morbum ſtatum quendam tunc tenuiſſe; vt dubitarent medici, meliuſcule ne, an deterius haberet. Poſt has vero preces ad deſperationem laborare coepiſſe. Animam agenti ad ceruical adfuit, & diuinis alloquijs confirma-

uit: Mortem forti animo, DEI miſericordiae innixa, obiret. Illa vero CHRISTI, de cruce pendentis imaginem pie amplexa, animam ſalutis auctori, ſpei plena, reddidit, ante diem vj. Kal. Aprilis, anno redempti orbis CIↃ.IↃ. quadrageſimo ſexto.
1546.

Gandiae Societatis IESV collegium, Academiamque conſtituit.

CAP. XIII.

MORTVA Leonora, Gaudiam commodum venerat Petrus Faber, Allobrox, qui primus ſe ad Ignatij Loyolae amicitiam Lutetiae Pariſiorum applicuit; Hunc ex Hiſpania Paulus iij. Pont. Max. euocandum curarat, vt in Theologorum ſedis Pontificiae numero, Tridentino Concilio, Catholicae fidei cauſſam, aduerſus recens ab inferis excitatas haereſes, tueretur, vna cum Iacobo Layne, & Alphonſo Salmeronio Toletano, Socijs. Ignatius in mandatis Fabro dederat, Gandia iter faceret, FRANCISCVM Ducem, officij gratia, ſalutaturus; qui aedes Societati excitare animum induxerat: eoque paullo ante ſacerdotes Roma, & Olyſſipone, allegati. Incredibile dictu quantum illius aduentu delectatus FRANCISCVS: vt animi parentem, & moderatorem, tum demum nactum ſe, DEI beneficio, praedicaret: Exercitationes enim Faber, quas Ignatius de CHRISTI rebus geſtis, & morte dictarat; meditandas propoſuerat. Aſceticum hoc exercitationũ opuſculum poſt FRANCISCVS, vtilitatem reipſa expertus, Pauli iij. Pont. Maxim. auctoritate, ratum haberi curauit. Diploma quoque vt in eam ſententiam fieret, quod libello ad-

ditum legimus, impetrauit, ad eorum opinionem minuendam, qui, quae non legerunt, temere damnant; aut ſi legerunt, faſcinato inuidiae oculo, non recta ratione dijudicant. Iacta collegij fundamenta, feliciter, ante diem iij. Nonas Maias, anni CIↃ.IↃ.XLVI. Primum 1546.
quidem lapidem Faber, ſacris rite operatus, poſuit; alterum Dux, poſtque eius exemplo, liberi. Breui aedes conſtructae, ludique aperti humaniorum litterarum, diuinae itē, & humanae Philoſophiae. Quin & in Academiae formam, Summi Pontificis, & Caeſaris auctoritate, euexit. Prima ea omnium Societati credita. Bibliotheca item exornauit. Faber, ſalutato FRANCISCO, quam maximis itineribus Romam peruenit. Mox Kal. Sextilibus, magno Sociorum luctu, occubuit. Inſequenti anno Monſonium, in Celtiberiae fi- 1547.
nibus id oppidū, vbi trium regnorum haberi conuentus ſolent, Philippus Hiſpaniae tum Princeps, FRANCISCVM honorifice euocauit: quo nobilium animos ad concordiam reuocaret. Memoria tenebat parentem ſuum Carolum Caeſarem, quincto ante anno, fideli eiuſdem opera vſum. FRANCISCVS, quaſi iam vltimum id officium Principi praeſtaret, & immortali ſe Regi compararet, quod ad patriae commodum, nobilium emolumentum, Regis ornamētum pertinere videretur, nihil praetermiſit.

In nouo vitae genere ſuſcipiendo Societatem delegit. CAP. XIV.

EX IN maiora animo agitabat, vti ad ſummam vitae perfectionem contenderet: & Euangelij conſilia, vinculis iam coniugij liber, amplectenda duceret. Rogare itaque pios homines, quoties ad ſe adirent, precibus, Litur-

gijs,a DEO poſcerent, ſalubria ſibi conſilia, de optimo vitae genere deligendo, in quo ſunt omnia, ſuggererent. Ipſe quoque eleemoſynas in dies erogabat, pluſque tribuit temporis orationi, meditationi, atque vigilijs ieiunia, & corporis verberationes vt intendit: Didicerat enim puer, deliberationem de vitae curſu ineundo, omnium eſſe difficilimam. Illud vero fixum, animoque obfirmatum, diuitijs, honorumque titulis abdicatis, CHRISTVM ſequi, eiuſque, Crucem tollendo, veſtigijs inſiſtere velle: Haec vero dubia, & impedita cogitatio; In duplici religioſorum hominum via, vtram ingredi melius eſſet: eorumne, qui caeleſtium rerum meditationi dediti, in ſolitudinem ſe, hominumque infrequentiam abdiderunt, & ſuae duntaxat ſaluti inuigilant: an qui excellente animi magnitudine, proximos non contemnunt, ſed Chriſto, qua verbo, quà exemplo, lucrifacere ſtudent: qualis Chriſti, & Apoſtolorum vita fuit. Et vero ſunt arctiſſimo inter ſe vinculo, tanquam germanae, colligatae, ea quae in contemplatione, quaeque in actione verſatur vita, in Maria, & Martha ſororibus, deſignatae. FRANCISCVS quidem, ſolitudinis amantior videbatur, vt vni ſibi, DEOque in ſolitudine commodius vacaret, ieiunijs, & abſtinentia corpus in eremo maceraret: verum cum ſe ad orandum daret, eorum potius inſtitutum ſibi commendari, DEO inſpirante, ſenſit, qui contemplationi etiam actionem, publico commodo, adiungerent. Sed in hoc ipſo vitae genere, perplexum & illud, in tot, tantiſque piorum hominum familijs, quam potiſſimum ſequeretur. In primis, Diui FRANCISCI inſtitutum ceteris praetulit; quod & tutelarem illum, iam inde a puero, nomenque adſciuiſſet. Illic ſummam & inopiam, & vitae auſteritatem, quas pridem artes bonas exoptarat, exerceri ſciebat.

Cicero 1. Offic.

At

At dum haec DEO ſaepe commendat conſilia, aridum ab oratione, frigidum & ieiunium exſurgere ſe ſenſit: rapi vero, ad Societatem IESV; quod recens nata Religio, In vulgus etiam ignota eſſet: Nullus denique hic ambitioſis hominibus dignitatis locus pateret. Fore itaque vt ibi ignobilis & in glorius falleret, ac lateret: Qua in deliberatione, rem ad Diui FRANCISCI pium & eruditum ſacerdotem, tanquam arcanum retulit; DEI oraculum, illo interprete & deprecatore, auditurus. Ille vero ſacris operatus, narrat, vocari illum in Societatem nominis IESV: Ita Deo placitum. *Quod*, inquit, *tibi*, *Dux*, *& Eccleſiae vertat bene*. Victus tandem ceſſit FRANCISCVS, Societatemque inire certo decreuit. Haec dum agitat, orationi intentus, ſeptem continuo diebus tiaram capiti imminentem clare vidit. Eccleſiaſticam dignitatem deſignari putans, obteſtari Deum, ac deprecari, ne, quos fugeret honores, quaeſiiſſe alibi videretur. Cum poſt Societatis Praepoſitus renuntiatus eſſet, à Gaſpare fernandez interrogatus, illane tiara eſſet, iucunde reſpondit, eandem videri.

In Societatem ab Ignatio recipi cupit.

CAP. XV.

IGITVR FRANCISCVS nihil vltra cunctandum ratus, domeſticum cum litteris extemplo Romam ad Ignatium allegauit, qui tum Societatis familiam auctor ipſe ducebat: rogat, primum voti compotem faceret. De re omni familiari, liberis, annuis redditibus, arbitrio ſuo conſtituat, iubet. Non exiguam, redditis litteris, Ignatius voluptatem cepit:
quod

quod recens ortam familiam, tanti viri acceſſione, il-
luſtratum iri conſideret. Et vero pridem id praeuide-
rat: ſiue DEO ſuggerente, ſiue praeſagiens: *Prudentia*
enim vt quidam ait, *diuinatio quaedam eſt.* Romam
enim ex Hiſpania reuerſo Fabro, vitaque mox defuncto
cum moeſtos videret Socios Ignatius, tanti viri imma-
turo obitu, atque iactura. *Bene ſperare iubeo*, ait, *mini-
meque lugendum cenſeo: quando praeclare cum illo agi non
dubitem. Spero item fore, vt qui Fabrum nobis eripuit in-
tempeſtiue, idem alium parem ſufficiat*, Ducē Gandiae, ta-
cite vaticinās. Epiſtolam, qua reſpondit Ignatius, affexā
ſed mihi fraudi non ſit, verba non eſſe adnumerata,
at ſenſum fide bona redditum. *BENEDICTVS DEVS
qui conſolatur nos in omnibus: cui, quoniam pro meritis gra-
tias agere non poſſumus mortales, laudent eum omnes angeli,
beatorumque Spiritus, quia Te vineae ſuae excolendae de-
ſtinauit, atque conduxit. Equidem Te in ordinem noſtrum
adopto, recipioque libens; cum bona ſpe, vtilitati id fore Ec-
cleſiae DEI, cuius honor quaeritur: Tibi quoque ſummae
conſolationi, Societati ornamento, omnibus denique exem-
plo, & emolumento. Precabor itaq; DEVM vt, qui velle de-
dit, det idem & perficere, ad laudem & gloriam nominis
filij ſui Ieſu Chriſti, in cuius Societatem, puſillum hunc gre-
gem vocare placuit. Venio ad ſingula, epiſtolae tua, capita.
De te: quondo in noſtrum gregem admitti queas, quaeris.
Equidem in Domino ſic ſtatuo, rem primum familiarem, vt
grauum patrem familias decet, conſtituas prudenter, & ma-
ture. Mature quidem, vt citius voti compos fias; prudenter
vero, ne in vulgus efferri prius ſanum id conſilium patiaris,
quam praeſtare, quod valde exoptas, commodo tuo, poſſis.
De filiabus matrimonio collocandis, dignitatis & ordinis tui
habendam rationem cenſeo. Marchioni quoque filio natu
maximo vxor quaerenda: fratribus reliquis tantum in bonis
relinquas, quantum ſatis eſt, quo in Academijs diſciplinarum*

Corn. Nepos in Attici vita.

ſtudia

ſtudia, perſequi commode liceat. Caeſarem praeterea eorum rationem habiturum, cum pro tuis in illum officijs, tum quia ita merebuntur ipſi non dubito. Aedificia ſi quae inchoata, ad tecta perducantur. Denique vt ſemel dicam, abſolui omnia quam maturrime, ad exitumque, quoad eius fieri poteſt, referri cupiam: quo citius libero te, & expedito frui liceat: Interea loci, ſtudia reuocanda omnino exiſtimo, & vrgenda ſerio eſt Theologia, ſacerdoti neceſſaria, in qua etiam laurea te Doctoris inſigniri velim in Gandienſi Academia. Cetera, vt ſe dabunt, ad me referas velim, equidē rebus tuis parentis poſthac animo conſulam. DEVMque precabor, te tuaq; ſoſpicet, atque ad portum ſalutis aeternae perducat: Romae.

Hiſte lectis FRANCISCVS gaudio paene exſilijt, quod e ſua ipſe poteſtate exiſſet, & Ignatio ſe, vt cepit commiſiſſet. Omniaitaque ſatagere ne longius fieret, quo cuius ſeſe vinculis expediret. Optabat iam tum vota concipere Religioſorum hominum ritu. Quā rem, litteris illius adductus Ignatius, a Pontifice max. impetrauit. Anno itaque ſalutis CIↃ.IↃ.XLVII. Votis nuncupatis ſolemnibus, Sociorumnumero adſcriptus Gandiae eſt, paucis tamen conſcijs, ne in vulgus prius manaret, quam rebus omnibus compoſitis, Societati ſe adiungeret.

Rem domeſticam componit.

CAP. XVI.

IGITVR parendum in reliquis ſibi Ignatij ſanis conſilijs duxit. Filio Marchioni Lombaiae Carolo, familiae principi, vxor data Magdalena Centellas, Franciſci Centellae Comitis Oliuae (is vicus M. paſſ.

Gan-

Gandiae adiacet)& & Mariae Cardonae filia.Filiarum trium natu minima Dorothea, nondum am iſſa matre Chriſtum ſponſi loco adſciuerat, in coenobiumque D. Clarae puella admodum ſe abdiderat: Ceterae nobiliſſimis viris collocatae Iſabella nuptum ceſſit Franciſco Rogio Sandoualio, Lermae Comiti, & Marchionis Dianij heredi Ioanna Aragonia Ioanni Henriquez Alcannizij Marchioni in manumconuenit. Gener ſane vterque, vt genere nobiliſſimus, ſic & moribus honeſtiſſimus. In quibus nuptijs illud FRANCISCI Ducis conſilium laudari video. Alterum generum Lermae Comitem, ad tertium diem adeſſe iuſſit: pactus horam tempuſque, quo ſacris rite peractis, ſponſalia inirent: ne, vt ſaepe fit, ſine Eccleſiae benedictione conuenientibus ſponſis, inciderent repudia, & conditione vti nollent:magna ſaepe ignominiae nota. Reſtabat alterum e mandatis quod exſequi ſtudio fuit ſimul & voluptati. Liberorum enim nuptijs expeditus, totum ſe ſacrarum litterarum ſtudio dedit. Ei rei in Societatis Collegio membrum domus quod exſtat, exaedificarat, quo ſe cum liberis ſtudiorum gratia colligeret. Theologiam itaque partim myſticae, partim, & quae in ſcholis tractari diſputando, viaque, ac ratione ſolet, egregiam operam nauauit, Doctore vſus Magiſtro Pereſio,quemVallentiaEdetanorum,magno praemio, honore, atque ſtipendio, euocandum curarat. Hunc attente, aſſidueque audiuit, & legendo, diſputandoque, ea induſtriae atque doctrinae dedit argumenta, vt breui laureae titulo omnium ſuffragijs dignus haberetur. Magiſterij itaque primum,mox Theologiae laurea, adhibitis prius & diſputationibus, & examine, decoratus eſt. Operaepretium fortaſſe fuerit horas, ſtudijque rationem referre. Tribus horis ſolem anteuertebat, quas, & alteras tres precationi tribuebat.

buebat. Octaua diei hora, vt Hiſpani numerant, expiatis quotidie criminibus communicabat. Nona, Doctorem Theologiae attente auſcultabat, dictata etiam calamo excipiens. Summa temperantia pranſus, de rebus diuinis cum liberis agebat. Pomeridiani temporis reliquum partim ſtudijs, partim negotijs priuatis, publiciſque dabat. Vergente ad occaſum ſole, SS. Patrum monumenta, Scripturae lectioni adiungebat. Horis item Canonicis temporis nonnihil tribuens. Somni enim parciſſimi fuit, non lecto, ſed tabulis ligneis, villoſo tegmine inſtratis, vſus. Ante ſomnum ſeipſe accurate excutiebat, apparitoris, lictoris, rei, & iudicis ſuſtinere ſe perſonam fingens; Quo vitae genere factum eſt, vt fama diſſeminata, illius viſendi gratia, dynaſtae aliquot Gandiam venerint: in his & Epiſcopus Carthaginis Spartariae, Stephanus Almayda; datis etiam ea de re honorificis ad amicum, litteris.

Romam anno ſaeculari ſacro cogitat.

CAP. XVII.

CESSERAT dies, quem Pontifex rebus componendis FRANCISCO praefixerat, & decurſo iam triennij ſtudiorum ſpatio, annus ſaecularis ſacer, qui hodie Iubilaeus, imminebat. Romam itaque proficiſci decreuit, cum vt principum Apoſtolorum, quae tum rite panduntur, limina frequentaret; tum Ignatij videndi ſtudio. Denique ne ſua iterum opera Caeſar in negotijs obeundis vteretur. Verebatur contra, ne Romae praeſens cum eſſet, a Paulo iij. contra Societatis inſtitutum, Cardi-

nalium Collegio inuitus adſcriberetur: quod Alexãder VI. gentis Borgiae, purpureo illum olim galero donaſſet: Auxerat quoque metum, quod FRANCISCI fratres duo, ab eo ipſo Paulo Cardinales nuper creati fuerant: ſed commode cecidit quod Paulus ex humanis exemptus, Iulio item tertio vacuam ſedem Pontificiam reliquit. Conditis igitur teſtamenti tabulis, Carolum, familiae heredem ſeuocat. *Poſtremum hoc te* (inquit) *Carole fili, forſan alloquor. Romam iter adornari vides, anno ſaeculari ſacro, vt patefacta Apoſtolorum limina exoſculer. Societati IESV me volens addixi, bonis me, titul'iſque abdicaturus: quo viuam ſecurius, aeternamque beatitudinem, DEO bene iuuante, conſequar. Fratres itaque, ditionemque Gandienſem tuae committo fidei: tu viciſſim da operam, ne tibi, familiae principi, commiſiſſe nos aliquando poeniteat. Ius, & aequum imprimis tuere, conſiliarios prudentes, fidoſque adhibe, qui verum libere dicant; non aſſentando blandiantur. Ciuium potius, quàm tuis commodis ſtude, & amari, quam timeri malis. Tria tibi coenobia, tamquam maiorum monumenta, in manus trado, Lombayae Sodalium S. Dominici; Gandiae, Sociorum: & D. Clarae Virginum, in quibus ſoror eſt, & amitae. Piorum enim hominum precibus, conſilioque reſpub. feliciter geritur. DEVM, quod rei caput eſt, time, & religioſe colito. Hunc inſpectorem rerum humanarum in oculis geſtato, & Iudicem exſpecta. Salue, & Vale.* Marchio lacrymis vbertim fuſis, paucis optima quaeque pollicitus, dexteram parentis, more gentis, exoſculatur. FRANCISCVS ceteros ordine liberos complexus, valedixit. Ioanne tantum natu ſecundo, patrem comitante: moxque vicinum Societatis Collegium ingreſſus, comites adſciuit Antonium Aroozium, Franciſcum Stradam, ſeptem item alios Sacerdotes.

Romae

Romae comiter a Pontifice & Ignatio accipitur.

CAP. XVIII.

EQVIS conſcenſis, Gandia diſceſſit pridie Kal. Septemb. anni ſacri CIƆ. IƆ. L. Oppido egreſſus, ſublatis in caelum oculis, manibusque, mixtis etiam prae laetitia lacrymis, Dauidis illud alta voce recitauit. *In exitu Iſrael de Aegypto.* mox etiam. *Laqueus contritus eſt, & nos liberati ſumus.* Cum bona ſpe, & mente fixa, fore vt eodem nunquam reuerti, patriumque ſolum reuiſere cogeretur, qui ad caeleſtem patriam properaret. Seruauit hoc religioſe. Miſſus enim longo poſt temporis interuallo, a Pio V. Pont. Max. honorifica legatione, cum Alexandrino Cardinali, in Hiſpaniam ad Regem Catholicum, Valentiamque ingreſſus, numquam ſibi imperari paſſus eſt, vt Gandiae oppidum, quod vnius duntaxat diei itinere abeſt, inuiſeret. Proficiſcens orationi quotidie horas complures dabat. moremque, quem perpetuo tenuit, de peccatis quotidie confitendi, ſacriſque epulis accumbendi, ſeruauit. In meridie tantum cibum capere ſolitus, etſi de via feſſus: in cena, panis buccella contentus vixit. Flagellis etiam in ſe, licet in diuerſorijs incommodum eſſet, ſaeuiens. Colloquia diuina, quibus itinerum taediũ leuari ſolet, ſic partiebatur, vt precationi horas tribueret viciſſim, & ſermonibus diuinis, piisque meditationibus; nec ad aurium ſe voluptatem, ſed animi vtilitatem potius compararet. Italiam ſimul attigit, ecce tibi nobilem virum cum litteris ab Hercule Eſtenſi, Ferrariae regulo, FRANCISCI patruo maiore; orare, ad ſe

Pſal. 113
Pſal. 123

vt de via diuertere non omittat ; cupere ſe pro veteri neceſſitudinis vinculo, aſpectu eius frui, quod ſine vllo paene viae incommodo, temporiſque iactura fieret. paruit, vt debuit, FRANCISCVS, triduumque Ferrarienſi: Duci tribuit, comiter acceptus : biduum etiam cum Coſmo Medice, Etruriae Duce fuit, qui & ipſe nullum officij genus praetermiſit. Mox ne longius fieret, quo Ignatium videret, Romam feſtinauit. Introductus honorifice in Vrbem Cardinalibus aliquot ad portam, vna cum Caeſaris Legato, obuiam procedentibus. Cauerant, hi, ne, quod maxime optabat FRANCISCVS, nocte intempeſta obſcurus ingrederetur. Latere nimirum, atque ignorari, qua erat modeſtia, malebat. Sed & ipſe Ignatius, Superiorũ auctoritate victus, manu ſua, horis aliquot antequam Vrbem iniret, ſignificarat, aequi, boni gratulationis pompam faceret, quam ille pudoris, non honoris loco, duceret. Iulius III. Pont. Max. palatium illi laeta cum gratulatione, quod exſpectatus veniſſet, per legatos obtulit, aediumque ſacrarum membrum, ſi volenti eſſet, attribuit. Magnas ille gratias agere : Societatis enim IESV humile domicilium delegerat: Hic pro foribus Ignatius praeſtolabatur, amplexus Ducem amice, humoque reluctando tollens, quod pedes, manuſque exoſcularetur : miſtis etiam caritatis lacrymis, quod magno FRANCISCVM emolumento amplificandae Eccleſiae DEI, Socijs quoque, re & conſilio, iuuandis, exemplo denique ad maiorem DEI gloriã vſui futuram prouideret. Feſſus ille non nihil de via, vbi ſe modicum collegit confirmauitque, ſtuduit in primis Pontificem Max. venerari, pedeſque, more maiorum, exoſculari. Hic in baſilica Pontificia acceptus officioſius eſt, quam ceteri eius ordinis, ſolent, laudare factum Pontifex, gratumque id ſibi accidiſſe, ab vltimis

mis paene terris, hoc anni tempore, & aeſtu, qui nondum ſe fregerat, *R*omam religionis gratia, aduolaſſe: vt beatorum Apoſtolorum ſepulcra viſeret, & patefacta iam portae aurae limina, oſcularetur. *Vtinam*, inquit, *talium Principum magnam copiam haberemus: conſtantius ſe res Chriſtiana haberet*. Aedes rurſum ſuas patere illi coram teſtatus. At FRANCISCVS modeſte abnuere, gratias agere: quod in Sociorum collegium diuertiſſet: ſatis fore, immo ſummi beneficij loco ducturum, ſi patientes interdum aures ſibi daret, & benediceret, ſic honorifice domum reductus, redditus ſibi videbatur. Cardinales tamen, quos neceſſe erat, officij gratia, viciſſim inuiſit. His tandem ſalutationum curis expeditus, ſacra diuorum templa ordine luſtrauit, adhibito, tanquam viae duce, & nomenclatore, itinerarij libello in quibus templis, innumerabiles beatorum martyrum reliquiae, vt nuſquam alibi plures, aſſeruantur, & a pijs hominibus frequentantur. Quibus e commodis, copioſiores vt fructus caperet, omnem anteactae vitae rationem reddendam Ignatio putauit, & errata Sacerdoti confitendo, in Vrbe ſancta, temporeque ſanctiſſimo expianda iterum cenſuit. Nec foris ſolum ſe luſtrandis, obeundiſque locis ſacris oblectabat; domi etiam mirifice aſpectu Patrum illorum, principum Societatis, & familiae auctoris Ignatij, recreabatur. Inter cetera vero plurima *R*omae praeclare geſta, illud ad aeternitatem memorabile, ab illo, prima eſſe Collegij Romani fundamenta iacta: Seminarium id omnium nationum quoddam eſt, eritque ſemper, ſed omnis ea laus Gregorio XIII. Pont. vere Max. Societatiſque parenti optimo relicta ceſſit, aedibus, auguſtoque ludo exaedificato.

Ad

Ad Caeſarem de bonis abdicandis mittit, Cardinalatus honorem fugit. CAP. XIX.

OPTABAT FRANCISCVS aetatem Romae diuitius agere, & nuſquam alibi libentius conſeneſcere, tum ob loci ſanctitatem, religionemque; cum ob Ignatij innocentiſſimi viri mores. Optimum itaque factum duxit, ſuis ſeſe Fortunae bonis tituliſque exſpoliare: quo pietati commodius operam daret. Igitur e domeſticis vnum Gaſparē Villabonum ad Caeſarem Carolum, qui tum in Germania res gerebat, cum litteris ſeu ſupplice libello allegat: bona illius venia, filio natu maximo Lombayae Marchioni Gādiae ditionem concedere, tituloſque liceret, rogat. Gratum id ſibi acceptumque fore, qui colligere ſe ipſe, & abdere vellet. Sociatis familiam potiſſimum dilegiſſe, in qua reliquum vitae curriculum conſumeret, nuperam quidam illam, ſed vt ceteras, ab origine calidiorem, maioremque in dies futuram. Litterarum exemplum vt cum voluptate ſimul, & vtilitate legatur, adſcribam.

Quanto pridem opere exoptarim, Caeſar Auguſte, tuum in Italiam aduentum, vt quae nunc litteris abſens petere cogor, coram poſtularem, vni DEO notum eſt: cui quando ita viſum, ne merito meo voti compos fierem, ratam ipſius, vt debeo, voluntatem habeo. Et cum abſentem non minus quam ſi praeſens eſſem, ſenſa mentis explicaturum me, minorique pudore affectum iri confidam, idcirco vt mentis interpres oratio eſt, & viciſſim orationis ſcriptura, hac vtar, quando illa, in tanto loci interuallo, non licet. De me ſic habeto, peccatorem me ingenue confiteor, ceteriſque offendiculo aulicis fuiſſe, cum in regia tua verſarer, cuius delicti gratia nullam de-

trecto

trecto poenam à DEO caeli rege, nec abs te, qui in terris imperas. Ille miſericordiarum parens, toties inferorum cruciatus meritus cum ſim, ad hunc diem, incredibili patientia, manſuetudine, benignitate, ſuſtinuit me, quo reſipiſcerem, in viamque redirem: tempuſque largitus eſt, vt quanta illius eſſent in me beneficia; quot, quantaeque meae in illum iniuriae, tempeſtiue animaduertam. Haec ipſe dum conſidero, iam inde a coniugis morte Leonorae, quattuor, ipſos annos, multiſque fuſis, ea gratia, a pijs viris precibus ad DEVM, creuit vitae nouae cupiditas in dies, & quaſi depulſa mentis oculis caligine, terrena omnia deſpicatui ducere coepi. Nunc licet indignus ſim, Dominicae vineae cultor futurus praeſertim cum tam ſero acceſſerim, & vites olim, quas alij plantarunt, euellere ſtuduerim: DEI tamen benignitate Societatis nominis IESV ſacerdotes, me in ordinem ſuum, nullo meo merito, admiſerunt. In qua quidem etſi iam pridem degere, & emori exoptarim, prohibitus ſum tamen, dum boni parentis officium expleo, filijſque abunde conſulo: qua cura poſt unum, & item alterum menſem ſemel me expediam. Quamobrem, maxime Caeſar, bona tua uenia, id mihi liceat, quia cliens tuus, & equeſtris D. Iacobi ordinis rogo, ut quod reliquum eſt uitae ſpacium, perbreue illud quidem, at in lucro deputandum, ita tranſigam, quo ante actae uitae iacturam, dignis poenitentiae fructibus, DEO bene iuuante, ſarciam: praeterita errata corrigam, praeſentia pericula fugiam, futura euitem. Et ſi quid in hac ipſa vitae melioris forma profecero, equidem dabo operam, ut ſacris aſtans altaribus, re diuina, atque ieiunijs aſſidue pro imperij tui incolumitate uota faciam, & pro tua ſalute, a qua & multorum pendet, DEVM precer, ut qui nuper de Turcis, & haereticis uictoriam tibi conceſſit, det idem, ut te ipſe uincas, quae ſane uincendi ratio, ut difficillima, ita eſt & utiliſsima, maximeque laudabilis. Denique amoris te diuini ignibus inflammet, idque aſsidua meditatione cruciatuum CHRISTI: ut iure cū

Apo-

Gal. 6. *Apoſtolo dicere poſsis, mihi abſit gloriari, niſi in Cruce Domini noſtri IESV CHRISTI. Ille, qui crucis dolores pro nobis ſuſtulit Chriſtus, te quam diutiſsime Reipub: Chriſtianae ſeruet incolumē. Dat. Romae a d. XVIII. Kal. Feb. CIↃ.IↃ.LI.*

Dum Caeſaris iuſſum exſpectat, ſparſum iam in vulgus erat, mutaſſe FRANCISCVM vitae ſtatum in melius. Qua re cognita Pont. Iulius, quod antea metuerat FRANCISCVS vt Romam idcirco proficiſci cũctaretur, Cardinalium collegio adſcribere cupiebat. Ille vero triſti nuncio tam exhorruit, quam cupide quidam honorem illum conſectantur, & captant. Itaque Ignatio viſum eſt expedire ſubito FRANCISCVM Roma diſcedere, vt Pontificis oculis ſubductus, ſpōte ſibi exilium indiceret, fugaque ſe honoribus eriperet. Igitur ijſdem Socijs, quibuſcum Romam ex Hiſpania venerat, cum vix quattuor menſes in vrbe manſiſſet, in Hiſpaniam reuertit. Hic, vt erat ſolitudinis in primis amans, procul a vulgi ſtrepitu agere cum vellet, Guipuzcoam, Cantabriae Prouinciam, ſedem ſibi delegit: cum quod pauciores eam oram haberent, tum quod Ignatij natale ſolum id eſſet. Hiſpanias itaque ſimul attigit, recta in Cantabriam tendit: domumque Loyoleam ingreſſus, locum percunctando ſtudioſe quaeſiuit, quo loco primum natus terram contigiſſet Ignatius. Hic terrae oſculum, poſtibuſque figere: DEO gratias agere, quod eo loci, tam vtilem orbi terrarum virum naſci voluiſſet, ſeque tanti magiſtri diſcipulum feciſſet. Igitur re diuina audita, ſumptaque Euchariſtia, Ognatum diſceſſit: oppidum id Loyolea domo tertio abeſt lapide. Hic Petrus Michaelius Araos aedes aliquot Societatis collegio exaedificãdo moriens teſtamento legarat. Hinc comitum nonnulli varie dimiſſi, in ſuas Prouincias remigrarunt: alij in FRANCISCI contubernio cum Ioanne filio haeſerunt.

Caeſa-

Pace Caeſaris titulis ſeſe abdicat.
CAP. XX.

NEC diu factum eſt, cum Gaſpar Villalonius e Germania per diſpoſitos equos redux, Caeſaris litteras FRANCISCO attulit: quarum hoc exemplum eſt. *Tuas mihi, Dux Borgia, reddidit Gaſpar Villalonius, cliens tuus. Quamuis ſanctum, piumque id conſilium tuum, vitaeque inſtitutum, quo ſecedere vis, teque colligere, vt terrena caeleſtibus permutes: (quis enim niſi impius id negauerit?) angit tamen nonnihil nos, atque excruciat, te carendum quod erit. Verum meae ipſe morem gerere cupiditati, commodaque mea, tuis anteponere, nec uolo; nec ſi velim, poſſim. Poteſtatem itaque facio libens, uolensque, ut Carolo natu maximo, Gandienſi ditione, tuo arbitratu, cedas. De facto equidem ſic ſentio, plures inuidos, & aemulos, quam imitatores, reperturum; pronum enim, atque procliue cuiuis, alteri inuidere: paria praeſtare fuit, eritque ſemper difficile. Quod ceteros liberos deſeras, id mihi oneris imponi facile patior; ijs vt ipſe pro virili conſulam, & parentis in locum ſuccedam: effectum dabo, cum officiorum gratia Leonorae matris, feminae lectiſſimae, tum parentis, qui & ipſe bene de me, meiſque meritus eſt. Illis damno non erit, vtrumque parentem operam mihi dediſſe. DEVS Opt. Max. conſilia tua, Dux Borgia, ad exitum felicem adducat, quem, vt nos quoque, remque publicam, difficillimis hiſce temporibus reſpiciat, precator. Sic te ſeruet ille & ſoſpitet. dat. Auguſtae Vindelicorum.* Idib. Feb. CIↃ.IↃ.LI.

His lectis gaudio paene triumphans FRANCISCVS, conclaue ſtatim ingreſſus ad CHRISTI

de cruce pendentis imaginē genibus accidit. *Domine IESV*, inquit, *cuius miſericordiae non eſt numerus, tot, tantaque cum exſtent tua in me beneficia, nouis tamen cumulare non ceſſas. Gratiam quam poſſum habeo, agamque, dum viuam. Nunc te vocantem ſponte ſequor, & bonis Fortunae omnibus, quae liberali manu donaras, me exuo, te vt cruci affixum nudumque nudus promptius imiter. Abijcio libens omnia, modica illa quidem, ſed & regna, atque imperia, ſi ſuppeditent, eadem animi alacritate dimitterem, vt tu probe, qui corda ſcrutaris & renes noſti. Supplex igitur rogo, obteſtorq; recipe me filium vt prodigum, a longinquis reducem ad te, & amplectere expanſis vlnis miſericordiae tuae. Pateant mihi fores domus tuae, apud Religioſos, vni tibi deditos. Vnum hoc peto vt in habitem in domo tua, omnibus diebus vitae meae: Tu qui lux es, via, veritas, & vita, reſpice me: & qui hanc mihi mentem dediſti, da exitum felicem.* His cum ſe precibus DEO addixiſſet, in publicum prodijt; confeſtimque accitis tabellionibus, & actuarijs, ditionis ſe Gandienſis iure, boniſque omnibus exuere, & Carolo natu maximo tranſcribere vniuerſa, in acta retulit, ſuperſtitibus praeſentibus, nihil vt ſibi reliquum fecerit. Mox detonſa barba, raſoque vertice, veſtibus abiectis, talarem Sociorum togam, tritamq; induit: lacrymantibus famulis, non ſecus atque ſi vita decederet. Ille vero, vix vt prae gaudio apud ſe eſſe videretur; quod toga ſe publicia, Duciſque titulis exuiſſet, &, quaſi maximo ſe naufragio, & tempeſtate emerſiſſet, raſo iam capite, liber, & manu miſſus, portum tenere, & in ſumma Societatis paupertete, ditiſſimum ſe reuera eſſe ducebat: identidem illud exclamans, *Dirupiſti, Domine, vincula mea, tibi ſacrificabo hoſtiam laudis.* Mox ſeruos amice dimiſit; Ioanni Borgiae alios clientum in numero attribuit, alios Carolo Duci per litteras commendatos, miſit.

Pſal. 115

AN-

ANDREAE SCHOTTI SOCIETATIS IESV

DE VITA FRANCISCI BORGIAE

SOCITATIS EIVSDEM PRAEPOSITI GENERALIS TERTII.

LIBER SECVNDVS.

Abdicatis Fortunae bonis, quae geſſerit.
CAP. I.

LAETIOREM nullum ad id tempo-ris, diem illuxiſſe ſibi, FRANCISCVS, & ſentiebat, & praedicabat, quam quo bonis ſeſe omnibus exſpoliaſſet. Liber enim à curis, vni DEO, qua re nihil illi iam tum erat antiquius, vacabat. Id vt procederet felicius, ſacris initiatus eſt: Quo quidem ordine ne indignus videretur, orare iã in dies DEVM, corpuſque caſtigare ſolitus erat: Nec enim ignorabat, ad illa adyta illotis manibus irrumpere, ſacrilegio affi-

ne crimen eſſe. Ritus iam cerimoniaſque edidicerat. Loyolam itaque contendit, primamque Liturgiam obtulit, tribuens hoc Ignatij, & patriae, & pietati, Kal. Sextilibus, anni poſt Chriſtum natum CIↃ.IↃ.LI. Arae ornamenta, mappaſque graphice elaboratas atq. ſororis manu pictas, Ludouicae Borgiae Comitis Ribagorze adhibuit. Ioannes vero Borgia, filius, Euchariſtiam de manu illius ſumpſit. Iulius tertius Pont. Max. liberaliter FRANCISCO Iubileum, vt nominant, indulſerat, vt cum primo publice ſacris operaretur, quotquot rite confeſſi adeſſent, ij veniam acciperent peccatorum. Igitur Vergaram in Opidum ſecundo ab Ognato lapide, vt ad plures ſacrificij manaret vtilitas, properauit. Incolis ſimul atque innotuit, tantus fuit ſubito hominum circumcirca concurſus, vt ſpacioſum quidem templum, non caperet. Quare ſub dio aram erigere neceſſe fuit, iuxta D. Annae ſacellum: totque ad caeleſtem menſam acceſſerunt, vt meridiana hora longe tranſierit; mirantibus cunctis, prae gaudioque à lacrymis non temperantibus, quod Ducem Apoſtolico habitu libenter ſpectarent, qui ſumma animi magnitudine titulos, faſtumque, cum Euangelica inopia, & purpuram cum Religioſorum hominum attrita veſte commutaſſet: ſiue quod rarum, & inſolens aeui noſtri exemplum eſſet: ſiue quod populari iudicio, cuiuis honori ſacerdotium poſtponerēt. Facta re diuinā, ad populum concionatus eſt. Rogati plerique cur eo cōcionante, cuius aut ſermonem ignorarent, ob idiomatis diuerſitatem; aut, quod longius in tanta hominum corona, à ſuggeſtu abeſſent, non ſatis audirent. Illi ingenui, vt eſt gentis illius ingenium, diuinam in eo vocem, non humanam, audire viſam. Ad haec prodigij ſimile eſſe, Ducem ſanctiſſimae vitae ſpectari. Sacerdotio inauguratus, nihil duxit antiquius, quam

vt

vt colligere ſe,& DEVM venerari qua precib. qua poenitentiae actibus poſſet.Petijt itaq. modeſte ab Ognatanis ſacellum D.Magdalenae ſacrũ,mille paſſibus diſſitũ, habere liceret. Impetrauit facile; domum exilem addere conſtituit, & per anguſtam, e materia rudi, & impolita fabricatam, vt paupertatis amantior, aularum auguſtarumque aedium pertaeſus.Huc cum paucis Sociis migrauit, quos tum rexit Michael Nauarrus, ſacerdos, à quo illud primum petiit coquo operam dare, bona illius venia liceret. Quod non minore animi voluptate, quam alii Principis beneficio ſummum magiſtratum, Prouinciamque impetrauit. Domeſtica hic officia exſequi, ligna, & aquam in culinam ferre, ignẽ accendere, verrere pauimentum, lances mundare, & ollas, ceteraque id genus, quaſi ſocietatis vel infimae conditionis tiro eſſet:Mox apparatis omnibus,menſæ miniſtrabat.A Patribus,fratribuſq; negligẽtiae,erratorumque veniam deprecabatur, ſingulatim pedes oſculatus, rogat, pro ſe DEVM interpellarent, hanc vt ſibi mentem perpetuam eſſe vellet: His exercitationibus probe informatus,non anguſtis domus finibus contentus, de pluribus, officio bene mereri ſtuduit: memor illius Areopagitae Dionyſii, *Bonum quo longius manat, eo praeſtabilius*. Igitur excurrere in vicinos pagos ſacculo mendicantium more onuſtus, & ſcipionem geſtare, panem eleemosynae loco vicatim, ſtipemque Chriſti nomine exigere. Cantabricae matronae, ſanctitatis opinione, incredibile dictu eſt, quam alacriter domo pedem extulerint, panemque oſculatae obtulerint: benedictionem viciſſim repoſcentes, orationemque pro communi ſalute, efflagitantes. Hic pueros tintinabulo,virgam manu geſtans, euocabat, ductabatque longo ordine cantantes in templum, forumque publicum, quo prima illos fidei rudimenta catechiſta doceret:

Lib. de diuin. nominibus c. 4.

Et

Et interrogando, & iterando ſaepius eadem, inculcare non piguit cognitu neceſſaria. His ferè officiis horas bonas bene, annos aliquot collocauit, ad Sebaſtiani vſque Cantabrorum portum peruadens, & Victoriam pedibus adiens (Oppidum id Vellicam Cantabrorum, Ptolemei eſſe putãt) & pueros erudijt, & in templis frequenter egit Eccleſiaſten.

Nauarrorum Regnum ingreditur. *CAP.* II.

IN ſolitudinem ſe abdiderat FRANCISCVS, frequentiam hominum vitans, latere tamen, & fallere alios perpetuo non potuit. Odor enim pietatis longius vagatus, finitimis etiam afflabatur: fama in immenſum omnia augere ſolita, variè increbuerat, dum alii factum praedicant, alii vituperant. Vt enim ſenſus cuiuſque eſt animi, ita fere ſermones ſerit. Qui terrena ſectantur, atque caduca, praeterea nihil, hi ex ſuo ſenſu reprehendere: Indignum illo, honores repudiaſſe, iam ad culmen progreſſum: liberos certe deſeruiſſe, videri. Quorum contra praeſtans erat de rebus, verumque iudiciũ, factum FRANCISCI laudibus in caelum tollere: Nec enim honores, magiſtratus, ceteraque imperitae plebi admiranda, in bonis ducenda: Animi tranquillitate, Deique cultu, & cognitione felicitatem hominis, aut nulla re, metiendam. DEI obſequio ſeſe dedere, id demum eſſe longe, lateque imperare, liberum, & dominum, ac Regem eſſe: quod rerum terrenarum deſpicientia infra ſe ducat omnia, caeleſtia tantum animo verſet: commendare FRANCISCVM, qui excelſo animo Fortunae bona calcaſſet: gratias etiam DEO agere, quod in haec tempora, rara etiam vetuſtatis

exem-

exempla tranſtuliſſet: quales viros ſingulos vix ſingulae aetates, DEI benignitate, tuliſſent. Officii itaque & obſeruantiae gratia, latentem inuiſerunt viri nobiles. imprimis Carolus Borgia Gandiae Dux, & Aluarus Borgia, filij: Martinus item Arragonius, Villae formoſae Dux, qui eius ſororem vxorem duxerat. Comes quoque Lermae, & Marchio Alcanizij, generi: Complures etiam nobiles viri, & Epiſcopi, per ſuos ſalutarunt; de mutata in melius vitae conditione gratulati. In his & Bernardinus Cardenas, Maquedae Dux; qui tum Nauarrici Regni Prorex erat, nouum Eccleſiaſten audire auebat, & de officio Principis coram diſſerentem. Domeſticum itaque cum litteris allegauit; Optare ſe, Pompolenamque, cui praeeſſet, praeſente illo frui, & ſalubria vitae conſilia capere. Dimiſſo cum litteris aulico FRANCISCVS poſtridie eius diei in viam ſe duobus adhibitis Socijs, Pompelonam verſus dedit. Hic Proregem inopinato aduentu oppreſſit, qui illum ad ſe traduxit in aulam, omnique officiorũ genere accepit: multae, de officijs Principum, horae in multam etiam noctem conſumptae. Quae in mentem veniſſent, ea non voce ſolum tradi, ſed & memoriae cauſſa, litteris conſignari cupiuit Prorex, ſcriptumque religioſe aſſeruandum curauit. Crebro ad populum rogatus, verba fecit in aede ſumma, familijſque monachorum, & monialium: Cum ſatis eſſet factum Proregis voto, plebiſque ſtudio, Ognetum reuertit, Allaua Prouincia profectus, per viam erudiens multos, & pietatis ſtudio excolens.

Ludouici Principis Luſitaniae, & FRANCISCI litterae. CAP. III.

NEC vero Hiſpaniae ſolum eam oram, quae Carpetanorum eſt, FRANCISCI nomen peruaſit,

etiam

etiam Luſitaniae in extremos fines vſque penetrauit. Hic Ludouicus, Luſitanorum Princeps, Ioannis tertij Regis, & Iſabellae Auguſtae, germanus frater, FRANCISCVM quanti faceret, hac epiſtola teſtatum reliquit

Alteras ad te (Pater optime) dedi: his itaque illud duntaxat adijciam, per mihi gratum fore, ſi, quod illis abs te poſtularam, ſemel conſequar: commodo tamen quod fiat tuo: cui, tametſi mea permagni, id fieri, intereſt, animi mei ſenſum deſideriumque lubens poſtpono. DEVM teſtem appello: tametſi nihil adhuc de te meritus ſum, amorem tamen, voluntatemque numquam defuiſſe, ſi qua ſe res daret, tibi gratificandi, pro veteri meo in familiam Borgiam ſtudio; quam tu quidem mea ſententia dum relinquis, teque abdens, DEVM ſequeris, immenſum quantum illuſtraris. Ea res vna, vt cetera, ſatis eſſe poterat, te deinceps vt pluris facerem, amaremque ardentius. Mirabilis ſane DEVS in ſanctis ſuis, & miſericordiae eius non eſt numerus: Tuum eſt itaque gratias eidem agere, quando conuerſio tua opinione longe maiores fructus adſert Eccleſiae. De me illud certo affirmare liquet, verba tua, quae adhuc memoria teneo, auribus meis inſonare, quaſi coram te audiam, inceſſumque videre videor tuum tam maturum, quaſi praeſens adeſſes. Sed, o te felicem DEI ſeruum, qui in hac Reipublicae perturbatione, atque tumultu, animi tranquillitatem inueneris, pacemque interioris hominis: quae cum a DEO ſit, exuperat omnem ſenſum. Qua vna in re, ſi quae eſt in vita mortalium, beatitas ſita eſt; ſpecimenque eſt & particula eius felicitatis, quam in meliori aeternaque vita, omnes ſperamus. Equidem maiorem in modum peto abs te, vt poſt hac DEVM orans, noſtri memoriã agas, quo ſemitam mandatorum ſuorum benignus oſtendat: eius voluntati, non meae, obtemperem: vitamque beatam illo bene iuuante, conſequar. Si qua vero in re mea tibi opera vſui erit, pergratum mihi, ſi per te certior fiam. Vale Almerino III. Idus Quinctiles. CIↃ. IↃ. LI.

Pio

Pio Principi reſpondit FRANCISCVS; non tam ad pompam, quam ad vitam, moreſque dictata epiſtola.
Spiritus DEI, qui pauperum pater, idem & miſericordiarum eſt, gratiam tibi referat, quod nos amice litteris conſoleris, mei peccatoris non immemor. Quod etiam beneficium ad ſe pertinere Socij omnes, quorum ego minimus ſum, ingenue confitentur. Singulari hac tua humanitate etſi multis antea nominibus tibi obſtrictus tenebar, magna acceſſio facta eſt: quo nomine meam tibi operam addico, DEVMque rogo indies, vt ſicut externis te exornat donis, ita internis magis, magiſque perficiat. Benedictus DEVS, qui ut Propheta regius canit, aufert Spiritum Principum. Qua in re ſi in alios Principes terribilis, in te certe pius, ac clemens exſtitit, exſtincto ſpiritu illo, & faſtu, quo turgent nonnulli dynaſtae, immemores DEI, & ingrati. Dedit tibi ſpiritum principalem, quo ſe confirmari exoptat idem Propheta. O te felicem, Princeps, cui hic in paucis obtigit Spiritus. Et ò beatam Luſitaniam, quae tales Principes, ſine ſpiritu Principum, ſemper extulit: Vtinam vero intelligi queat, quantum id DEI beneficium ſit, auferri ab aliquo ſpiritum Principum, & principali confirmari. Vtinam diſcrimen vtriuſque cognoſcatur. Alter enim belli auctor eſt; pacis alter: Ille perturbatos; hic pacatos reddit: Ille hominum; hic DEI eſt. Magnum certe emolumentum eſſet, ſi, quantum ſtudij ponunt mortales in Fortunae, corporiſque bonis parandis, tantum in caeleſti ſpiritu quaerendo tribuerent: probate, inquit Apoſtolus, ſpiritus, ſi ex DEO ſunt. Plerique ſane erroris tenebris erepti, viderent acutius: ſed noſtra negligentia fit, vt toties cauſſa cadat ſpiritus ille diuinus, & quidem impie: carnis vero ſpiritus ſtet in iudicio, & vincat. Suum quiſque ſpiritum hodie ducem ſequitur, qui caecutit; cum contra DEI ſpiritui principali obſecundare oporteret. Erit, erit, aliquando dies illa cum decurſo hoc vitae ſpacio, aperientur libri multorum, qui humani ſpiritus pleni praecipites ierunt, inopes a ſpiritu,

Pſal. 75.

Pſal. 50.

1. Ioa. 4.

qui ad aeternae beatitudinis portum ducit. DEO itaque gratias ago, cum te videam a communi ſpiritu Principum alienum, optare ſpiritum principalem. hic enim ſpiritum proprium ſuperat, vt idem Regius uates ait: Expectabam eum Pſal. 54. *qui ſaluum me fecit a puſillanimitate ſpiritus, & tempeſtate: Hic ille diuinus eſt ſpiritus, qui vbi vult ſpirat: qui ingreſſus viuificat, quos, & quomodo libitũ fuerit. Hunc mundus colligere, quia colligere ſe ipſe detrectat, non poteſt. In hoc clamamus Abba, Pater: eſt enim adoptionis ſpiritus. Hunc accipere oportet, manipulis odorum, operumque in caritate. Sic gentium Doctori parebimus: nolite, inquit, extinguere ſpiritum. Id tibi euenire DEVM precor, vt & dicere cum Propheta queas, Defecit Spiritus meus. Sic fiet, vt nihil intelligas, velis, credas, inueſtigeſque praeter Spiritum DEI, fidemque Eccleſiae Catholicae: memoria denique hic defixa haereat: res conditas infra te ducas, & ſcalarum tantum miniſterio adhibeas, quibus ad DEVM, architectum vniuerſi, aſcendere poſſis: vt ex creatis vere cognoſcas, & cognitum, quae felicitatis ſumma eſt, ames. Vere enim illud dixero, res conditae in DEO amplius, quam per ſe ipſae ſplendeſcunt: in eo ſpectatae delectant; contra abſque illo expetitae angunt, & cruciant: poſſeſſae vero timorem, & amiſſae dolorem afferre conſueuerunt. Hoc DEI ſpiritu ſi potius vixeris, vitam viues beatam, nec aliud extra eum quaeres. Quo fiet, vt vere illud vſurpes, Defecit ſpiritus meus & cum Deipara: Exſultauit ſpiritus meus in DEO ſalutari meo. De me, vtinam vere dicere queam, Defecit ſpiritus meus. Externa ſi ſpectes, talis videor pleriſque, quando mutato vitae genere, DEI benignitate, altos ſpiritus abieci, receptuſque ſum, nullo meo merito, in Religioſorum hominum familiam. Vt vt eſt, cum multis antea nominibus, vt dixi, deuinctus tibi tenear, nunc voluntatem, ſtudiumque, quae ſola mihi votis aſtricto, reliqua ſunt; libens, volenſque offero, quibus cum DEVS placari ſe ſinat, tu eadem aequi, boni facito: quoniam*

Margin notes: Pſal. 54. — Ioan. 3. — 1. Theſ. 5. — Pſal. 76. — Pſal. 76. — Luca 1.

am DEI te ipſe voluntati accommodas; Idem bonis te omnibus augeat proueh atque in maius virtutis pietatiſque incrementum, ut caeleſti tandem regno potiaris. Ognato XV. Aug. CIↃ.IↃ LI.

FRANCISCVS peccator.

FRANCISCI exemplum complures ſecuti CAP. IIII.

MAGNA vis eſt in vtramque partem Exemplorum, vt iis quiſque vel ad virtutem informetur, vel impellatur ad vitia. Cum ergo FRANCISCI fama longius emanaſſet, egregii aliquot ac nobiles viri, ad illum profecti ſunt, vt in eius ludo inſtituerentur ad pietatem, & paſſibus, ſi non aequis, non longo certe interuallo, Chriſtum nudum nudi ſequerentur. In his Antonius Corduba, Laurentii Suarez Figueroae, & Catherinae Ferdinandi Cordubae, Marchionum Priegi, & Comitum Feriae, filius. Hic cum illuſtri genere, & FRANCISCI propius ſobrinus, tum ſingulari virtute, morumque facilitate praeditus, Salmanticenſi in gymnaſio Hiſpaniae celeberrimo, in ſtudia incumbens, omnium ſuffragiis eam Academiam rexerat: qui ſummus ibi magiſtratus, non niſi primae nobilitatis viris defertur. Agebatur per id tempus, rogata Hiſpaniarum Principis, vt in Cardinalium collegiũ adſcriberetur, ſed aliam inſiſtere viam conſtituit, Societari enim, DEO vocante, nomen dedit, & ſe FRANCISCO aggregauit. Ognatum eodem conſilio, & tempore venit Sancius Caſtellanus, & Petrus Lodoza Nauarreus: Theologi item duo, qui Ioanni Auilae, egregio, vt ſupra oſtẽdimus in aſceticis viro, operam dederant, Didacus Guſmanus, Comitis Baileni filius, & Gaſpar Loartes: Vterque iam annos aliquot antea in dioeceſi Calagurritana, per oppida, & pagos

concionati, rudes homines Euangelium docuerant, pueros etiam Chriſtianae doctrinae ſummam: inopes multorum commodo, qua pecunia, qua conſolatione, iuuerant. Verum inſtituti noſtri ratio non poſtulat, vt ad vnum omnes recenſeam, qui iam tum ad FRANCISCVM confluxerant. Vnum tamen ſine flagitio praeterire non debeo, Bartholomaeum Buſtamantium, ſacerdotem Theologum, & Eccleſiaſten egregium. Is Cardinali Ioanni Tauerae, Toletanorum Archiepiſcopo a ſecretis, magna apud Hiſpaniae dynaſtas auctoritate valuit, dum Carpetanorum prouinciam Tauera adminiſtraret. Tandem vero a publicis negociis animum feſſum auocauit, ambitione procul, atque auaritia, rerum terrenarum iam pertaeſus; de optimo vitae genere ſuſcipiendo animi dubius, huc illuc, vt fit, impellebatur: Eſt enim ea deliberatio difficillima: hac in ancipiti cogitatione, ad DEVM, vberrimum vitae fontem, ſitibundus ſe recepit. Rem diuinam faciẽs, DEVM, quem manu geſtabat, adorans, precabatur, eam monſtraret vitae viam, quam ingreſſus, ſalutem, illo bene iuuante, adipiſceretur: Hac in oratione, vt ſaepe poſtea memoriter & iucunde narrare ſolebat, internam quandam vocem audiuit, vt ſi ſaluus eſſe vellet, Cantabriae prouinciam Giupuſcoam adiret, FRANCISCIque Borgiae exemplum ſequeretur; de quo iam ad DEVM conuerſo per nebulam inaudierat: ea tamen vis DEI vocantis fuit, vt eo ipſo die, familia valere iuſſa, nihil cunctandum ratus, in viam ſe Giupuſcoam verſus dederit: quam quidem oram ſanctitatis iam opinione impleuerat FRANCISCVS, quem primum obuiam habuit, ſimul atque Ognatum, ad diuae Magdalenae, ingreſſus eſt Buſtamantius. Sporta reperit geſtantem lateres, & calcem, aediculae conſtruendae: qua abditus perpetuo, ſi per Ignatium

liceret

liceret, cum paucis lateret. Pedibus ſtatim accidit FRANCISCI ſupplex: aductus cauſſam exponit: in Societatem vt recipiat, rogat. Nec vero multis opus erat precibus. Famulis itaque dimiſſis, in contubernio haeſit Buſtamantius, & aſſiduus FRANCISCI comes negociorum omnium, & peregrinationum, ob ſingularem prudentiam, fuit.

Cardinalium Collegio FRANCISCVM, Iulius tertius adſcribere vult. CAP. V.

SVMMAM FRANCISCO tot, tantorumque praeſtantium virorum aduentus, laetitiam attulerat. optabat enim complures eadem animi tranquillitate, quam deguſtare coeperat, perfrui. Parit enim vitae coniunctio honeſtam quandam virtutis, atque vtilem aemulationem: quae tamen careat omni acerbitate diſſenſionum: & vero domeſtica magis inuitant exempla, quam externa: Sed inuidit hanc illi quietem, neſcio quis: vt nihil eſt in rebus humanis proprium, & laeta triſtibus, & amaris dulcia permiſta temperantur: Carolus enim Caeſar Auguſtus, cognito FRANCISCVM ſponte abditum latere, indignum ratus virtutem abſcondi, ad ſummum Pontificem retulit, Borgiam, raro huic aeuo, & inuſitato ſpectaculo, titulis ſe abdicaſſe, & fallere perpetuo inglorium velle. Dignum itaque videri, qui in purpuratorum Patrum numerum adſciſceretur, niſi quid ſecus illi videretur. Virtutem enim hac tempeſtate, ſi vnquam alias, id genus praemijs ornandam, & tanquam in illuſtri loco ponendam. Sibi pergratum id fore. Nec erat cur laboraret, dubitaretque Caeſar: non enim difficile fuit, currentem, quod aiunt, incitare: Perſuaſit enim extemplo Pontifici, cui iam eadem pridem in mentem veniſ-

veniſſent: FRANCISCO enim antea Romae vſus erat familiariter, & amice. Re itaque ad Collegium Cardinalium delata, aſſenſum eſt ab omnibus. Quod vbi Romae Ignatius inaudiuit, ſerius tamen, vt fieri ſolet ab ijs, ad quos periculum proxime pertinet; veritus, ne, quod res erat, multum de FRANCISCI opinione decederet, dum quiſque calumniandi libidine anſam prompte arripere conſueuit, iactando, hypocriſin late regnare: idcirco bonis ſe ſe, tituliſque abdicaſſe FRANCISCVM, vt purpureum galerum priuatus, Religionis, ſanctitatiſque ſpecie, captaret ſibi, liberos verò, etiamnum ſuperſtes, ditaret. Deinde & illud perincommodum Societati fore: feneſtram enim ambitioni aperiri, quae peſtis eſt taeterrima, labes, atque pernicies non familiarum ſolum piorum hominum, ſed rerum omnium publicarum, regnorumque: Quare optimum factum iudicauit, natam recens Societatem, contrarijs artibus tueri, & amplificare, paupertate nimirum, & honorum contemptu. Aequalitate enim vitae, ſimul & munerum morumque ſimilitudine caritas, arctiſſimum religioſae coniunctionis vinculū, inualeſcit. Quamobrem omni ope huc nitebatur, vt aditum ad honores Socijs obſtrueret, legibuſque latis vetaret. Quo factum eſt, vt Pontificis pedibus aduolutus, rogaret, deprecareturque, ne inuito honorem deferret: verum quo Caeſari, & Collegio Cardinalium fieret ſatis, galerum quidem offerret, capere tamen obedientiae vi ne cogeret. Sic enim & illius honori conſultum iri, & animo ſuo morem geſturum: Intereſſe enim per magni Societatis, ab honoribus alumnos arceri: naſcenti ſaltem, & ſurgenti Sodalitatis plantae hoc benignus tribueret: Impetrauit Ignatius, quod ſupplice libello, lacrymiſque coram poſtularat: FRANCISCO interim nihil horum conſcio, & ſeceſſu illo

Canta-

Cantabrcio mirifice capto:qui ſimul atque audiuit, animo quidem cruciabatur; at eodem fere nuncio aegritudinem deterſit, audito,rem Ignatij ſingulari prudentia, & oratione, diſcuſſam. DEO item gratias egit, qui hunc ſibi honorem detuliſſet, quem libens ille redderet, a quo proficiſceretur; omnemque adeo terrarum orbem, ſi eius imperio potiretur,eadem alacritate animi, ac deſpicientia rerum humanarum oblaturus. Pontifici quoque Iulio, grati animi litteris teſtificatio nem dedit: orare, vt bona illius venia, & benedictione, obſcuro, atque priuato degere liceret, quo coepta mutatae in melius vitae, ad exitum adduceret: quod vnum, praeterea nihil, propoſitum ſibi fuiſſe tum, cum ſe Ducis titulis, boniſque abdicaret, liquido affirmabat. Nec vero ſemel his ſeſe periculis emerſerat, nec iam vſquequaque ſecurus erat. Iterum enim, ſaepiuſque idem a Pontificibus tentatũ. Illo ipſo Iulio III. poſtulante Philippo, Hiſpaniarum Principe, qui nunc Regni clauum, atque vtinam diu, tenet: Id enim negocij Ioanni Pogio Apoſtolicae ſedis, nuncio, poſt Car dinali dederat, rem vt tranſigeret. Hunc vero FRAN CISCVS in coenobio B. Dominici Calcadae, obuium cum habuiſſet, quid rerum gereretur, accepit. Ille facundia quadam diuinitus data,ijs rationum momentis diſſeruit, vt facile rem diſcuteret, & Regi poſt idem atque Pontifici, Pogius diſſuaderet, ne FRANCISCO latere volenti, negocium faceſſerent, animique tranquillitatem adimerent, quando nulli honores animum ſatis explent, beatumque efficiunt. Pii rurſum duo Pontifices, quartus,& quinctus Romae agentem, Cardinalem creare fruſtra tentarunt. Cuius rei non modo commemoratio ſed vel recordatio, lacrymas illi excutiebat. DEVM itaque frequenter precabatur, vt qui a ſaeculi curis, honoribuſque abduxiſſet, & paupe-

rem

rem eſſe iuſſiſſet, idem in dignitatum procellas reuolui ne pateretur. Memoria teneo, cum narraret Gaſpar Hernandes, qui illi aures quotidie confitenti dare ſolitus erat, ſe ex FRANCISCO audiiſſe aliquando, iniecta forte dignitatum mentione, DEVM pridem precatum fuiſſe, vt vita prius abire liceret, quam titulis iterum, boniſque oneraretur inuitus.

Ognato digreſſus varijs in locis quæ geſſerit.
CAP. VI.

PERGRATVM FRANCISCO acciderat, honorum titulos, tanqnam ſcopulos Sirenaeos euitaſſe, & ſecuro iam de tempeſtate, atque naufragio, in illo ad D. Magdalenae ſeceſſu, quam ſibi vitae; mortiſque ſedem iam delegerat, ecce tibi nec opinãti mandatum ab Ignatio allatum, egrederetur, & tanquam ex vmbra, in ſolem, aſpectumque prodiret, fructumque alijs adferret: memor, non eo ſe Societati à DEO aggregatum, ſibi vni vt ſtudetet. Ognato itaque quamprimum digreſſus, cum lacrymis, atq. ſuſpirijs, quaſi non amplius dulcem illum ſeceſſum viſurus, vicum, Reginae caſam appellant, acceſſit Ferdinandi Velaſci comitis ſtabuli Regij: cuius vxor, Iuliana Angela Aragonia FRANCISCI matertera erat, Multa de religione, ac pietate, omnique adeo officiorum genere ſtudioſe quaerendo, didicit. In aulam tamen illius vt diuerteret rogatus, recuſauit, humili tecto contentus. Inde Burgos in vrbem profectus, in aɔde ſumma, rogantibus Canonicis, & Senatu, populoq; cõcionatus. Inde digreſſus eſt Pintiam Vaccaeorum, vbi tum Caeſaris ſedes, & regia erat: pauci vero Societatis ſacerdotes anguſte habitabant, in aede parua xenodochij S. Antonij. Mox in vicum, qui a Tauris

nomen

nomen inuenit, profectus eſt, euocatus à Ioanna Luſitaniae Principe. Hic hebdomadac, quam maiorem alij, alij ſanctam appellant, de cruciatibus CHRISTI paſſi, magno audientium fructu, diſſeruit. Hinc Salmanticam venit: qua in Academia, multi magnae ſpei, ſimul & rei adoleſcentes, exemplo FRANCISCI inuitati. Societati ſeſe ſponte addixerunt. Poſt Tordeſillam ingreſſus, vbi Ioanna illa Luſitaniae Princeps, tum forte ex morbo decumbebat, in aulam iterum diuertere conſtanter detrectauit. Hinc Methymnae campi commodum concionatus eſt, in ſacrorum primitias Antonij Cordubae, ſacerdotio recens inaugurati: iactaque Collegij fundaměta ad tectum perducenda curauit. Hic litteris euocabatur rurſum viſendi gratia, ab Antonij Cordubae matre Marchione Priegae, & ſorore, duce Arcos, & Medinae Sidoniae: Eo profectus perpetuos de rebus diuinis ſermones habuit, breuique amorem inſeuit, ac beneuolentiam, erga Societatem, vt & ipſae poſt non diu, Socios in ditiones ſuas habitatum inuitarint. Illud in praeſens patientiae FRANCISCI, modeſtiaeque exemplum praeterire non debeo. Dum enim Caſtellae regno Baeticam adijt, Socijs ſtipatus Antonio Corduba, & Buſtamantio, in aſperis confragoſiſque montibus Marianis, (*Sierra Morena* hodie incolae nominant) diuerſorium, manſionemque publicam, feſſus de via, iniit, vt cibo laſſum corpus, dumſe meridianus aeſtus frangit, reficeret. Ad pedes cum deſiliit, conclaue vnicum hoſpitii, & vacuum ingreſſus, ſtatim, vt ſolet, genibus flexis, orationi intentus, DEI auxilium implorabat. Rediit interea viator, qui prior, impedimentis ibi locatis, occuparat, ratuſque è vulgo clericum illuc ingreſſum, ac pietatis ſpecie, res ſuas furto ſublegere conatum, iurgari iratus coepit, vocemque intendere, conuicia iacere, verbe-

ra etiam minitari. FRANCISCVS, qua erat animi modeſtia ab oratione ſurgens, *da mihi*, inquit, *hanc veniam, animoque ſis tranquillo. Nec enim mihi propoſitum, conclaui te excludere: quin potius, ſi prior tempore occupaſſem tibi libens cederem. Verbera, quae mihi minitaris, fateor equidem, meritum me peccatis.* Concurſus ſubito ad clamantis vocem factus; qui cum illum iurgantem placaſſent, docuiſſentque, in quos ſtomachum euomeret, innocentes eſſe, & pios viros, ſibi ille redditus, magno ſui pudore, genibus accidens, veniam precatur. FRANCISCVS vero humo ſublatum, amplexuſque in Domino, aſſidere ſibi iuſſit: hortatur ad patientiam, neue deinceps, ſi ſaperet, iracundiae frena laxaret.

In Luſitaniam proficiſcitur. CAP. VII.

CVM in Luſitania increbuiſſet, FRANCISCVM in Baeticam profectum, Hieronymo natali, qui tum Olyſſipone verſabatur, cuiq. in Hiſpania Sociorum Prouincia commiſſa erat, negocium Rex dedit, FRANCISCVM, qui cum de rebus diurnis agere cuperet, euocandum curaret. Optare enim vehementer, coram videre. Natalis vero ad haec, poteſtatem quidem ſe in Hiſpaniae prouincias ſociorum, iuſſu Ignatij, habere, extra vnum FRANCISCVM: Rogaturum tamen ſe per litteras, quae Reges vellent, promittit, cum bona ſpe fore vt quam primum, quo erat obſequendi ſtudio, aduolaret. Nec fefellit hominem opinio, redditis enim litteris, quod nihil magis Societatis intereſſe arbitraretur, rebus omnibus prolatis, continuo accurrit, non immemor quot, quantaque exſtarent Regis Luſitaniae (vt patronus merito appellari poſſit) in Societatem eximia beneficia. Viam ingreſſo, cum Buſtamantio, illud prodigij ſimile acci-

dit

dit: dum rupem, ſaxis aſperam, & impeditam, iumentis ſuperant, quam *ſeptem Pallares* vicini nominant, cis Mundam flumen, non procul Conimbrica, FRANCISCVS anteibat, precationi intentus, ſequebatur pone Buſtamantius, B. Virgini praeces orbiculis numerans. In crepidine, anguſtijſque loci, vel aſpectu formidabilis, iumentum lapſu in praeceps decidit, volutum in gyrum ſurſum, deorſum, vt cetera exanimatus Buſtamantius, integram tantum vocem haberet, inuocaretque Chriſtum, atque DEIparam. FRANCISCVS dicto citius ad paſtorum, qui ad ſpectaculum inclamarant, vocem, reflectit oculos, illud ſaepe ingeminans: *Ieſu adiuua, pater miſericordiarum*. Cum Ecce tibi, dictu mirum, lapidi continuo inſtitit mulus: quodque incredibile videtur, illaeſo corpore. Buſtamantius, a viatoribus, funibus tamquam ex abyſſo extractus, viuus, valenſque emerſit: Virginis, cui tum preces fundebat, & FRANCISCI votis, vitam referens acceptam. Ventum tandem Conimbricam, vbi Socios praeſens FRANCISCVS exhilarauit. E ſuggeſtu concionante, in Societatis aedem, flos Academiae celeberrimae, nobiliumque virorum confluxit. Olyſſipone poſt, a Regibus ſingulari humanitate exceptus, audituſque, de rebus ſacris aſſidue, publice, priuatimque. Catherina Regina, FRANCISCI potiſſimum alloquijs eſt delectata, non immemor, puerum ſibi Tordeſillae olim miniſtraſſe: cum quod ſanctitatis in eo ſplendeſceret non adumbrata imago: tum quia conſilia vitae ſalutaria, Religioniſque ſuggereret. Ludouicus ad haec Luſitaniae Princeps, FRANCISCO vtebatur familiariter pro veteri, quae antea interceſſerat, neceſſitudine, in Caeſaris olim aulam profectus cum eſſet, vt Auguſtam ſororem viſeret: cumque in Africa Tunetum Carolo armis expugnante vterque affuiſſet.

Hic & caelibem degebat vitam, & colligens ſe ipſe, inglorius agebat, alijs pietatis facem praeferens: in oratione ad DEVM aſſidue, & meditatione rerum caeleſtium acquieſcens. FRANCISCI conſuetudine vſque eo inflamatus eſt, vt Societati ſeſe dedicare conſtitutum haberet: verum, quod imbecilli vtebatur valetudine, & natu iam eſſet grandior, viſum Ignatio, plus commodi publice allaturum, ſi in Regis fratris comitatu re, atque conſilio, vt adhuc, adiuuans caelebs permaneret. Cetera, vnum è Socijs fuiſſe diceres. Humili enim domo contentus, & ineleganti, abſque regio ſplendore, & famulorum turba. vaſa aurea, argentea, & periſtromata, mundumque adeo omnem, vaenum dedit, redactaque pecunia, aes omne alienum, diſſoluit. votis continentiae, paupertatiſque, conſilia Euangelicae legis ſecutus, & obedientiae, quantum res, & dignitas ferret, ſponte ſe obſtrinxit. Morum facilitate, & comitate, prudenti grauitate miſta, nihil ſermone turgidum, nihil elatum prae ſe ferẽs. Sub leuare ſolitus libenter aliorum inopiam, & eleemoſynis fouere indigentes. Puerum à pedibus, in domum profeſſorum Sociorum ad D. Rocchi, Xenobriga vico, mittere conſueuerat, qui ſacerdotem aliquem, quisquis tandem is eſſet expiandis criminibus, quaſi ad vnũ de multis hominem, euocaret: lacrymans frequenter, haec ſaepe vſurpabat. *Quid miſero me fiet ſi vel aethiops, mancipium domeſticum me longe felicius caelo potiatur, ego vero excludar? Et ſi tam praeclare nobiſcum agetur, ut ambo beati ſimus, quid ſi ille multis me partibus felicior, quia DEVM dilexit ardentius? Ego uero ſaeculi curis nimis implicatus, ſalutem neglexi.?* Imitatus fortaſſe hoc ſermone Auguſtinum cuius memoranda illa vox: *Surgunt indocti & caelum rapiunt: & nos cum doctrinis noſtris ſine corde, ecce tibi volutamur in carne, & ſanguine.* Idem

Lib. 8. conſeſſ. ca. 8.

fra-

fratri Henrico Cardinali, auctor fuit, vt Socios amplecteretur, foueretque extructo Eborae, cuius Praeſul Eccleſiam regebat, Gymnaſio. Quod dum aedificatur, Ludouicus in dies, qui tum Eborae eſſet, opus vrgebat & operis inſtabat. Socios item aegrotos quaſi fratrum loco ducens, inuiſebat: venam, arteriamque, & praecordia, medicorum more, tentabat: morbi ortum, ſtatum, deceſſumque explorabat, miniſtrabat, & alloquijs conſolabatur. Quae quidem eo potiſſimum conſilio referre placuit, quod omnis ea vitae in melius mutatio, FRANCISCO, cum à DEO diſceſſeris, debeatur. Iacta per id tempus fundamenta domus Profeſſorum ad D. Rocchi: Sacellum id erat in vrbis Olyſſiponenſis pomoerijs loco deſerto, & oliuetis conſito Rex aream ſumma liberalitate, & munificētia coëmendam ſuo aere curauit, opera Petri Maſcareñae, uiri nobiliſſimi Societatiſque ſtudioſi: qui olim Luſitaniae apud Pontificem orator, vt primi in Orientis Indiam Socij mitterentur, auctor fuerat. Rex, cum Principe Luſitaniae Ioanne ſacris aderat. Rem diuinam Hieronymus, natalis fecit. FRANCISCVS de ſuperiore loco de rebus diuiuis diſſeruit, ſumma audientium admiratione. Princeps templo digreſſus, dynaſtis, qui aderant, dixit *hic vero mihi Eccleſiaſtes placet, qui re ipſa, quae docet, praeſtat.* Igitur domus ampla Socijs, templumque auguſtum, regia munificentia aedificari coepta, creuitque ſuburbanis adiectis, circumcirca vicis atq. aedibus vrbs. His rite curatis, regumque votis expletis, in Caſtellae regnum reuerti, vrgentibus negotijs, ſtatuit. Henricus tamen Cardinalis alter Regis frater, cognitis, quae Olyſſipone geſta eſſent, ex Ludouici litteris, FRANCISCVM, & ipſe videre auebat: rogat illac iter habeat. Idque negocij Sociorum ibi Praefecto dat, vt in aduentu quamprimum ſe

certio-

certiorem faciat. Poſtridie quam vrbem ingreſſus eſt Eborenſem, in ſumma aede concionatus, Cardinalem mirifice, omneſque adeo ciues delectauit. Octauo inde lepide, Theodoſius, Brigantinus Dux, Vilauitioſa in oppido, videndi & ipſe cupiditate incenſus, obuiam proceſſit. Ea vero comitatis officia cruciabant potius, quam oblectabant animum FRANCISCI. Principibus tamen, bene de Societate meritis, mos gerendus fuit. Quo in beneuolentiae genere, Dux ille, multis praeſtitit, idemque in Socios ſtudium liberi, poſterique, haereditatis iure a maioribus traditum ſeruarunt.

Pintiae in Regia quae geſſerit; & concionandi ratio. CAP. VIII.

LVSITANIA reuerſus, Pintiam recta contendit, vbi tunc Philippi Hiſpaniarum Principis, pro Caeſare Carolo imperantis, regia erat. Huc enim ardua negocia inuitabant. Diuertit ad Socios qui in xenodochio, ad Diui Antonij, anguſte habitabant, vt veterem ſeceſſum Ognetenſem, quo primum ſe abdiderat, agnoſcere videretur. Nihilominus vel humili domo latitantem, Hiſpaniae dynaſtae frequenter inuiſebant. Qui cum ſolemne illud ſuum, in ſalutationibus ſpecioſiſque titulis dandis, ſeruarent, taedio affectus FRANCISCVS, flexis genibus, interdum rogabat, titulis temperarent: ne exprobaſſe DEO viderentur, quod in ſe contuliſſet eximium vocationis beneficium: pluriſque faceret, quae abieciſſet, quam quae nunc ſumpſiſſet. Frequentes hic de verbo DEI ſermones habuit, tum ad velatas Virgines, tum in D. Antonij Sociorum templo, vt magna morum in melius mutatio ſubſecuta ſit. Threnos Hieremiae pro concio-

ne

ne explanauit, quibus & Compluti finem impoſuit, magno vtriuſque Academiae doctorum hominum concurſu, qui dicerent, non tam ex libris, quae publice doceret, quam ex humili oratione, caelituſque data ſcientia, proficiſci. Geſſit & illud eo ipſo tempore memorabile. Virgines DEO ſacratas, quae auſteram D. Clarae vitam, normamque tenent, Gandia, in Caſtellae regnum traduxit. Cuius Gandienſis coenobij haec origo fuit: Anno circiter CIↃ. IↃ.LXII. Gallicae aliquot matronae DEO votis conſecratae, Maſſilia, maritimo itinere, patrio ſolo, incertum qua de cauſa, cedere coactae, Barcinonem appellunt, & à Ioanne, Aragonum Rege, hoc nomine ſecundo, humaniter acceptae, Gandiamque miſſae ſunt, aede D. Clarae ſacra, quam priuatae aliquot, & piae mulieres habebant, illis attributa: Nec ita multo poſt pietatis odorem, vitaeque ſeuerioris, & continentiae, longe lateque propagarunt, vt integrae virgines complures, illuſtri etiam genere natae, eandem vitae viam ingredi (abdicatis ſaeculi curis) cupientes, Chriſto ſe ſe ſponſo addixerint, caeleſtemque in terris vitam egerint. In hac familia auiam FRANCISCVS vidit, filiam itẽ, ſorores, conſobrinas, & neptes. Inde, tanquam coloniae ductae ſunt in alias Prouincias Gerundã, Tubalim Luſitaniae, quam Salaciam, nonnulli appellandã cenſent, Valentiam item Edetanorum, Emporias, & in Ilicitanum oppidum, ſiue Alona eſt nominanda, quod hodie *Halicantum* indigenis eſt. Nondum tamen ad eam diem, in Caſtellae regna, ſacrae illae Virgines penetrarant: Egit FRANCISCVS cum Iuliana Angela Aragonia, Duce Frias, ſimulque ad Luſitaniae Principem Ioannam, illuſtrem matronam retulit, perſuaſitque non aegre, Bona itaque Pontificis venia, Gandienſi monaſterio egreſſae amitae duae Fran-

ciſca

ciſca Ioannis, Gandiae Ducis, Maria Marchionis Dianij ſoror. Sorores item FRANCISCI duae. Pintia dehinc profectae Madriti ſedem fixerunt Monaſterium Ioanna princeps pecunia ſua exedificauit: quod idem nuper Margarita Auſtriaca Maximiliani Caeſaris filia, dum in eam ſe familiam, ſpretis mundi honoribus atque delitiis tradidit, mirifice illuſtrauit.

Commiſſa FRANCISCO Hiſpaniarum Indiarumq. Societatis prouincia. *CAP. IX.*

BENE rem gerere FRANCISCVM viderat Ignatius, vt quas res cumque aggrederetur, ad felicem exitum adduceret. Vniuerſae itaque Hiſpaniae Socijs praeficere decreuit. Erat iam tum Luſilania ſingularis prouincia: reliqua Hiſpaniarum partem Doctor Araozius, Ignatij iuſſu, regebat: Creſcente vero in dies Collegiorum numero, oneri ferendo parem ſe eſſe negabat: Placuit itaque Ignatio, vtriuſque Caſtellae, vt hodie vocant, Prouincialem Praefectum renunciare, quo leuius onus Araozius haberet. Acceſſerant Prouiuciae rurſum duae, Baetica, & Aragonenſis: His in vniuerſum quinque Societatis in Hiſpania Prouincijs, & Indiarum Orientis impoſitus ab Ignatio FRANCISCVS, commiſſaque generatim adminiſtrandae Societatis cura. Ille vero onus detrectare, latere ſe malle, obſcurum viuere; ſibique, & DEO vacare. At Ignatius, datis ad eum litteris imperare, DEOque ita placitum. Quare, vt adhuc fecerat dicto audiens eſſet; Societatem ad perfectae vitae rationem exemplo, conſilioque vocaret: numerum augeret, quo ad poſſet, cum delecta tamen, & prudentia. Luſitaret item, obiretque collegia Sociorum; quae inſtauraret; proueheretque iam coepta. Quod ab itineri-

neribus reliquum eſſet temporis, in regia conſumeret: ibi enim commodum fore, & pietatis negocium promouere, & litteras quaqua verſum mittere. Paruit, ceſſitq., qua erat animi demiſſione, FRANCISCVS Ignatij iuſſis; & vero in difficili hac adminiſtrandae prouinciae ratione, ratus, quod res erat, fore vt rationem DEO reddere creditarum ſibi animarum aliquando cogeretur, licet antea in ſe ipſe ſaeuus eſſet quaeſitor, nunc tamen facere omnia diligentius, accuratiuſque coepit: illud interdum mente repetens, *Nunc coepi.* Iam *Pſal. 76.* enim legibus quaſi ſolutus, & inſpectore carens, morumque cuſtode, immoderatius in ſe ipſe animaduertit; vigilijs, ieiunijs, & flagris, valetudinem vt non parum labefactarit. Quare cognita, Ignatius factum abſens reprehendere, modum in omni re, in aſceticis quoque exercitationibus ſeruandum, vt ſupereſſe poſſimus. Sacerdotem itaque ſenem addidit, cuius conſilio poenitentiae effecta regeret; valetudiniſque, ne laeſiſſe eam temere videretur, rationem haberet. Dici vix poteſt, quot, quantaque ſocijs emolumenta, exteriſque in Hiſpania tunc attulerit. Recens enim etiamnum Societas erat, & à multis oppugnabatur, vt fere fit maxime in ipſa origine. A ſe primum initium ducere conſtituit; & rogare imprimis DEVM, vt qui humeris onus impoſuiſſet, idem etiam vires, ferendo oneri pares, ſufficeret. Collegia partim inchoata prouexit, ad tectumque perduxit; partim etiam inchoauit; quae maius poſt incrementum ſumpſerunt.

Collegiorum Placentini, & Hiſpalenſis origo. C A P. X.

DVORVM de multis Collegijs, ad poſterita-tis memoriam illuſtrium referre libet, Placen-tini, & Hiſpalenſis originem. Placentiae Epiſcopus Guterius Caruaialius, famâ adductus cum FRANCISCI, tum Sociorum Laynes & Salmero-nij, quibus in Tridentina ſynodo fuerat vſus, litteras ad FRANCISCVM dandas curauit, rogans Socios aliquot mitteret. quos in curarum commiſſi ſibi gregis partem vocaret: idque cumulatius beneficium, ſi ſe il-lis adiungeret, futurum. FRANCISCVS nihil prolatandum ratus, mox Socijs aliquot adhibitis, in vi-am ſe dedit, tam humaniter ab Epiſcopo acceptus, vt à parente maiora proficiſci non poſſent. Domi Socijs vſus perfamiliariter, famam re ipſa, quod contra ſolet, ſuperari comperit. Erat tum Guterius, animi impetu inſolentior, & aulicis in vulgus moribus plus aequo de-ditus, quam ſacerdotis, ne dum Epiſcopi officio, dignum videretur. Nec fugit ea res FRANCISCVM. Orare igitur DEVM aſſidue; Socijſque idem nego-cium dedit, menſem vt integrum, Epiſcopi ſalutem DEO precibus, ieiunijs, ceteriſque exercitationibus commendarent: Viderat uir prudens, magnum eſſe in Principum virorum exemplis ad vitam, moreſque ci-uium moderandos, momentum. Tandem intenſiore cura, atque diutius DEVM precatus, conclaui e-greſſus, oculis incenſis, vt flammam emicare crederes, obuijs forte Patribus hilari voce, *Bono*, inquit, *eſſe ani-mo iubeo: gratiaeque DEO agendae, qui preces noſtras audijt, & Epiſcopum bene de nobis meritum, miſertus aſpexit.*

Nec

Nec diu factum eſt, cum ſe ipſe Caruacalius collegit, orationi intentus, & lacrymis anteactae vitae memoriam repetens vltimam, totius vitae crimina rite confeſſus expiauit. Edixit ſtatim praeconis voce, omnibus à ſe ſatisfactum velle. Si quem forte ſciens, prudens laeſiſſet, ſua, vel miniſtrorum opera: ſi fraudaſſet, audacter res repetitum veniret. Iudices adhaec conſtituit, & arbitros, Ioannem Ayoram, qui inſpector eius orae tum erat, & Ouetenſis Eccleſiae poſt Epiſcopus fuit. Socios item duos, Theologiae alterum, alterum Iuris Pontificij bene peritum. Hi lites componerent, & ius ſuum cuique ex aequo, & bono, tribuerent. Familiam quoque domi ad frugem, parſimoniamque traduxit; ſeruorum, & aulicorum grege miſſo facto, ſex contentus ſacerdotibus, morum honeſtate ſingulari: quos & menſae, ſumma temperantia inſtructae, adhibuit. Lectuſque quotidie ab anagnoſte ſacrae ſcripturae liber, quo animus potiſſimum reficeretur. Cum Canonicis Eccleſiae in gratiam redijt, remiſſiſque ſponte iniurijs, poſitae ſimultates, & odia. Dioeceſim integram luſtrandam pijs maxime uiris mandauit, qui non rudes duntaxat docerent, ſed paſcerent etiam inopes, magna vi pecuniarum diſtributa: Domi ſuae trecentis amplius quotidie victum ſuppeditauit, praeſenſque aderat menſae: doctrinae item Chriſtianae praeceptis a Catechiſta Socio traditis. Vitae haec in melius mutatio, & admirationem attulit omnibus, & exemplum ceteris praebuit. FRANCISCI id omne precibus acceptum referendum eſt.

Hiſpali daemon clam ea tempeſtate zizania ſerere coeperat: cui malo in tempore prouiſum eſt, vigilantia Cenſorum fidei: & vt in partem iuuaret FRANCISCVS, eo, tanquam in coloniam, Socios mittere decreuit. Igitur Ioannem Suarez, qui tum Salmanticae

Sociorum Collegium regebat, nondum tamen a diuturno morbo ſatis confirmatum, Hiſpalim allegat: Domum veterem quaerere iubet, quae duodecim Socios caperet: ſe propediem eodem venturum, Collegio inſtruendo promittit. Paruit, Calendis circiter Nouembris Hiſpalim delatus, comitante Ioanne Guterio. Hic Archiepiſcopi vices gerebat Ceruantes Salazarius, qui poſt Cardinalis creatus, & Archiepiſcopus Taraconenſis, noſtros fouit, Collegiumque exaedificauit. Huic ſe ſupplice libello Suarez obtulit; concionandi poteſtaſtatem, ſacrificandique poſtulat. Pontificis de Societatis inſtituto diplomata profert: ei facile ſe, ſuaque probauit. His rebus peractis, pace tanti viri, grauiter agere, partim de rebus diuinis publice diſſerendo, partim confitentibus aures dando, ut a lento morbo ſic recrearetur, quaſi hanc illi valetudinis confirmandae viam DEVS oſtendiſſe videretur: Ferdinandus Pontius Legionenſis, vir nobilis, captus hominis pietate, aedes illi auguſtas incolendas tribuit. Euocatur itaque FRANCISCVS: qui ſimul venit, vna cum Michaele Torres, Bartholomaeo Buſtamantio, & Paulo Hernandes. Palatium vt vidit, non humiles caſas quaeſitas fuiſſe, vt erat paupertatis amantiſſimus, Ioannem Suarez, modeſte tamen, obiurgat, ſuperbam nimis pauperum ſedem videri, paupertatem verò maximum eſſe Religionis praeſidium. Manſit tamen, temporis anguſtijs coactus, quod Natalitia CHRISTI agerentur. Non diu factum eſt, in aedes humiles migrauit, quae vetuſtate iam rimas, vitiumque agerent, vt & pluente caelo, guttae cubiculum aſpergerent, ſtillaretque vndique domus. Ingenti inedia primum affecti, quod in vulgus adhuc ignoti Socij laterent; Accidit vt nec cibum domi, nec argentum haberent, veniſſentque de via Socij non pauci: hora vero meridiei

ad

ad prandiũ inuitaret. Suarez, quod res erat, ad FRANCISCVM retulit, nihil eſſe quod apponeretur. dandũne igitur ſignum, quo in triclinium omnes conuenirent. Ille paululum, quaſi DEVM precaturus ſe collegit; mox vultu ad hilaritatem compoſito; *Dare ſignum prandij licet, quando multum iam eſt diei: DEO fidite; illi curae ſumus.* Ecce tibi ad portam duo, cum ſportis panis, ciborumque, vt ad pauperes foris paſcendos redundarit. Iſabella Galindij, matrona illuſtris, commeatum illum dono miſerat: FRANCISCVS precibus à DEO impetrarat, & Socios allocutus. *Diſcite*, ait, *filij, DEO fidere: cuius ſi gloriam quaerimus, animis, corporibusque nihil defuturum ſcitote.* Nec Hiſpali ſolum, ſed alibi ſemel atque iterum idem accidit; Pintiae nimirum, & Septimanticae: vbi nec opinantibus ſimiliter allatus eſt cibus, ſed ab ijs hominibus, qui dicere nollent, quis mortalium cibum mitteret; vt DEI prouidentia res geri videretur. Et haec quidem Societatis in Baetica initia, parua illa quidem, & infirma, in tanta rerum omnium inopia, ſed quae nimium quantum poſt creuerunt; vt iam Collegium Sociorum, domumque Profeſſorum, diues ea Reſpub. magno ſuorum ciuium emolumento, alat, quod non litteris tantum, ſed & morum pietate, iuuentus imbuatur.

Caeſari Carolo initae Societatis rationem reddit. CAP. XI.

DVM Placentiae verſatur, loci opportunitas, ſuadere videbatur, vt Caeſarem, qui propius aberat, inuiſeret, rationemque ſuſcepti conſilij praeſens redderet. Dederat enim res inopinata ſermonem multis, qui ſecus ac par erat interpretarentur: Caeſar vero, pius Princeps, cum bellis exter-

nis

nis implicitus antea fuiſſet, Societatem, vt recens ortam vix, agnorat. Seceſſerat hic feſſa iam aetate in Sodalium Hieronymianorum coenobium, Iuſti cognomento, Placentino in agro Hiſpaniae amaeniſſimo, vt quod reliquum eſſet vitae ſpacium, DEO tranſcriberet. Rarum id in primis, & noſtro ſaeculo inauditum exemplum in Imperatore ſummo viſum. Diocletianus Dalmata, Caeſar & ipſe Aug. imperio ſe abdicauit, in agroſque ſe contulit, & arbores in quincuncem ſeuit, maiore, vt dicebat, voluptate, quam cum acies iuſtrueret, imperijque habenas tractaret. Verum taedio id vitae feciſſe, magnis auctoribus credimus: quod pigeret, puderetque, ſe Chriſtianos in quos crudeliter ſaeuierat, extinguere minime potuiſſe. At Carolus, qui tantos de hoſtibus fidei, Religioniſque maiorum, Turcis, atque haereticis, triumphos egiſſet, imperio orbis paene terrarum ceſſit: quo ſe commodius Chriſto conſecraret, anteactaeque vitae errata, dignis paenitentiae fructibus expiaret. Igitur FRANCISCVS gratulari coram Caeſari, ſuique facti rationem reddere pretium operae exiſtimauit: litteris etiam Ioannae Caeſaris filiae, & alteris, ferdinandi Aluari Toleti Oropeſae Comitis ſaepenumero cognorat, in ſeceſſione illa Caeſarem, quid FRANCISCO fieret, quaerere ſolitum: Buſtamantio itaque ſacerdote itineris comite adhibito, ad Caeſarem pergit, laetus eius aduentu, Carolus, apud ſe domi, quod mortalium nulli contigit, accipi iubet humaniter, à Ludouico Quixada, cubiculumque apparatum. facta ſalutandi poteſtate genibus FRANCISCVS accidit. Surgere Caeſar confeſtim iubet, at ille obluctando durauit. *Liceat quaeſo Auguſte Caeſar, bona cum venia tua, ſupplici mihi, hodierno die, & genibus nixo, paucis apud te agere. Multis me tibi nominibus obſtrictum agnoſco, & prae me fero non inui-*

Michael Glycas in Annali: & Simeon Metaphr. in vita S. Menae.

tus

tus, vt cliens deuotus Maieſtati tuae. Quae me cauſa impulit, vt in praeſens tibi mutatae vitae rationem reddendam putarim. Diuerſos enim ea de re in vulgus ſparſos rumores inaudiui. Veniam etiam precaturus acceſſi, quod cum in contubernio tuo haererem, multis criminibus obnoxius, deliqui non raro, ceteriſque offendiculo fui. Viſum eſt DEO, animorum parenti benigniſſimo, nullo meo merito, me ad ſe trahere, eamque mentem indere, vt ſaeculi curis nuncium remitterem, & in Religioſorũ hominum Societatis IESV familiam me darem. In quam potiſsimum familiam (cum animus ad D. Franciſci inſtitutum magis propenderet) rapi me & trahi in dies ſenſi, dum precationi ad DEVM fuſae inſiſterem. Idem vt facerem, alij, qui & intimos animi mei receſſus penitus norant, re eidem DEO delata, auctores mihi exſtiterunt. Hic & aditum honoribus obſtrui acceperam, quibus iam me ſponte abdicaram. Actionem ijdem contemplationi coniungunt: à quo vitae inſtituto numquam abhorrui, & perfectiſſimum eſſe ſapientes viri iudicarunt. Certe, ex animi ſententia, confirmare poſſum, ad hanc me diem iucunde in Societate, & ſumma animi tranquillitate, vixiſſe. Ad haec Caſar. *Mirabar ſane cum Roma Auguſtam Vindelicorum ad me ea de re putares referendum, quidnam accidiſſet, cur mutata velificatione, quaſi conditionis tuae pertaeſus, vitae curſum retro agere induxiſſes. Tum vero maxime admirabar, quod in nuperam illam familiam Societatis te contuliſſes: de qua ſecus, quam vellem, ſentire, & loqui pleroſque video. Scilicet deerant tot, tantaeque veteres, piaeq. familiae antiquitate ipſa, vſuque probatae:* Hic modeſte FRANCISCVS, *Si nouas Religiones, magne Caeſar, hoc nomine contemnimus, quia nuper natae; omnium eadem conditio eſt, quod originem ſemel ſumpſerint, temporiſque diuturnitate creuerint: & haec ipſa Sodalitas, tempore ipſo veteraſcet. Immo, ſi vere exiſtimare volumus, quo ab origine res propius abeſt, eo melius verum cernit, & accuratior*

eſt.

eſt. Et motus initio ſemper incitatior eſt, & uehementior. Similiter ad fontium capita, limpidior aqua, puriorque bibitur. Chriſti Euangelium, lexq. gratiae praeſtantiores viros, ſanctiores, doctioreſque extulit, quo principio viciniores fuerunt. Et vero, quemmadmodum ſi quis recenti Regis pomario ſtirpem inſerendam offerat, gratius haud dubie munus eſſet, quam ſi in hortos pridem arboribus plurimis conſitos traduceret: ſic in piorum hominum familijs ſummi Regis DEI viridarijs vſu venire exiſtimo. De probatione vero, Summi Pontificis *authoritate atque auſpicijs Societatem confirmatam videmus. AEmulos reperiſſe, & aduerſarios, non inficior. Hoc enim rebus omnibus, praeſertim recens natis, proprium, perpetuumque accidit. Sed ij fere nos oppugnant, qui aut Socios, viuendique modum ignorant, aut animi perturbationibus, odij & inuidiae ducuntur. Equidem, ſi quid in Socijs non probaſſem, pedem non intuliſſem, aut ſi intuliſſem, re comperta, ſtatim retuliſſem.* Mox interpellat Caeſar. *Sed illud quo modo refelles, adoleſcentes huius familiae eſſe omnes, ſenem, quem canities commendet, atque prudentia, neminem?* Hic FRANCISCVS, *Si mater maturae aetatis eſt, non vetula, quid quaeſo, mirum, ſi & liberi eius iuniores ſint? Et ſi propius inſpicias, cani non pauci nobis ſe addicunt. Equidem ſextum iam & quadrageſimum aetatis annum ago: hicque meus, ne longius abeam, itineris comes (Buſtamantius) ſexagenarius paene Societati nomen dedit, tirociniumque ponere vir doctrina, & modeſtia ſingulari, minime detrectauit.* Caeſar introire iubet & agnitũ amplexus eſt; quod olim Neapolim miſſus à Ioanne Tauera Toletanorum Archiepiſcopo, ſecũ de rebus arduis egiſſet. Triduum cum Caeſare verſato iamque itineri accincto, ducentos aureos eleemoſynae vice dandos Carolus curauit, modicum id eſſe teſtatus, ſed ſe iam bonis exutum priuatam perſonam ſuſtinere.

Septi-

Septimancae tirocinij domum inſtituit.
CAP. XII.

PINTIAM reuertit FRANCISCVS, vbi domus ad tectum perducebatur, creſcebatque in dies Sociorum numerus. Ille vero, & in aede noſtra, alijſque templis, frequenter concionabatur. Hic cum plerique ad eum aulici confluerent, vt ſuis potius rebus, quam animorum ſaluti conſulerent, dicere ſolitum accepimus: *Quam pauci mortales, ex vrbe Hieruſalem huc commeant: plerique omnes ex Aegypto veniunt, vt noſtra opera ditiores potius, quam meliores fiant.* Reſpiciebat ad Antonij Abbatis dictum diuinitus, de quo Palladius memoriae prodidit, ex Macario rogare conſueuiſſe, cum abſentem ſe quaeſiuiſſent: ex Aegypto, an Hieroſolymis aduenissent. Hos CHRISTI gloriam; illos ſua tantum commoda ſectari ſignificans. Aegre itaque adduci FRANCISCVS potuit, vt ſui omnibus poteſtatem, ſine delectu faceret: ne, ſi hanc feneſtram patefaceret, diuinis rebus operam dare non poſſet. Commodum iam Septimancenſes Societati domum obtulerant, quam eo auidius FRANCISCVS arripuit, quo ſecedere aliquo libentius cupiebat, & a negociorum fluctibus, tanquam in portum ſe recipere. E Salmanticenſi, & Cõplutenſi Academijs, magnae ſpei adoleſcentes, quo nomen Societati darent confluebant: verum quo reciperentur locus deerat. Ratus igitur FRANCISCVS, quem iam ſolitudini & orationi idoneum ſibi locum compererat, eundem etiam Tironibus ad pietatem informandis, aptum eſſe: augere domum, membris aditis, conſtituit. Obſeruarat enim, longo rerum vſu, quod idem epiſtola ad Socios data teſtatur, permagni Societatis intereſſe, *Auſiacae hiſt. c. 26.*

L omniumq.

omniumq. adeo Religionum, primum tirocinium feliciter poni & tanquam fundamenta iaci: Vt enim bonus tiro, bonus tandem miles euadit: ſic & in aſcetico vitae inſtituto, qui ſe ipſe, perturbationeſque animi vicerit initio, reliquum vitae curriculum feliciter decurſurum. Domum igitur humilem, qualem Ognati aedificandam curarat, inſtituit: laborans ipſe materiam, calcem & caementa ferens. Multos hic non adoleſcentes modo, ſed & viros genere, & litteris claros Societati adſcripſit. His magiſtrum, morum, & pietatis, Buſtamantium, aetate iam & prudentia grauem, praefecit. Libentiſſime vero caeteris aggregabat qui grandiores natu, & integra aetate Societati ſe addicerent: idque multis de cauſis. Primum, quia iudicio maturo, diu multumque deliberantes, eam vitae viam, ſententiamque amplexantur, eademque conſtantia ad extremum vſque ſpiritum retinent. Deinde, quod iuniores magnis ſumptibus multiſque annis educari, incerto etiam euentu, debeant: viros vero, decurſo iam ſtudiorum ſpacio, ſtatim Societati vtilem nauare operam videas, cum docendo, tum concionando, tales modo ſint, qui paruulorum ſimplicitatem, vt iubet Chriſtus, cum morum prudentia coniunxerint. *Matt. 18.* His FRANCISCVS, facem exemplo praeferre, viamque monſtrare, hortando, vrgendo, conſolando & reuocando, cum freno alij, alij calcaribus indigerent. Per compita publica, praeeunte canentium puerorum choro, catechiſtae officio fungebatur: De ſuperiore item loco DEI verbum explanabat. Erat tum forte in tirocinio, qui à lancium ſordibus abſtergendis abhorreret, inuituſque hoc onus, cetera libenter ſuſciperet: quem, vt inutilem, metuum exueret, ſpectante illo, FRANCISCVS aquam ſordibus inquinatam, qua tum orbes lauerat, auidius hauſit. Adoleſcens

leſcens, rei ſpectaculo fractus, ad pedes ei accidit, veniamque poſtulauit. Collegium Septimancenſe Pintia in greſſus, recta inculinam tendit: coquum ignotus rogat, num quid iubeat: hodie ſe illi operam daturum. At ignarus ille, quid noſſet, rogat. *Nihil* ait FRANCISCVS: *Quae tamen rectius praestare, & in quo minus aberrare ſoleo, haec ſunt: pauimentum verrere, ollas abstergere*, Laua igitur ait, coquus, ollas illas fictiles, fuligine obſiſtas. Ille vero, & libenter; diuque ibi haeſit, dum à comite ad res graues obeundas, auocaretur. Pintia quoque ſerius aliquando egreſſus, moraque in itinere iniecta, Septimancam intempeſta nocte, altero inde lapide diſſitam, acceſſit: fores Collegij pulſat, multa tum caelo nix decidebat: Fruſtra tamen ad alteram noctis vigiliam, captis arctiſſimo ſomno Socijs, exſpectat dum fores paterent: domus enim longius a porta abſceſſerat. Tandem aliquando intromiſſus, tantum abeſt vt moleſte moram, caelique intemperiem tulerit, vt magnum & inde fructum pietatis tulerit. *Credo equidem*, aiebat, *vt Princeps, fera ſtimulis, & arundine in arena, & venatione agitata ſummam capit voluptatem; ſic Deum me, feris ipſis nihilo meliorem, mollibus dum petit niuium globis hodie delectatum: quae tamen non me laederent, ſed vrgerent, atque impellerent. Sic enim Vates ait: Qui dat niuem ſicut lanam: nebulam, ſicut* Pſal. 147
cinerem ſpargit. Nobilis item adoleſcens hic Socijs recens adſcriptus erat: aſceticis tamen exercitationibus, Paupertateque illa domeſtica adeo non capiebatur, vt facti poenitens, a ſuſcepto vitae inſtituto, reſileret. Cũ nihil FRANCISCI alloquia ad conſtantiam ſeruãdam valerent, Socijs vaticinans ait: *Sinite abire: nondum enim maturuit. Reuertetur, mihi credite, & hanc ipſam iudicij imbecillitatem poſt re ipſa corriget*. Nec vanus augur FRANCISCVS fuit: Poſt enim idem

Eccleſiaſtica dignitate ſponte ſe abdicans, in Societatem iterum reuertit, vixitque ad extremum vſque diem pie, conſtanterque, vt ceteris omnibus exemplum eſſet ſingulare.

Reginam litteris conſolatus, in Luſitaniam proficiſcitur. CAP. XIII.

DECESSERAT per idem fere tempus, anno eius ſaeculi LVII. a d. iij Idus Iunias Luſitaniae Rex Ioannes III. Princeps, pacis, belliq. artibus clarus, pietate vero in DEVM Religioneque clariſſimus, Societatem maxime fouit, primuſque Socios ad ſe in regnum traduxit, domos regia liberalitate attribuit, collegiaque a fundamentis exſtruxit. Primus idem in Orientis Indiam Socios miſit: qui gentibus illis barbaris, denſa caligine diſſipata, Euangelicae veritatis lucem importarent: Luctuoſa ea mors, cum Chriſtiano orbi vniuerſo, tum ſocietati fuit: quae & parentem amiſiſſe, ſimul & patronum, videbatur. Franciſcus Catharinam Regis coniugem, communi ſocietatis nomine, pia epiſtola conſolatur: eſſe quidem Reges inſtar procerum, fulcrorumque Eccleſiae DEI, ſed e militante Ieruſalem in triumphantem, cum placitum fuerit, transferri: preclare cum illo agi, qui terrenum hoc regnum cum caeleſti permutaſſet, feliciter: hortari itaque vt regni gubernacula non detrectet, dum Sebaſtianus nepos Imperio adoleſcat: Nec diu poſt, in Luſitaniam ipſe ſubſecutus, Caeſaris iuſſu, cum eadem, & cum dynaſtis egit. Eboram nondum adierat, cum ardentiſſima febri, quae mox morbi violentia in delirium peſtiferum vertit, ad deſperationem medicorum laborauit. Indictae preces ſupplicationeſq. iuſſu Principis Cardinalis Eborenſis. Iacenti iã in Collegio

gio Sociorum,deplorato, ac paene depoſito lacrymantes aderant archiatros, & Socij, quibus nec opinato FRANCISCVS; *Cur*, inquit, *lacrymas fruſtra funditis? an illae morti me eripient, ſi DEO viſum in patriam, ab hoc me uitae exſilio reuocare? Sed nondum maturit hic fructus, ut ſummi Regis epulis apponatur. Grandis adhuc nobis reſtat uia, immo intra quatriduum viuus, ualensque Olyßiponem pergam.* Inopinatum illud, praeterque fidem viſum, &, ſi naturae leges conſuleres, neſas. Poſtridie tamen eius diei, hauſto ſalubri pharmaco, purgata aluus eſt, & vis morbi remiſit, habuitque melius. Tertius iam dies illuxerat, cum à Catharina Regina miſſi domeſtici aderant: quibuſcum poſtridie itineri ſe Olyſſiponenſi commiſit. Verum, ne hic quidem periculi omninò expers fuit. Tagum enim flumen traijciente, ea ſubito exorta tempeſtas eſt, vt propius factum ſit nihil,quam vt aquis mergeretur;cum & alia nauigia non pauca,procella illa perierint. Regina aduentu nunciato Xobrigam, regiam in villam flumini vicinam, amoenitate aeriſque ſalubritate claram, deferri iubet: omniq. regio apparatu accipiendum curat. Hic dies aliquot moratus,ad D. Rocchi Societatis domum Profeſſorum Olyſiponē maturare ſe oſtendit. Colligere itaq. ſarcinas iubet.Regij miniſtri rati,quod res erat,eò feſtinare,quod regium illum luxū fugeret, & Sociorum inopiam longe illi apparatui anteponeret. Hortari valetudinis habita ratione, ne intempeſtiue in viam ſe daret. At nihil ille remiſſe agere, & inſtare; noctem ibi tranſacturum ſe negat. Incommodum haud dubie cum ſocijs FRANCISCVS accepiſſet, ni prouidentia quadam effugiſſet: Eadem enim ipſa nocte ventorum procella, ab extremis vſque Indiae finibus vehementius ſpirans, peſtilentem morbum inuexit; multique ijs anni horis vbique gentium conſumpti. Non

diſſimi-

diſſimile diuinae prouidentiae exemplum apponam; Occurrit ei olim in itinere Suerus Vega, Ioannis vegae, Hiſpaniae Praeſidis filius, in idemque hoſpitium diuerterant: cumque frigus igne depuliſſent, ſeceſſit, vt ſolet, DEVM oraturus FRANCISCVS. Vega focum retinuit. Poſt non diu cubiculo raptim noſter egreſſus; *Fugiamus*, inquit, *periculum praeſto eſt*. Dictum, ac factum: vix domo digreſſis, tectum decidit, omnes oppreſſurum, ni cauiſſet FRANCISCVS. Pij nimirum in tutela DEI ſunt. A morbo recreatus, confirmatuſque, Luſitaniae Reginam, & Sebaſtianum nepotem ſalutat: regni item dynaſtas, legationemque exponit.

Caeſaris obitus, & funebris FRANCISCI laudatio. CAP. XIV.

DOMVM reuertit: Caeſari geſtae rei rationem reddit: de animi ſalute, & aſceticis frequens ſermo. Carolus enim ad mortem tum ſe comparabat, optabatque vehementer, rationes anteactae vitae, geſtique imperij DEO ſummo animorum iudici, probare. FRANCISCVS, miſericordiae DEI, atque clementiae commemoratione, languentem erigebat. Nec fefellit de morte vicina augurium. Vix enim coenobio digreſſus, Pintiam attigit, cum triſtis nuncius allatus Caeſarem obijſſe a. d. xj. cal. Octob.
1558. anno ſalutis CIƆ. IƆ. LVIII. Tabulis exequendae voluntatis vltimae, quam ratam haberi vellet, FRANCISCVM nominat. Permoleſtum vero id ei accidit, quod animam agenti Carolo praeſto non fuiſſet, quo patrono optime de ſe merito, poſtremum hoc officium praeſtitiſſet, oculoſque morienti clauſiſſet. Poſt tamen rogatus non detrectauit funebri illum laudatione praedicare

dicare, Pintiae, in aulicorum frequenti corona: adhibitis Regij Prophetae verbis: *Ecce elongaui fugiens, & manſi in ſolitudine.* Ps. 54. Factum praedicans heroe dignum; qui cum de hoſtibus toties triumphaſſet, tandem ſe ipſe viciſſet. Nuncio enim rebus humanis, Imperio, & regnis remiſſo, ſeceſſiſſe, priuatumque egiſſe. Coronas, ſceptra, faſces, ad CHRISTI crucifixi pedes ſponte poſuiſſe, quo rationem geſti imperij, mortem longe ante praeſagiens, commodius redderet Imperatori ſummo: cum bona aeternae felicitatis ſpe. Illud in ceteris memorabile, & ad poſteros tranſmittendum, Carolum ab vno & viceſimo aetatis anno, nullum diem abire paſſum, quo non horam orationi, meditationiq; tribueret, negocijſque demeret: De morte demum quae ad aeternam vitam ianua eſt, ſermonem FRANCISCVS clauſit extremum.

Quae in Hiſpania Societati aduerſa acciderunt. *CAP. XV.*

PER idem tempus, Pintiam, clam omnibus inuaſerat deprauatarum in Religione opinionum, lues: idque malum, quo occultius, eo periculoſius, paruis, vt fit, igniculis ortum, Prouinciam Hiſpaniae inflammaſſet, niſi ad commune incendium reſtinguendum mature, atque alacriter Philippus Rex, vere Catholicus, & Quaeſitores Fidei aduolaſſent. Mali origo haec fere memoratur. Dum Caeſarem Auguſtum, flos Hiſpanicae nobilitatis in Germaniam, ceteraſque hac labe infectas regiones ſequeretur, vſu, commercioque, & diſputationibus, (quae damni plus, quam commodi adferre ſolent) contaminati plerique, venenum haereticae prauitatis imbiberant; edocti ab ijs qui a fide maiorum, vt transfugae, turpiter deſciſcentes

tes, in alia omnia, blaſphemiae, impietatis, & atheiſmi, abierunt. Conuenticula itaque nocturna, & conciliabula clandeſtina cogere. quod fere ſeditionum initium. Libellos impios, & famoſos, in vulgus ſpargere auſi; & iam Virgines DEO dicatas, tabes illa polluerat. In his ipſis coniuratis nonnulli Socios, vt conſcios, falſo nominarant, in eandem cauſam inuoluere tentantes. At illi innocentia freti, recti ſe conſcientia ſuſtentabant; calumniamque tempus, & eius filia Veritas diluit. Ferdinandus enim Valdeſius, Hiſpalenſis Archiepiſcopus, idemque Cenſorum Fidei princeps, ceteris Iudicibus negocium dedit, vt Socios, publica praeconis voce in templis, viciſque a calumnia liberarent, & honorifica praedicatione in integrum reſtituerent. Hiſpali quoque, in Baetica, in Socios incurrere, calumnijſque petere factioſi auſi: &, quod mireris, ij ipſi, quorum intererat, omni ope, pro veritate niti. Honori tamen noſtro, (ea nimirum vis eſt in omnem partem veritatis) conſuluerunt boni, noſque pro concione innocentes, & integros publice praedicarunt, ipſi etiam Dominicanae familiae ſodales. Nihil his tempeſtatibus, aduerſiſque fractus FRANCISCI animus, quin & fortius, palmae inſtar, nitebatur.

Mittit Socios Catechiſtas in Aſturum agros Hiſpaniae, & in Madaurum Africae.
CAP. XVI.

CHRISTOPHORVS Rogius Sandoualius, qui poſt ex Epiſcopo Ouetenſi, & Pacenſi, Hiſpalenſis Archiepiſcopus deceſſit, FRANCISCVM amanter monuit, Aſturum, montiumque incolis, circa Ouetum habentibus, non ſolum victum in ſumma

ma temporum difficultate, ex continenti annorum aliquot ſterilitate, deeſſe; ſed, quod rei caput eſt, etiam doctrinae Chriſtianae praecepta, & caeleſtis panis frequentiorem vſum. Aſturum enim ager, licet equos ferat generos, ingeniorum nouerca eſt, praeſertim in agreſtibus hominibus, duris, & impolitis. Adeo verum illud, *Non omnia vno ſolo, caeloque naſci*. Nec mora, FRANCISCVS ad Ioannam clariſſimam Hiſpaniae Principẽ, quae abſente in Belgio Rege Philippo, imperabat, Ouetenſis agri inopiam animis, corporibuſque ſuſtentandis, retulit: opem implorat: ſe in partem laborum venturum, miſſurumque Socios, qui rudimenta doceant, & ſacra procurent: ſed quando in tanta rerum omnium indigentia, vt anni tempus erat, inanis venter auribus careret, rogat Aſturum inopiam ſubleuare vellet. Sic enim fore ſperabat, vt fructus non paenitendus animorum colligeretur. Vetus enim, fructuoſumque Societatis eſt inſtitutum, in paganorum agros excurrere, & quaſi legationem DEI, docendo concionandoque obire. Princeps illa, vt ad omnia pietatis officia propendebat, Aſturum inopiae ſubleuandae, quattuor aureorum millia, ex aerario publico, numeranda curauit. Haec, vt pauperibus viritim diſtribuerent, duo Socij profecti, Petrus Saauedrius, & Caruaialius, agrumque per ſe ſterilem, diuini verbi ſemine ita coluerunt, vt tum primum nati, videnteſque, qui caeci ad eam diem fuiſſent, ſibi viderentur. Altera item miſſio, extra Hiſpaniam, in Mauritaniae Caeſarienſis vrbem, hodie Oranum, quam olim Icoſium alij, alij Madaurum exiſtimant, inſtituta a FRANCISCO eſt, quae vrbs in Africae ora ſit a Franciſci olim Ximenij Cardinalis, & Toletanorum Archiepiſcopi, opibus, auſpicijſque capta, praeſidijs nunc Catholici Regis tenetur, aduerſus Mau-

rorum incurſiones. Exercitus ex Hiſpania nauibus eo
deportabatur,ad gentes illas, Chriſtiani nominis acer-
1558. rimos hoſtes, debellandas, anno, opinor, CIƆ. IƆ.
LVIII. Igitur miſſi a FRANCISCO e noſtris, Pe-
tri duo, alter Martinezius, qui poſt Martyr obijt in flo-
rida, Inſulanorum inſidijs: Alter vero, Domenichus co-
gnomento. Eductis in hoſtem copijs, Maſtagnanum
oppugnaturis, iuſſit Imperator in vrbe Socij mane-
rent, aegrotis quadringẽtis militibus, qui in noſocomio
decumbebant, operam nauarent. Hi, tametſi militibus
animum in praelio addendo, praeſto eſſe mallent, di-
cto audientes fuerunt, & viſum magno illi Imperatori
DEO, vt ad maiora reſeruarentur. Caeſo enim ad
internecionem exercitu, captiſque qui cladi ſuperfue-
rant, periculum noſtri euitarunt. Poſt, in Hiſpaniam
reuerſi, mortuorum ſe in numerum relatos, ſacris etiam
rite peractis compererunt.

In Luſitaniam reuerſus, Prouincia obita, luſtrat, fundatque Collegia.

CAP. XVII.

SEMEL, iterumque Luſitaniam in-
greſſo, ſed negociorum duntaxat gra-
tia, Sociorum Collegia luſtrare, ſola-
tiumque otioſe adferre, integrum non
fuerat: Commodum iam per ea ipſa
tempora Henricus, Luſitaniae Prin-
ceps Card., qui & Sebaſtiano in Africana expeditio-
ne caeſo, regnum tenuit, Eborae Collegium, Acade-
miamque excitatam aere ſuo, Societatis fidei commi-
ſerat; petieratque per litteras a FRANCISCO vt
mitterentur doctores Sacrarum litterarum duo, vtq. ſe

ipſe

ipſe inuiſere ne grauaretur. Valetudinis etiam intereſſe medici affirmabant, animum a curis, quibus Pintiae obruebatur, auocare, & peregrinando relaxare. Praemiſſis igitur Socijs duobus, Petro Paulo Ferrario, & Ferdinando Pereſio, qui Theologiam docerent, in Luſitaniam ſe contulit; vt Principem bene de Eccleſia, ſocietateque meritum, cum officij cauſa ſalutaret, tum gratias etiam Sociorum nomine ageret. Acceptus hic omni officiorum, & caritatis genere; pari comitate, qua cum olim Ioannes III. Rex, eiuſque frater Ludouicus, complexi fuerant. Concionabatur Dominicis fere diebus, vernis quadraginta dierum ieiunijs, in aede ſacra, audiente cupidiſſime Henrico Cardinali. Hic, cum de via feſſum orationibus ad populum habendis, onerandum quidam negarent, inſtabat Card. *Nec poſtulo*, inquit, *diſerte concionetur: abunde erit populo, mihique vel ſuggeſtum conſcendiſſe eum, qui omnibus ſeſe bonis ſponte, CHRISTI propter amorem, abdicauit*. Interea Henricum cupido inceſſerat, & FRANCISCI inuiſendi, & Academiae luſtrandae, quando abſenti integrum nunquam fuiſſet. Deductus itaque a nobilitatis flore, omnibuſque Academiae ordinibus, & Socijs, Collegium ingreditur. FRANCISCVS pro foribus ſolus praeſtolabatur. *Iure*, inquit, *optimo Princeps ampliſſime, omnes te omnium aetatum ordines, doctique homines honoris gratia, ut ſcientiae parentem, deducunt: hic quoque, licet indoctus caetus* (ſe nimirum ſignificabat) *tuus eſt, tibique deuotus*. Adduci tum nullo modo potuit, pugnante licet, diuque vrgente Henrico, vt caput tegeret: obfirmato enim animo honorem illi deberi, ſerio affirmabat. Acceſſit eo ipſo tempore, & Brigantinus Dux e Villauitioſa oppido, Henricum Luſitaniae Principem, eademque opera FRANCISCVM ſalutaturus. Poſt FRANCISCVS & colligum Bracharenſe luſtrauit

ſtrauit,nuper aedificari coeptũ, ſumptu Bartholomaei, Martyrum cognomento, e familia Diui Dominici, Archiepiſcopi: qui ſingularem cum doctrina pietatem ita coniunxerat, vt vtra re praeſtaret, incertum eſſet. Sociorum hic opera, in commiſſo ſibi grege curando, vti velle prae ſe ferebat; quod re etiam praeſtitit. Poſt vt erat ſumma vitae innocentia, & ſanctitate, ſponte abdicato Epiſcopi officio, cellae coenobij ſe iterum, ſuiſq. reddidit. Scripſit re penitus explorata Chryſoſtomi, & Gregorij Pontif. exemplo *De Cura Paſtorum*, volumen egregium.

Portuenſis Collegij Societatis initia.

CAP. XVIII.

COLLIGERE ſeſe & ipſe FRANCISCVS, ad orationemque vt ſolet, & ſolitudinem feſtinabat. Profectus itaque in Galleciae fines, vt à publicis negocijs, quae nimis occupatum habebant, ſe abduceret. Portum venit, quae Vrbs hodie nomen retinet, quia portus eſt oppidi Calis: indeque adeo, vt Hiſpanicarum rerum ſcriptores tradunt, toti prouinciae nomen inditum. Ea mille circiter, & quingentis paſſibus Durio flumine, vbi in Oceanum influit, imminet, loci ingenio, & ſitu ſaluberrima. Hic olim Rranciſcus Strada commoratus, aſſiduis concionibus, vt erat in dicendo acer, & vehemens, magnos antea fructus retulerat. Delatus & FRANCISCVS noſter Kal. circiter Sextil. an. CIƆ. IƆ. LX. rectaque in xenodochium Rocchi Amatoris pertendit. Vix iam ad pedes deſilierat, cum Rodericus Pinetus, Epiſcopus Portuenſis, ſalutatum acceſſit. Ciues item

And: Reſendius & Anto. Viperanus.

ad

admirabundi, cognito quis olim FRANCISCVS fuiſſet, ob commiſſam atque illa totius in Hiſpania Societatis prouinciam, & modeſtiae nomine obſeruabāt. Poſtularunt Socios eo mitteret, qui eum agrum diuini verbi ſemine excolerent. Annuit FRANCISCVS, impetrauitque bona cum Epiſcopi venia, ſedem Socijs & ſacellum. Re item iuuit Henricus Gouianus, vir nobilis, ex eorum numero, quos Strada antea Chriſto lucrifecerat, mutata in melius vita, qua virtutis odorem caeteris afflabat ciuibus. Pauperes alere, miniſtrare etiam ipſe in noſocomijs aſſueuerat: DEO & Societati, tres filios obtulit, domumque attribuit: Graſſante in Vrbe Portuenſi lue, pauperum curam, incautius gerens, occubuit. Non fugit Catherinam, Luſitaniae Reginam, FRANCISCI aduentus, cui per idem tempus peramanter ſcripſit, laetari ſe, quod eam vrbem de via attigiſſet, ciueſque & Epiſcopum cum Senatu optaſſe, Socios eo mitti, Collegiumque excitari. Idem ſibi pridem votum fuiſſe, ratumque eſſe velle. Tale fere Portuenſis Collegij principium fuit. Ille & aetatis immemor, & inualetudinis, cuncta ferre, agere, concionari, Euchariſtiam manu tenendo hortari, pueros aere Campano vicatim ad fidei rudimenta diſcenda euocare, quare velut hominem caelo delapſum, ſuſpiciebant omnes.

Romam a Pio Quarto Pontifice euocatus proficiſcitur. CAP. XIX.

IN ſecreto hoc ſeceſſu libenter acquieuiſſet FRANCISCVS, ſed Pius Quartus Pont. Max. miſſo diplomate, honoris gratia euocauit. Nihil vero antiquius FRANCISCO, quam Pij iuſſis pare-

re

re, tametſi feſſa iam aetate eſſet, & à valetudine non ſatis firmus, aeſtuſque anni à profectione deterreret. Regi mox Catholico Philippo, quod erat, exponit, egredi ſe Hiſpania iubente Pontifice, quem penes, vt Chriſti vices gerentem, ſummum eſſet hominum, rerumque arbitrium: orare itaque bona cum venia liceret. In viam ſe dedit, ardente etiam dum Canicula,
1561. anno CIↃ.IↃ. LXI. adſcitis Socijs Petro Saauedrio, & Gaſpare Hernandeſio ſacerdotibus, & veteri comite Marco: Terreſtri itinere Galliam attigit Narbonenſem, & Prouinciam. Lauretum vbi attigit, luſtrauit ſupplex aedem ſacram Deiparae Virginis Lauretanae: religione, ſimul & loci maieſtate, hominnmque frequentia commotus. Poſt a. d. vij. Idus Septemb. Romam ingreſſus, incredibili Sociorum omnium gaudio acceptus: Pius cognito aduentu cubiculi intimi Praefectum ſalutādi gratia ex templo miſit, expectatum diu, adeſſe; Ad ſe vt migraret, rogat. FRANCISCVS contra comiter, pro officio, gratis actis, tergiuerſari. Poſtridie eius diei poſtquam illuxit, quamuis de via feſſus non dum ſe collegiſſet, Pontificis pedes, more maiorum, exoſculatus, genibuſque nixus, ter aſſurgere iuſſus, obdurauit, rogando, obteſtandoque. Tandem ſummo obedientiae imperio, pedibus, aperto capite, inſtitit. De varijs mox vltro, citroque habitis ſermonibus, honorifice dimiſſum Pontifex, hiſce verbis appellauit. *Noſtrum eſt*, inquit, *te tuaque ſedulo curare, quando raro, & huic ſaeculo inuſitato exemplo, ſe bonis exſpoliaſti.*

Bis

Bis Societatis Vicarius renunciatus.

C A P. X X.

ABERAT tum forte Roma Iacobus Laynex, Praepoſitus generalis Societatis, ab eodem Pio IIII. Pontif. ſocius additus Hippolyto Cardinali Eſtenſi, in Galliam Legato, ad Carolum Regem IX. & Catherinam Medicem, matrem: vt darent operam, ne quid, naſcente haereſi, in Gallia Chriſtiana Reſp. detrimenti caperet. Alphonſus Salmeronius, vnus ex decem primis Ignatij Socijs, Romae tum à Layne relictus erat, Regni Neapolitani pro Societate Praefectus. Verum poſt non diu ad Synodum, Tridentum pridem indictam, & nunc inſtauratam, vtrumque miſit Pontifex. FRANCISCVS vicariam operam praeſtare, locumque tenere iuſſus eſt: Cui muneri cum repugnaret, qua erat animi demiſſione, ſummo tandem Laynis Imperio dicto audiens, acquieuit. Domi omnes Socios, hortari: Collegia luſtrare: re, concilioque ad pietatem calcar addere: denique ad virtutem verbo, & exemplo, impellere. Publice vero in Diui Iacobi aede ſacra feſtis diebus concionari: ad quem audiendum purpurati Patres, Legati, omniſque adeò nobilitas confluebat. Geſſit hoc Romae munus annos aliquot, dum dimiſſa Tridentina Synodo, Laynez rediret: qui cum in grauem morbum reuerſus incidiſſet, inſequentis anni eius
ſaeculi quinti & ſexageſimi xiv. Kal. Febr. ſupremum 1563.
vitae diem clauſit. Igitur extincto Layne, vacuum

rurſum

rurſum tenuit locum FRANCISCVS, communi omnium ſuffragio, antea re bene geſta, probatus. Rebus, quoad licuit, compoſitis, ad omnes Societatis in Europa Prouincias, quam citiſſime triſtem nuncium mortis Laynis tranſmiſit: ſimul monens continuo conuentus agerent, & nouo Praepoſito diligendo, binis quam maturrime Romam aduolarent.

ANDREAE SCHOTTI SOCIETATIS IESV DE VITA FRANCISCI BORGIAE SOCIETATIS EIVSDEM PRAEPOSITI GENERALIS TERTII.

LIBER TERTIVS.

Praepoſitus Generalis Societatis renunciatur. *CAP. I.*

EVOCATIS vndique per litteras Socijs, qui conuentus, in ſuis quique Prouincijs egerant, ſelectoſque binos prouinciali Praepoſito additos, cum auctoritate Romam miſerant: veritus FRANCISCVS, quod euenit, ne in quem omnium oculos coniectos videret, inuitum ſe ac repugnantem Societati praeficerent vniuerſae: occurrendumque ei rei tempeſtiue ratus, Salmeronium, paucoſque ſacerdotes, re maturè deliberata, ſit compel-

 lat.

lat. *Tametſi*, Patres, *me certo ſcio non ſatis idoneum, qui vel minimum in Societate munus obire queam, dum me ipſe in dies magis, magiſque ad vnguem exploro: tamen, vt ſunt varia hominum incertaque iudicia, dicam quod ſentio. Praeſagit animus, vereorque ne inuitus, à Socijs eligar, ceteriſque hoc nomine anteponar, quod & vicariam operam, morte Laynis, praeſtem Societati: quodque neſcio quod exile nomen Ducis abiecerim: Quamobrem, niſi quid ſecus vobis videatur, animus eſt Socios deprecari omnes, obteſtarique per Ignatij memoriam, vt quemuis potius quam me, huic muneri obeundo deligant, cui ex omni numero me magis ineptum eſſe neminem, ex animi ſententia affirmare liquet. Quod conſilium vobis probari velim*. Patres vero, re mature conſiderata, DEOque precibus conſulto, contra ſentiunt. Poſtque ſumma omnium conſenſione reſpondent, in alia omnia ire ſe coactos: ſilentio itaque conſilium illud premendum videri. Tacita enim hac animi demiſſione, ingenioſaque deprecatione, munus potius ambijſſe, quam defugiſſe viſum iri: abditas enim eſſe mortalium cogitationes. De illo deligendo, vt Societatem adminiſtraret, in mentem veniſſe fortaſſe nemini. Itaque miſſa illa faceret, DEO fretus, cuius Spiritu coetus gubernentur piorum. Si deligeretur, quod nolle illum facile viderent, tum demum integrum fore tergiuerſari, onuſque deprecari. Paruit ille nihil peruicaciter ad haec locutus. Quare quo ſe geſſit ſubmiſſius, eo ſublatus à DEO altius eſt, omniumque ſuffragijs, Quod Reip. Chriſtianae, Societatique felix fauſtumque eſſet, Praepoſitus generalis magno omnium conſenſu, atque laetitia renuntiatur, poſtridie Kal. Quinctiles, qui dies B. Virginis viſitationi ſacer eſt. Ille delata dignitate perculſus, animoque perturbatus, tantum abeſt, vt ſe purgare verbis potuerit, vt ſermonem etiam impedierit omnino inſperata res, quod vel ipſe vultus, & color

ſatis

ſatis arguebat. Summa Romae laetitia hinc eſt conſecuta, in Prouinciaſque manauit. Deductus, facta re diuina, gratijſque DEO actis, de more ad Pontificem Pium IIII. *Bonum factum* (inquit) *ille prudenter iudicaſtis, multumque vidiſtis, qui FRANCISCVM potiſſimum de tanto inſignium virorum numero delegiſtis. Quod Eccleſiae commodum videtur, & Societati, vt euentus ipſe DEO, hominibus, meque approbantibus poſt docebit.* Domum vbi cum Socijs reuertit FRANCISCVS, priuſquã coetũ dimitteret in Prouincias, ad Patres verba fecit: animaduerterent quantũ infirmis onus humeris ſuis impoſuiſſent: rogare itaque in partem laborum venirent, ne humo afflictus ſuccumberet. Hortarentur, admonerent, vrgerent, reprehenderent, ſi, vt res ſunt humanae, opus foret, officioque ipſe deeſſet. Re, & conſilio adiuuarent, ſimul & precibus. *Iumentum* (inquit) *factus ſum apud vos. Si oneri ferendo non ſit, onus cum clitellis tollitur. Idem vos facite: imperium tollite, ſi tanto oneri impar videar. Erit hoc diuinae gloriae, Societatique emolumento, vobis (Patres) perutile, mihi denique commodum & pergratum erit.* Aſſurrexit his dictis FRANCISCVS: ceteris allacrymantibus gaudio, ſurgere vetitis: mox ordine, ſingulorum pedes humi exoſculatus, etiam complectitur, comiterque in Prouincias diſcedentes dimittit; laetos quod Ignatio, & Layni dignum, qui ſuccederet, reperiſſent. Per idem tempus. Melitam inſulam terra marique arctiſſima obſidione, Solimanus Tarcarum Imperator cinxerat: capta pridem Rhodo diuturno obſidio, pertinacique conatu, dum equitibus Diui Ioannis, ſingulari fortitudine dimicantibus, auxilium nemo ferret. Melitam vero ſummi Pontificis Pij vigilantia, & opibus Philippi II. Regis vere catholici; adhaec militari virtute Equitum, quibus eam olim inſulam Carolus V. Impetator, defendendum

tradidit, liberatã vidimus. Militum copijs quae ſuppetias fere iuſſae erant, Socij aditi ſunt, ex eo ipſo aggregatorum Patrum numero: qui militibus animum, mentemque piam addere conarentur.

Rem Societatis publicam gerere coepit. *CAP. II.*

PRIMA iam cura, dimiſſis in Prouincias Socijs fuit, quando ab origine pendent omnia, de tirocinij domo Romae conſtituenda: in qua iuuenes, qui frequentes quotidie ex omnibus Europae urbibus confluebant, Societatique adſcribi cupiebant, ad pietatem, & aſceticas exercitationes informarentur: ne ignorarent, quo modo orandus DEVS, qua ratione ſpiritui caro ſubijcienda, & animi perturbationes domandae: denique vt pueri Catecheſi Chriſtianae doctrinae, imbuendi eſſent. Epiſcopo Tiburtino eam DEVS mentem indiderat, vt templum S. Andreae ſacrum Socijs traderet, quod in colle Quirinali uiſitur. Nec diu poſt, eandem beneficentiae voluntatem dedit Ioannae Aragoniae, quae nobiliſſima matrona Aſcanio Columnae nupta, ſingulari pietate in DEVM fuit, & in Socios liberalitate. Domum enim in eodem colle, annuoſque reditus attribuit. Idem in omnibus prouincijs teneri iuſſit, vt ſua cuique tironum Societatis domus eſſet, in qua ad pietatem informarentur, ſpecimenque ſui darent, qui ſe Societati recens DEO vocante, addixiſſent. Alterum item Collegium in Prouincijs inſtitui iuſſit, hodieque Seminariũ alicubi appellatur, vbi ijs artibus imbuerentur, quae humanitatis Profeſſori, qui alios docere commode poſſet, neceſſariae viderentur: Cumq. recens nata Societas tunc eſſet, omnes Tranſalpinarum gentium adoleſcentes, Romam bonis artibus inſtruendis, mittere incredibili ſumptu neceſſe erat:

cui

cui incommodo FRANCISCI conſilio remedium adhibitum, vt in principijs docerentur. Aedes item ſacra domus Profeſſorum, paucorum capax erat, cum multi ad rem diuinā, & Sacramentorum, hortantibus Socijs, frequentem vſum, ac Verbi Dei ſermonem confluerent. Hanc igitur & ampliſſimo Cardinali Alexandro Farneſio DEVS mentem dedit, vt & Pietatis ſtudio, & in FRANCISCVM amore adductus, auguſtiſſimum templum, à fundamentis exſtruendum curarit, videritque ad tectum perductum: quale vix vllum Romae, cum à D. Petri aede diſceſſeris, auguſtius ſiue artem ſpectes, ſeu ornatum. In ceteris vero quibus FRANCISCVS curis augebatur, frequentes erant litterae ex omnibus terra oris, & quidem principum in Rep. virorum, vt ſomno ſaepenumero tempus demere opus eſſet, ſi omnibus ſatisfactum vellet. Alii enim Socios ad ſe mitti poſtulabant: nonnulli Collegia apud ſe excitari: non nemo rogare pro incolumitate ſua DEVM precarētur. Quod & olim Regibus ſtudio fuiſſe, ex Athanaſio diſcimus, qui ad Antonium Abbatem, ſcribere ſolitum Conſtantinum, refert; vt ſe fidemque Chriſtianam DEO precibus commendaret. Quamuis vero crebrae litterae multum & operae eriperent, & ſomni, nihil tamen deſtinati temporis, orationi ad DEVM fuſae detrahi, quo pietatis progreſſum contineri dicebat, patiebatur. DEO enim potiſſimum eſſe vacandum, in primiſque eius regnum ſtudioſe quaerendum. Mox Principum Chriſtianorum ſalutem, à qua penderet reliquorum, DEO commendandam.

Atha. in vita Antonij Niceph. l. 12. cap. 39. de Theodoſio minore.

Pij Quinti Pont. Max. ad Aethiopiae Patriarcham litterae. CAP. III.

HIS rebus ita ex ſententia peractis, eo ipſo anno Pius IV. vita ſimul & cathedra deceſſerat, locumq. dederat Michaeli Cislerio, viro e Dominicanorum familia egregio, qui Pij Quinti nomen induit, talemq ſe moribus geſſit. Hic etiamnũ Cardinalis FRANCISCO uſus perfamiliari, & amico, poſtquam ad Eccleſiae clauum ſedit, nihil in amando remiſit: quin rebus in arduis conſilium eius & operam, frequenter adhibuit. Commodum iam è Luſitania litterae redditae erant, Socios in Aethiopiam legatos premi, & temporum iniquitate ſudare, nec proficere: praeciſa iam ſpe meſſis colligendae: in Iaponia vero inſula, Epiſcoporum ſacris rite procurandis, in recenti naſcẽtis ibi Eccleſiae origine, vehemẽter deſiderari. Obibat Aethiopiae regionem, è Socijs Andreas Ouetenſis, Patriarcha: quem olim Iulius III. rogante Ioanne item III. Luſitanorum rege, Epiſcopum crearat, vna cum Melchiore Carnero Luſitano. hi ſocij additi Ioanni Nunneſio Luſitano, Patriarchae, in Aethiopiam Pontificis iuſſu proficiſcenti: Ignatio etiam tum ſuperſtite. Dauid enim Aethiopum Rex, Luſitaniae Regis opera, à ſummo Pontifice, quem in terris Eccleſiae caput agnoſceret, mitti ad ſe rogabat, qui eam Eccleſiam, in remotis Africae, ſiccciſque terris ſitam, paene dixerim relegatam, Iudaiſmo inquinatam (baptizantur enim Aethiopes ſimul, & circunciduntur) purgarent erroribus, in viam reuocarent, rudeſque illas nationes, ac barbaras erudirent. Nonneſius Goam vix attigerat, inde in Aethiopiam cogitans, & conſcendere

parans

parans, in beatorum ſedes, morte ſimul & legatione obita, migrare iuſſus, locum, munuſque Patriarchae, Andreae Ouetenſi Socio & Epiſcopo ceſſit. Nihil enim Socij praeter dignitatis nomen & labores ferebant; commodo, quaeſtu omni, atque ambitione abdicatis. Hic ſimul in Aethiopiam venit, a Claudio Rege, Chriſtianorum quidem ſacris imbuto, ſed lento homine, non ſatis humaniter accipitur: frigide itaque rem Chriſtianam promouit. Qui vero regnum proxime excepit, re, & nomine Adamantus, natura crudelis, & immanis, in Socios graſſari, ſaeuire, & incurrere ferarum more, inſtituit. Chriſti enim nomē, exſtinctum cupiebat, nulla vt ſpes propagandi Euangelij ſupereſſet. Vinculis enim, fame, inopia, & nuditate vexati Socij, aliaque incommoda, & perſecutiones paſſi, vt ſolent, qui pie viuere in Chriſto IESV volunt. Quamobrem, iuſto mox iudicio DEI, a Turcis deuicta Aethiopia, in ditionem illorum, tyrannidemque regnum incidit, vaſtum cetera, & incolarum multitudine frequens. Pius Pontifex re cognita, FRANCISCO referente, Andream Patriarcham, Aethiopum furori cedere, & ſe ad maiora reſeruare iubet, commodamq. nactum nauigationē, maturrime in Iaponiam inſulam traijcere: vbi multos eſſe & nuper Chriſtianis adſcriptos audierat, qui & confirmari, & ſacerdotio manuum impoſitione inaugurari poſſent. Andreae accepto Pij diplomate, iniecta Religio eſt, quam eximere nemo poſſet, quod iuberet Pontifex, tum demum Aethiopiam relinquere, cum ſalua religione & tuto poſſet, nullaque ſpes reliqua, eius Eccleſiae iuuandae foret, hinc in Iaponiam inſulam frequenter habitatam tranſiret. Ille vero bene ſemper DEI benignitate ſperat, fore vt CHRISTO plures lucrifaceret, & Aethiopiae excedere non poterat quin in Turcarum aut praedonū manus incideret. In

2. Tim. 2.

his

his itaque aerumnis vitam egit, diemque clauſit extremum. Melchior quoque Carnerus,cui par poteſtas tributa fuerat ordinandi , confirmandique neophytos Chriſtianos:in Machaonem portum delatus, qua Luſitaniae naues onerariae in Iaponam transmittunt, rite obita legatione,& Epiſcopi munere, deceſſit e vita. Noſtra quoque memoria Sebaſtianum Moralem , qui Prouinciae Luſitaniae, Sociorum praepoſitus fuerat, Sixtus Quinctus , Epiſcopi nomine in Iaponiam legauit: ſed,vt incertae ſunt mortalium res, Goae portum nondum tenuerat, cum & ille,longae taedio nauigationis, incommodiſque,mortem cum vita commutauit. Adeo verum eſt, quod ipſi etiam male in Socios animati fatentur, dignitates Eccleſiaſticas ex Ignatij inſtituto, defugere Socios, alijſque libenter concedere: labores vero pericula, mortem denique pro Eccleſia, ad maiorem DEI gloriam, vltro ac libenter ſubire.

Cetera in Societatem Pontificis beneficia.
CAP. IV.

PLVRA vero exſiſtunt Pontificis vere Pij,& illis temporibus perneceſſarij, ſingularia in Socios argumenta amoris, ac beneuolentiae: Vetere enim inſtituto,Romae paenitentiae adminiſtri,Pontificia auctoritate, Monachi, & ſacerdotes Theologiae & canonum,linguarum diuerſarum periti, nodos conſcientiae ſoluebant, peccatisq. expiabant. Magnum id Eccleſiae munus & arduũ,vt quaecunq; diuina poteſtate in terris ſoluant.Viſum itaque Pio Pont. quando munus hoc à varijs varie obiri vidiſſet, Societati mandare, vt paenitentium curam ſuſciperent, &

in

in ſacra D. Petri aede ſumma, confitentibus quotidie anres darent , virgamque manu geſtarent , poteſtatis argumentum . Alciatum itaque Cardinalem qui tum pro Carolo Borromaeo ei muneri praeerat, ad FRANCISCVM miſit, qui perſuaderet, rem per ſe Eccleſiae vtilem, ac neceſſariam. Ille vero tergiuerſari primum, ac defugere: mox vbi ſe collegit , haec fere capita, ſupplice libello Pontifici obtulit. Perincommodum id Societati futurum: qui enim legitime id manus ad hanc diem adminiſtraſſent, ijs eripi ſine querimonia non poſſe: ad haec complures in Eccleſia DEI familias, vetuſtate corroboratas, & ſanctitate morum illuſtres, ad quas id potius pertinere videretur : alioquin praeteritas ſeſe, moleſte laturas: Socijs denique priuatim fraudi futurum, & damno: quod qui ei muneri vacarent, continuo Societatis legibus ſolui, & obedientiae vinculis vellent, tamquam miniſtri Pontificis iam creati. Lectis his, Pius nihil prolatandum ratus, nodoſque facile ſolui poſſe: Societati extemplo paenitentiae Pontificiae munus pro ſuo iure mandat : domumque non procul ab aede ſummo D. Petri, certumq. ſtipendium ad victum cultumque corporis aſſignauit. FRANCISCVS dicto audiens acquieuit, praeſtanteſque e Prouincijs vndique ſacrarum litterarum, Officiorum ſimul, & linguarum peritos eductos, locat. Gregorio mox tertiodecimo Romae ſedente, Societas onere illo leuari, ſed fruſtra, optabat : munuſque ſuſtinet in hunc vſque diem commodo, opinor, publico. Eccleſiaſten item Pōtificium e Societate tunc deligendum putauit, qui coram in ampliſſimo Cardinalium conſeſſu de rebus diuinis frequenter diſſereret. Primus hoc munus obiuit, FRANCISCO iubente, Benedictus Palmius, Italus: hunc ſecutus Alphonſus Salmeronius, vnus in decem ptimis Ignatij Socijs: ſed duodecimo poſt men-

ſe morbo tentatus, valetudinis incommodo, alteri e Socijs Hiſpano ceſſit, Franciſco Toleto Cordubenſi, qui apud alios continenter Pontifices Eccleſiaſten egit ad annum vſque CIↃ.IↃ.XCIV. quo anno inuitus ipſe, & repugnante Societate, in Cardinalium Collegium a Clemente VIII. adoptatur. Nec hic ſubſtitit Pij erga nos ſtudium: Socijs enim examinandi prouinciam dedit eos, qui Romam frequentes confluunt, vt ſacris initiati, rem diuinam faciant. Erant ea tempeſtate, (quis credat?) in vltimis Neapolitani regni finibus, haereſis Valdenſium reliquiae, qui Pauperes de Lugduno vocari gaudebant, quod malum, vt maturrime tolleretur, e Socijs Chriſtophorum Rodericium, doctorem Theologum mittit: qui partim diſputando, partim monendo, ad bonas eos partes, melioremque mentem traduxit: captos comitate hominis & pietate, vt poenam Pontificia poteſtate irrogatam, libeuter ſuſceperint. Exploratum iam tum erat, Societati finem eſſe propoſitum, gentes à fide alienas, & haereticos, ad ſanam mentem pro virili reuocare. Sj qua forte tempeſtas exorta in Socios eſſet, ſtatim aduolare Pius ſolitus & opem ferre, Principibus Chriſtianis Socios commendare, rogare, obteſtari, precibus minisque agere. Vt in ſeditione Auenione excitata, ſtatim exſtinxit incendium. Huius ſtudij ſpecimen erit diploma vnum in multis, ad Colonienſem Epiſcopum: Praeterea Mendicantium in numero eſſe Socios pronunciauit: immunesque ſimiliter eſſe & haberi voluit: dato ea de re, quod exſtat, deplomate, quincto Pontificatus anno CIↃ.IↃ.LXXI. Nonis Iulijs: vtque tuti ab iniuria in Prouincijs Socij viuerent, permiſit patronum ſibi, quem Conſeruatorem vocant, cum res poſtularet, bona ſua venia, deligere, ipſi ſumma auctoritate poſſent: quod beneficium Gregorius XIII. immatura morte extincto Pio, inſequenti,

anno

anno Socijs libens datis tabnlis conceſſit. Non defuere tamen, vt ſit, qui dicerent, Pio propoſitum, Societatis inſtitutum commutare, ſimul & veſtitum. Qui rumor cum latius vagaretur, FRANCISCVS pro Soοietatis honore diligenter excubans, animiq. pendens, Franciſci Patieci Card. & Burgentium Archiepiſcopi opera, Pium conſuluit, quid facto opus eſſet. Ille vero tantum abſuit, vt id cogitarit, vt nuncio illo, tanquam aduerſa re perturbatus, in haec ipſa verba clamans eruperit. *Abſit à nobis flagitium. Video enim complacitum eſſe DEO in his famulis ſuis, inſtitutoque viuendi, quo fructum referunt Eccleſiae. Dum tales erunt, qui hactenus, inſtitutumque religioſe ſeruabunt, nemo illis, qui ſapiet moleſtus erit, negociumque faceſſet.*

Peſtilenti lue Romae graſſante, quae geſſerit.
CAP. V.

INEVNTE aeſtate anni CIↃ.IↃ.LXVI. Romae multi peſtilentiae lue exſtincti, vt & morbi contagio ſerperet latius. Corruptis enim aquis ea vrbis regione, quae Flaminia olim via, nunc Populi dicitur, quod ſtagnarent, ſordibuſque plenae, & putrefactae ſubterraneam puteorum aquã frigidam corrumperent, qui hauſerant, labem, praeſentemque mortem ſenſerunt, tot paſſim in ea Vrbis regione ſtrages, vt taetro odore, quem afflabant cadauera, inficerent alios prius, quam opem implorarent. Extincti incolarum pleriq. myſteriorum viatico nõ inſtructi. FRANCISCVS ſimul detrimentum cognouit, Socios miſit, qui vicatim aegrotos inuiſerent. Hic opinione maiorem ſtragem comperit. Itaque nihil cunctandum ratus, binos ſtatim Socios ad Pontificem legat. Hic magnam

vim pecuniae in eleemoſynam aegrotorum inopiae ſub-leuandae liberaliter erogauit: cuius etiam, tali Pontifice digna, audita vox. *Ea tempora eſſe, vt & calices auratos, Cruciſque ſigna argentea oppignerari vellet, quo CHRISTI membrorum inopiam ſubleuaret.* Eius etiam mandato Socij Senatum, populumque Romanum adeunt: ne difficili tempore deeſſent, rogant: Auditi, & vero perlibenter, factumque eſt in eorum ſententiam Senatus conſultum: panis, caro, vinum gratuito aegrotis egenis è publico daretur. Aedilibus item mandant, ſtipem ex omnibus Vrbis regionibus corrogarent. Nobilibus e ſuo corpore duodecim viris negocium datum, vna cum Socijs aegrotos quotidie inuiſerent. Igitur Socij aegrotantium numero per vicos explorato, Vrbem in quindecim regiones diſtribuunt: ſingulis officinas medicamentarias, & penu attribuunt. Ipſi bini ſingulis in regionibus cum medico aegrotos adeunt, miniſtrant animi corporiſque alimenta, nihil vt egentibus, ad valetudinem quod pertineret, deeſſe paterentur. Nec minor animis curandis diligentia adhibita, ne qua in malis cõſolatio deeſſet. Sacris itaq. procuratis, erratiſq. confeſſis, panis Angelorũ migrantibus porrigebat. Iudicabat enim FRANCISCVS, quantum animus corpori, & aeterna caducis antecellunt, tanto maiorem curam ſacris adhibendam. Gratum id omne Societatis officium Pio, Senatui, populoque Romano accidit, vt & biennio poſt ingraueſcente morbo, non perinde tamen periculoſo, idem Gregorius XIII. Põtifex, Socijs iterum aegrotorum curam mandarit FRANCISCO Borgia nuper exſtincto.

Primus

Primus Sociorum in Occidentis Indiam aduentus: nouem Socij in Florida inſula necati. CAP. VI.

IN Orientis Indiam pridem Socij complures penetrarant;in Occidentis vero ad eam diem nemo. Igitur FRANCISCVS portam illic aperiri,Euangelijque lucem & veritatem incultis illis gentibus noſtrorum opera inferri, ex quo familiam ducere coeperat, vehementer exoptabat. Miſſi primum Chriſti anno CIↃ.IↃ. 1567. LXVI. Didacus Lopezius, & Laurentius Gometius ſacerdotes. Ludouicus item Ruizius, & Alfonſus Simonius, in Fortunatas inſulas, quae Canariae hodie appellantur: vbi meridiani circuli extremum Coſmographi olim collocarunt: Ceterum enim terrarum orbem, nuper Hiſpanorum nauigationibus repertum, qua ſol oritur,atque occidit,veteres ignorarunt:exiſtere tamen, & eſſe poſſe, Plato de Atlantidum inſula loquens, & Seneca Tragicus, alijq. diuinarunt. Hos igitur,quos nominaui comites addiderat FRANCISCVS, Bartholomeo Toreſio, Canarienſium Epiſcopo, homini ſingulari & pietate,& doctrina: illius enim de Trinitate Commentarij valde probantur. Docebat hic inſulanos Catecheſim vna cum Socijs, luſtrabatque dioeceſim pedibus ambulans: boni nullum officiũ Paſtoris praetermittens. Eo ipſo tempore Philippus, Rex Catholicus, datis ad FRANCISCVM litteris, pro bona Societatis exiſtimatione, quattuor & viginti in Occidentis Indiam mitti rogat: victui & cultui corporis in itinere nihil defuturum, gratumque id Deo, ſibi, & incolis fore. Vt tam honeſta, piaque poſtulanti Regi ſatisfaceret FRANCISCVS,miſit primo electos è multis Socios: Petrum Martinen, ex agro Turolio regni Aragonij,Ioãnem item Rho-

Rogelium ſacerdotes, Franciſcum Villaregium. Hi a. d. V. Kal. Sextil: eo ipſo anno Hiſpalenſi portu conſcendentes, Floridam inſulam VIII. Kal. Octob. tenuerunt. Petrus Martineſius claſſe exſilens, terram ſimul attigit, vt DEI verbum Euangeliumque praedicaret, interijt, ictus caput pertica ab incolis, qui tum in littore agitabant, aduentum Europaeorum prohibituri: mox ſemiuiuum in mare proijciunt. Nimirum pro ſingulari in DEVM pietatis, ſtudio hunc fructum retulit, vt quod pridem optarat, fidei teſtis, vita decederet. Qui caſus tantum abeſt, vt ceteros in Europa Socios ab expeditione deterruerit, vt etiam incitarit magis, quod pro Chriſto mortem oppetere, & ipſi pari ſtudio exoptarent.
1568. Igitur ſecundo poſt anno CIↃ.IↃ.LXVIII. alia miſſio Sociorum in eas ipſas oras inſtituta: quibus praefecit FRANCISCVS, Ioannem Baptiſtam Seguram, quo ſe Ioanni Rogelio ſacerdoti, qui ſuperſtes adhuc eſſet, eiuſq. ſodali Villaregio coniungeret: qui Hauanam portum occupantes, in Floridã poſt penetrarant. Erat tum forte in comitatu Cacicha quidam (ſic enim Floridae nobilem virum appellare ſolent) quem praefectus curiae Petrus Menendeſius, claſſe in Hiſpaniam adduxerat. Hic fidei Chriſtianae rudimentis Catechumenus iam imbutus, & ſalutari baptiſmi lauacro tinctus, Ludouici nomen acceperat. Credebant fore, vt gentis ſuae morumque gnarus, ſimul & linguae callens, commode Socios deduceret, viamque muniret: ſed contra euenit. Baptiſta enim Segura ſeptem adhibitis Socijs, Floridam ſaluus tenuit: reliqui in portu ſubſtiterunt: nauibuſque exſcenſione facta, pedibus porro ingreſſi, duce viae Ludouico vſi, ſine militum Hiſpanorum, qui ſe illis vltro comites dabãt, praeſidio. Supellectilẽ ſacris procurãdis, libelloſq. humeris geſtant. Siluas, ſolaq. loca & paludes, pedibus emenſi, cõmeatus, iam defecerat: herbis itaq. &

radici-

radicibus victitabant, cubabant ſub dio: Ludouico interim proditionem animo agitante, cuius tandem patriam attigerunt, procul admodum a mari ſitam, a ſilueſtribus hominibus, ijſque nude agentibus, habitatam. Socios ille in pago morari iubet, ſeque exſpectari, dum ſalutatis amicis, redeat. Profectus igitur quinque paſſuum millibus, ad diem dictam rediturum ſe pollicitus, cunctabatur: qui dies cum veniſſet, quattuor item additis, diuturnae morae, & ſolitudinis pertaeſus Baptiſta, ſacerdotem cum fratre ad Ludouicum allegat. Hic ſtructis inſidijs, (incertum, ſiue quia a fide Chriſtiana transfuga deſciuerat; ſeu quia proditionem pridem animo cogitarat) armata omni familia, Socios aggreſſus, incautos ſumma perfidia necat. Poſtridie eius diei vix illuxerat, ceteros Barbarum in modum adoriuntur, & ſilenti nocte, duce Ludouico, interimūt Socios, genibus nixos, precibuſque ad DEVM fuſis, mortem fortiter pro fide oppetentes. Exſpoliant cadauera Barbari: ſacratis veſtibus, ſeſe induunt: illudunt, petulanterque inſultant, quaſi rem magnam, contrucidatis inermibus, & non repugnantibus, praeſtitiſſent. Arculam mox tres aperiunt theſauro inhiantes; Erant hic Biblia ſacra, Miſſarum officia, libelli pij, precum orbiculi, imagines, agni caeleſtis effigies, cilicia, & flagella: Religioſorum nimirum arma, quibus & carnem ipſi domant, & Daemonem fugant. CHRISTI item Cruci affixi imaginem continebat, quam ſimul curioſe aſpiciunt, exanimes ceciderunt, humo afflicti, & mortui. Comites qui aderant inopinata re perterriti, in fugam ſe, terga vertentes, dederunt. Quae quidam certa fide retulit, a ſe oculis conſpecta, Hiſpanus adoleſcens, qui e claſſe Socios comitabatur: ideo non iugulatus, quod ad idola euertenda, minime veniſſe, & tenera adhuc aetate cum eſſet, nihil metu-

endum

enda, ſed in vinculis habendum putarint: occubuere etiam Baptiſta Segura, Toleto Carpetanorum oriundus, morum probitate Franciſco gratioſus: Ludouicus item Quiros, Sacerdotes. His aderant fratres, Gabriel Gomeſius Sauallus, Ioannes Baptiſta Rotandus.
1567. Anno autem, qui hunc proxime anteceſſit, ſeptimo & ſexageſimo, ob eamdem fidei conſtantiam, FRANCISCVS Lopez interfectus, dum e Cochinenſi Collegio in Goam proficiſcitur, a piratis Mauris captus, cum tribus Socijs: quodque raſo vertice viderent, ſacerdotem, quod res erat, diuinarunt: ad fidei defectionem ſollicitant: ſic ſaluum fore & incolumen. Honores etiam pollicentur: precibus denique minas miſcent. Ille vero: *Ego ne ut CHRISTI caſtra deſeram? non ſinat ille DEVS, cui milito: quoduis potius ſupplicij genus ſubire ſtat ſententia, quam a Chriſtiana Religione migrem.* Lancea itaque ilia confodiunt: ille ad Beatorum ſedes abijt feliciter. Alterum è Socijs captiuum abducunt: quid reliquis factum, non comperi. Eodem ipſo anno Socios iterum binos Oranum in Africam, FRANCISCVS miſit, Petrum Domenicum, & Hieronymum Mur: vtrumque Valentiae ſuperſtitem vidimus: Comites hi dati, fratri germano, Petro Ludouico Borgiae, Magiſtro equitum Monteſanorum, a Philippo Rege miſſo, vt eam Africae oram armis teneret, & militaribus copijs praeeſſet. Socij in hac ſtatione incolis & militibus ſacra rite procurarunt.

Socij

Socij Pirum Indiarum prouinciam, & nouam Hiſpaniam ingreſsi. C A P. VII.

EODEM ipſo anno, qui eſt eius ſecu- 1567.
li ſeptimus & ſexageſimus, alteris ad FRANCISCVM litteris, petit Philippus Rex mitti Socios ad viginti, in Peruanam Indiam, prouinciarum ad Occidentem longe maximam: quã in Sacris litteris Ophir, & Pirum etiam nominari quidam putant, Auri fodinis, & Salomonis Iudaeorum Regis commercio, nobilem. Conſcenderent igitur primo quoque tempore, collegiaque aedificarent & domos, vti certis ſedibus morati, Chriſtianam Religionem propagarent, pueroſque imbuerent optimis & moribus, & diſciplinis. Poſtridie Kal. Nouemb. ſelecti de multis pauci, Luciferi fano, quem Baeticae portum San. Lucar. hodie appellant) profecti Hieronymus Portillius Sociorum praefectus, Antonius Aluarus, Ludouicus Lopez: & Michael Fontanus Sacerdotes: his additi Didacus Bracamontius, Ioannes Garcias Ianguenſis, Franciſcus Methymnaeus, & Petrus Loberus. Hi primi Socios in eas Piru oras duxerunt, ludoſq. ſtudiorum aperuerunt: hodieque docentur ibi, de ſuperiore loco artes omnes futuro Theologo neceſſariae: incredibili fructu & inquilinorum Hiſpanorum, qui illic negociantur, & neophytorum, qui CHRISTO iam nomen, ſuſcepto Euangelio, dederunt. Quae res, ſimul Regis Catholici auribus animoque grata accidit, alteram claſſe miſſionem inſtitui iubet, profectique cum Praetore Franciſco, Toleto, Sacerdotes quinque, ſeptemque

Gaſpar Barrerius & Ben. Arias Montanus.

alij ſocij. Anno vero ſecundo & ſeptuageſimo vndecimo Kal. Quinctil in nouam, vt vocant, Hiſpaniam, quae regio nihil noſtra ſitu minor eſt, opulentia ſane maior, primi è Socijs traiecerunt quatuordecim, poſtulante eodem Rege Catholico: quorum eo libentius nomina e noſtris Annalibus deſcripſi, quod primi viam munierint, portarintque Euangelium, longe nunc lateque fuſum in Occidentis Indiam. Sociorum Praefectus Petrus Sanchius, doctor Theologus, qui pridem complutenſem Academiam rexerat, & publici doctoris perſonam ſuſtinens, valere iuſſis titulis, & commodis, Societati ſe addixerat. Sacerdotes vero Didaci duo Lopezius & Fonſeca: Petri item, Diaz Conchae Bazanai, & Camargi cognomento: Reliqui ſacris nondum initiati: Ioannes complures, his cognominibus, Sanchius, Mercatus, Curielius, & Matilla: Bartholomaeus: item Lariosſus, Lupius Nauarrus, Martinus, Gonzales. Haec in Piru Prouincia, nuperque detecto orbe, FRANCISCO Generali Praepoſito praeclare geſta: nec minus in Europa Societatis incrementum fuiſſe, nunc oſtendam.

Poloniae Rex Societatem Regno accipit: Collegium Pultouiae exſtruitur. CAP. VIII.

APVD Sarmatas, ſuperſtite etiamnum Iacobo Layne, inchoatum Socijs collegium, ſumptu & auſpicijs Stanislai Hoſij, Praeſulis Varmienſis, Bransberga in vrbe, eius dioeceſis, magno prouinciae Pruſſiae, quae ad Polonos attinet, emolumento. Hic Epiſcopus ob ſingularem cum pietate coniunctam doctrinam, in Cardinalium vrbis Ro-

mae

mae Collegium adoptatus, Synodo Tridentinae non interfuit ſolum, ſed & Legatus praefuit. Dimiſſo itaque Concilio, inſequenti anno quarto & ſexageſimo, 1564.
ob praeclare in Concilio nauatam a Socijs Layne & Salmeronio operam, Societatem acciuit, amplexuſq. eſt peramanter. Sigiſmundus vero, qui tum Poloniae Regnum tenebat, animi dubius erat, quid Societate faceret, qua de ſiniſtros in vulgus rumores ſparſerant, vt ſolent, haeretici, in circulis, & conciliabulis, fammoſis ad haec libellis. Et vero ita nunc comparatum eſt, vt in aulis, Principes verum non audiant, vbi aſſentatorum, paraſitorum, quos palatij ſorices tineaſq. *Sex. Aurelius Victor in vita Cõſtantini.*
Licinius Imper. appellabat, plena ſint omnia. Tandem vero Franciſci Comendonis opera (qui Apoſtolicae ſedis Nuncius in Polonia, poſt etiam purpuratis patribus adſcriptus) Rex metu liberatus eſt, honorifica de Socijs praedicatione: neceſſarios cum rebuſpublicis omnibus, tum ijs potiſſimum exſiſtere, quae temporum vitio ſectarum labe, & opinionum mõſtris infectae ſint, Catholicos enim confirmant: aduerſarios refellunt: incolarum denique liberis pie honeſteque educandis mirifice proſunt: qui cum ciuitatum ſint Seminaria, in eius aetatis inſtitutione poſita videri omnia, ſpemque ſitam conſtituendi optimi ciuitatis ſtatus, & quod rei caput eſt, Religionis maiorum. His ſermonibus, vt a pio viro profectis, aſſenſus Rex, animoque erectus, & rei diligentius veritate explorata, Vilnenſe Gymnaſium vniuerſum, Societati attribuere inſtituit: vt ſectariorum, quae tum peſtis ibi graſſari coeperat, audaciam, ſeditiones, atque tumultus infringeret. Pius IV. Pont. Socios eo mitti, rege poſtulante iubet. At Vilnae Palatinus vir quidam domi nobilis & potens, ſed Ariana labe aſperſus, arma contra tulit, nec prius depoſuit, quam victus more maiorum,

poenas dedit. Pacis itaque tempus in bellum ſeceſſionemque vertit, reſque de Vilnenſi Gymnaſio dilata eſt: cuius in locum Pultouiae, quae Prouinciae Mazouiae, regni Poloniae, ampla vrbs eſt, nouum Collegium Socijs inſtitutum, bona cum regis venia, qui regijs comitijs honorificio diplomate, quod in manibus
1565. eſt, Societatem ornauit. Anno ſequenti Vilnae Collegium inſtitutum: mox & Faroslauiae: deinde Poſnaniae. Qua tempeſtate parebant vni Prouinciali Praefecto Auſtriae: qui ſtatis anni temporibus, ea Collegia luſtrabat: verum quod vaſta ea Regio obiri commode non poſſet, creſcente indies Collegiorum collegarumque numero, Poloniae regnum Prouincia facta. Acceſſerat enim collegium ad ea, quae in Moſcouiae finibus ſita, proxime recenſui, & Rigenſe in Liuonia.

Varia item varijs in Prouincijs conſtructa collegia. C A P. IX.

APVD Hiſpanos item Collegium in Baetica Marchenae in oppido excitari coeptum, à nobiliſſima matrona Maria Toletana; vxore Ludouici Pontij Leonis, Ducis Arcos. erat eadem ſoror Antonij Cordubae, qui Societati pridem ſe addixerat. Tanto igitur ſtudio hoc agebat, vt euocatos Socios, ſuorum commodo, colligeret, vt aedificando Collegio, mundum etiam muliebrem omnẽ vẽderet, redactamq. pecuniam alendis Socijs aedificioque impenderet: Templum ibi ſatis magnifice conditum, domuſque ampla: in qua, quia multorum capax, Baeticae prouinciae Conuentus Sociorum tertio quoque anno, habitus ſaepenemero eſt: in gratiam Roderici pontij Leonis, & Tereſae Zunigae coniugum, Ducumq.

Arcos:

Arcos: qui veluti à maioribus relictam in DEVM pietatem, Sociosque ſtudium, cum ipſa haereditate adijſſe videtur. Hoc ipſo tempore Toleti Carpetanorum, Sociorum coetus, è Collegij iure, in domus profeſſae formam tranſijt. Proximo anno Pintiae Vaccaeorum ex 1567.
Collegio, temploque S. Antonij, domus item Profeſſorum Sociorum conſtituta: Collegis ad D. Stephani portam migrantibus, quod antea Ambroſij Collegium dictum, coëmptis aedibus beneficētia nobilis matronae Maioris Biueroe. Auxit, Sociorum is numerus, oppidi, per ſe magnifici, amplitudinē, & Academiam diſciplinis ingenijſque florentem. Anno poſt ſecuto, in Carpetanis, 1568.
Carauaccae in oppido, Michael Reynus, vir opibus clarus, pro ſingulari in Socios, ſtudio, bona omnia teſtamento legauit collegio Socijs exaedificando: hoc addito elogio modeſtiae pleno: *Si quis tantundem adderet, & auctius opus faceret, fundatoris ſe nomen, iuſque ei concedere*. In ea ipſa regione, Segurae montium hodie *De la ſierra* indigenae vocant, Rodericus Moya duabus virginibus Catherina Diaz, & Franciſca Auiles, ex ſe natis conſentientibus, ſuam item liberaliter Socijs aſſignauit: eo potiſſimum conſilio, vt Collegio exſtucto, ea ora ſatis inculta, litteris coleretur ſimul & moribus. Et haec quidem tum in Hiſpania geſta accepimus.

In Gallia conditum Auenione Collegium: quae eius regni vrbs eſt Pontificia. Anno quinto & ſexageſimo, 1563.
Virodunum Socij in collegium, tanquam in Coloniam primum miſſi, euocante eius vrbis Epiſcopo, è familia Præmonſtratenſi: Camberienſe item Collegium inchoatum: quae Vrbs metropolis eſt Allobrogum. In Auſtria Prouincia iacta tum fundamenta Collegij Olomucenſis, in Morauia regione, ſumptibus Doctoris Guilielmi, qui praeſul eam tenebat. Herbipoli in Prouincia Rhenana, anno CIↃ. IↃ. LXVII. Fredericus 1567.

Her-

Herbipolitanus Epiſcopus, accitis ex Italia Socijs, vacuum monaſterium Beatae Agnetis attribuit: qualia multa in Germania coenobia, pro dolor, videas. In Turolenſi comitatu biennio poſt, conditum Collegium Halenſe, auſpicijs & pietate Auguſtarum filiarum Ferdinandi Caeſaris, Magdalenae, & Helenae è gente Auſtriaca: quae ſe virgines DEO deuouerant, eoque ſe abdiderant, Socijs tanquam pietatis adminiſtris, vſae perhumaniter. Bona item cum venia Sabaudiae Reguli, Auguſtae Taurinorum, quae metropolis ſub alpinorum eſt, vir locuples collegium Socijs aedificat: Inchoatum quidem anno CIↃ.IↃ.LXIV. quo FRANCISCVS Praepoſitus generalis creatur, ſed triennio poſt profecti Socij, & in poſſeſſionē legibus miſſi. Brixiae item, quae Venetae ditionis vrbs eſt, è paruis principijs magnum breui Societas ſumpſit incrementum. Sacerdos enim Brixienſis domi nobilis, Socijs pridem vſus familiariter, quibus etiam adſcriptus, vt optabat, fuiſſet, niſi valetudine incommoda vſus foret. Communia, cum Socijs officia exercere: aures paenitentibus dare, hortari ad pietatem, aegrotos inuiſere, certera id genus exſequi. Aſſeclas (vt fit) mox repperit ad triginta, qui vni illi reuerenter parebant, nullis tamen Religioſorum hominum votis aſtricti. Res item publica Brixienſis, duo his templa attribuit D. Antonij alterum, alterum Calera nomine. Verum diſciplinis nō ſatis excultis, & idcirco de ſuperiori loco concionari prohibitis, optimum viſum omnibus, Societati ſe adiungere: bonis etiam Fortunae in commune collatis: FRANCISCVS non inuitus accepit; quin & DEO gratias egit, quod tantam, tamque breui tempore meſſem, ijs in locis, quibus maxime opus eſſet, attuliſſet. In ea ipſa prouincia tironum domus Societatis Nouallarae, Co-

mitum

mitum eius ditionis beneficio, à fundamentis eo ipſo nono & ſexageſimo anno, in Annalibus comperi excitata. 1569.

Socij vndequadraginta ab haereticis interempti; in Braſiliam Indiae *proficiſcentes.* *CAP. X.*

NEC vero Collegijs duntaxat propagata Societas: nec Europae finibus circumſcripta; in Indiam iterum profecta eſt, & loca illa ſolitudine vaſta, barbarie & immanitate inculta, fuſo ſanguine irrigauit. Vt enim recens planta agris infixa, aqua rigari ſolet ab agricolis, donec altas egerit radices, tum ventos contra, atque tempeſtates immota conſiſtit: Sic & naſcentem DEVS Eccleſiam martyrum ſanguine, admirandiſque operibus fouit, dum adoleſceret, & corroborata aduerſus tyrannorum vim, haereticorumq. inſidias, duraret. Scitum illud Tertulliani eſt, *Martyrum ſanguinem ſemen eſſe Chriſtianorum*. Euentus id verum eſſe noſtra tempeſtate declarauit, cum Socij in vltimas vſque Indiarum terras Euangelium intulere. Accipite nunc breui vndequadraginta Sociorum necem, dum in expeditionem Braſiliae, quae Occidentis Indiae pars eſt ampla, & potens, proficiſcuntur. Miſerat FRANCISCVS Portu Calenſi, eam in oram Ignatium Azeuedum Luſitanum, vt genere ſic & pietate inſignem: vt Sociorum illic obiret Collegia, quaeque opus eſſent, amplificando regno Chriſti, & Euangelicae praedicationi, diligenter inſpiceret. Qua in re fidem induſtriamque facile omnibus probauit: cuius vt ratio FRANCISCO, tanquam Societatis capiti, conſtaret, Romam uerſus proficiſcitur. Hic ſegetem quidem magnam eſſe bene narrat, & ad meſſem albam, operarios vero paucos exſiſtere. Igitur FRANCISCVS,

iubet

iubet, prouinciae illius praefectum eo redire, & ex Hiſpania comites colligere, ac traijcere in Indiam, qui ſe ſponte offerent. Permiſſum item tirones aliquot Societatis candidatos, qui ad eam ſe expeditionem vltro darent, in Societatem tranſcriberet, ſecumque duceret. Compertum enim adoleſcentes pietati addictos, linguis hic perdiſcendis aptiores: caeli item ſolique genio, & alimentis citius aſſueſcere. Collectis igitur ad vndeſeptuaginta Socijs, tribus eos nauibus diuiſit, quod vna omnes ſimul vehi, incommodum videretur. Quattuor, ſupra quadraginta ſecũ Ignatius Praetoriae impoſuit. Alteram Petrus Dias ſacerdos cũ aliquot Socijs conſcendit: tertiam item reliqui. Claſſi, ſeptem onerarijs nauibus inſtructae, praeerat Ludouicus Vaſconcelus, nobilis Luſitanus manu promptus & ſtrenuus: cum imperio in Braſiliam miſſus: laetus tot tantorumque Sociorum contubernio, vt ſupra nihil poſſet. Illi enim quiete, non ſecus atque in Collegijs & amice agitabant. Domeſticas pietatis exercitationes, orandi, ſeipſos excutiendi, & legendi religioſe ſeruabant: ad nauales Socios nautaſque & milites, is quoque fructus redundauit. Informati enim ad pietatem: ſiniſtris verbis abſtinere iuſſi ſunt: libri item impudici, & otioſae fabulae, manibus excuſſae; pro his pii libelli repoſiti, & piaculares orbiculi, & agni caeleſtis effigies. Ventum tandem eſt in Materiam Inſulam: hic praetoria nauis, quam Ignatius conſcenderat, ab aliis deflexit, Palmamque in Inſulam, vnam è Fortunatis, cucurrit. Diſceſſuros primum ad ſe Ignatius Socios vocat, auguratuſq., quod euenit, fore; vt in haereticorum Piratarum manus inciderent, optionem omnibus dedit, vt ſi quis ex eo numero, mortem pro Chriſto oppetere detrectaret, in Materia Inſula maneret. Qui conſtantes perdurarent, Sacramentis Eccleſiae muniti, ſeſe morti compararent;

Quattuor

Quattuor duntaxat ceſſerunt metu, non ſatis ad mortem parati. Quadraginta confeſſione rite expiati, ſumptoque pane caeleſti, peruigilio Principum Apoſtolorum, miniſtrante Ignatio, qui & Agni cereas imagines, Sanctorumque reliquias, Roma allatas, diuiſit, hilares conſcendunt: amplexi inter ſe alios, qui cum Petro Dias altera naui vehebantur: quaſi praeſagientes fore, vt poſtremum inter ſe complecterentur. Fortunatis iam inſulis digreſſis, vnus, & frequens de martyrio ſermo erat, vt eam mortem votis exoptaſſe videantur: vt hoc tanquam celeumate prouecti Socij. Non procul Palmenſi portu, conſpecti quinque piratici myoparones, quos Iacobus Soria, nobilis pirata ductabat, qui Caluiniana labe aſperſus in Catholicos infeſtiſſimo odio incurrebat. Roſtrata ſtatim inuectus accurrit, armata probe, omni genere tormentorum aheneorum. Ignatius vero, quod animo praeſagiſſet, ſuggerente DEO, verum eſſe mortis periculum comperit. Adhortatus itaque ad pugnam omnes, conſtantiamque vectores, victores fore pollicetur, ſiue morti occumberent ab haereticis trucidati, ſiue vincerent hoſtes. Imaginem itaque B. Virginis Roma allatam ea forma, qua S. Lucas pinxiſſe creditur, manu tenens, ad Socioſque conuerſus, qui Sanctorum litanias cum lacrymis recitabant, opemque diuinam, mortem oppetere parati implorabant, ſic forti animo poſtremum appellat. *Hodie omnes, fratres dilectiſsimi, ita mihi cor ſalit, vita migrabimus, diuiniſque in caelo opulis perfruemur cum CHRISTO, & B. VIRGINE, ceteriſque ſuperis. Praeclarius certe nobiſcum agetur caeli, quam Braſiliae portum tenentibus, Orationi itaque intenti, morti nos comparemus, quando hunc nobis poſtremum illuxiſſe diem credo.* Interea praetoriam Luſitanam pirata oppugnatam, non tamen ſuorum ſine ſanguine iuuadit: cognito Ieſuitas (ſic enim no-

Q ſtros

ſtros plerique vocant) naue portari , ad vnum omnes contrucidari iubet. *Pereant* (inquit *) pereant Papiſtae, qui falſam Braſiliae doctrinam important.* Quamuis paulo ante ſacerdotibus, & B. Franciſci monachis captis, vitam condonaſſet, (ſic enim Piratae loquuntur, quoties à caede temperant, quam per vim, nefaſque graſſando inferre poſſent:) Socijs tamen minime pepercit, licet tironibus adhuc pleriſque, & adoleſcentibus. Propius cum acceſſiſſet, vocem intendens: *Praecipitentur*, inquit, *in mare omnes illi Ieſuitae, Papiſtae, hoſtes noſtri acerrimi.* Nec mora, milites duci non diſſimiles, & haeretici, Socios inuadunt, tritis veſtibus exſpoliant, vulnera pugionibus infligunt, ijs primum qui raſo vertice ſacerdotes agnoſcerentur: plerique in mare praecipites dati, brachijs manibusque, ne qua enatandi ſpes eſſet, truncatis. Ignatius, quod animum ſingulis adderet hortando, & vrgendo, in capite vulnus accipit, vt fiſſum diſſiliret: Hic immotus mortem operiens, tribus confoſſus lanceis vociferando cadit. *Teſtes*, inquit, *appello mortales, & Angelos, me pro fidei Catholicae Romanae profeßione occumbere: a qua, ne latum quidem vnguem, reſiliendum puto.* Socioſque reſpiciens: *Filioli*, inquit, *mortem ne expaueſcite.* Imaginem Deiparae manibus eripere haeretici fruſtra conati ſunt. Benedictus Caſtrus, imaginem & ipſe CHRISTI de Cruce pendentis, dextera praeferens, tribus glandibus ictus nondum concidit. Igitur ferro punctim, coeſimque confodiunt, & ſemiuiuum naui deturbant. Emmanuelem item Aluarum, in facie vulnerant, humoque affligunt, brachia cruraque confringunt, oſſa collidunt, vtque lentius & diuturnius mortis genus eſſet, exſtinctum nolunt. Mox animam agens in maris fluctus praeceps datus. Ceteris ad imaginem genibus flexis, in rabiem acti haeretici, gladiorum capulos capiti Blaſij Riberae illidũt, quo

ex vulnere conſternatus, perijt. Petro vero Fonſecae miles os pugione confodit, maxillamque ſoluens interimit. Didacum Andradam presbyterum, qui Ignatio ſuccenturiatus erat, confeſſionibus aures dantem, Sociosque hortantem, pugionibus confoſſum in pelagus praecipitant: cum diceret: *Pugnemus, Socij, fortiter, ſanguinis prodigi: CHRISTI enim ſanguine redempti ſumus*. Haec dum ſtrages fieret, languebant ex morbo, taedioque nauigationis, Gregorius Scriba, & Aluarus Mendezius: fallere itaque & latere potuiſſent aegroti, ſi animo libitum fuiſſet. At occaſionem, palmamque martyrij minime praetermittendam rati, in pedes vltro deſiliunt, iniectaque veſte ſeminudos ſe, iugulumque offerunt. Simon a Coſta, quod corporis dignitate, generis quandam nobilitatem prae ſe ferret, archipiratae à militibus oblatus, interrogatuſque a Soria, Ieſuita ne eſſet? quamuis inficiando effugere, & dilabi potuiſſet, mori tamen, licet nuper admodum Societati nomen dediſſet, pro Religione maiorum maluit, quam deſertor videri. Indignatus pirata in oculis iugulari, & in mare proijci, praecepit. Nouem igitur & triginta Socij ſic occubuere, feliciter, Idib. Quinct. anni CIↃ. IↃ. LXX. Singulatim nomina recenſebo. Ignatius Azeuerus Prouinciae praefectus. Didacus Andrada. Antonius Suarez. Benedictus Caſtrus. Ioannes Ferdinandus Olyſſiponenſis. Franciſcus Aluarus Couillius. Dominicus Ferdinãdes. Emmanuel Aluarus. Ioan. Mayorga Aragonius. Alfonſus Vaena Toletanus. Gonzalus Henricus Diaconus, Ioannes Ferdinandus Bracarenſis, Alexius Delgadus, Ludouicus Correa Eborenſis. Emmanuel Rodericus Alcorchetius. Simon Lopezius. Emmanuel Ferdinandius. Aluarus Mendezius, Petrus Munnoſius, Franciſcus Magalunius. Nicolaus Dinyus Brigantinus. Gaſpar Aluarus.

rus. Blaſius Ribera Braccarenſis. Antonius Ferdinandus Montis maioris. Emmanuel Pachecus. Petrus Pontaureus, Simon à Coſta. Andreas Gonſaluus Vianius. Amarus Vaſcius. Didacus Perezius Miſceus. Ioannes Baëza. Marcus Caldera. Antonius Correa Portuenſis. Ferdinandus Saneſes Caſtellanus. Gregorius Scriba Logrunenſis. Franciſcus Perezius Godoi Torrichius. Ioan. Zaureus Toletanus. Ioan. S. Martini Illeſcanus. Stephanus zurair Cantaber: Qui quidem ſimplicitate morum, & candore ſingulari cum eſſet, Placentia Hiſpaniae digreſſurus, ſacerdoti noſtro: *Laeto* (inquit) *proficiſcor animo, certus de martyrio*: Interrogatuſque, vnde tam conſtanter id aſſereret: à DEO, qui ipſa Veritas eſt, reuelatum ſibi reſpondit. Vnus Ioannes Sanchius periculum ſic euaſit, Dum vectores à Socijs pirata ſeparat, & manus cuiuſque, veſteſque contemplatur, hunc vt pannoſum manibuſque calloſis intuitus: *Tu'ne*(inquit) *coquus es Ieſuitarum*? Affirmauit ille nihil perterritus, tamen quod iuuenis admodum eſſet, breuiorique veſte incederet, & ſibi coquendo vſui fore putarent, lanienae eripitur: delatuſque cum illis in Aquitaniam: mox in fugam ſe domum verſus dedit: DEO nimirum ita iubente, vt maiore fide, tanquam oculatus teſtis, rem geſtam referret: quamquam non defuere & alij, qui fuga elapſi, eadem enarrarunt. Verum ne integro quadraginta Sociorum numero vnus deeſſet, DEI benignitate, veluti Felici olim Martyri Adauctus quidam, qui in Ioannis Sanchij locum ſuffectus, eiuſdem paene nomen induit, Sanctus Ioannes vulgo appellatus, claſſis Luſitaniae Praefecti cognatus. Hic Socijs adſcriptus non erat ab Ignatio: optabat tamen candidatus vehementer: quare ab illius latere nunquam diſceſſit, Socios in omnibus pijs exercitationibus imitatus, cum orando, tum meditando aſſidue. Hic ad caedem ſimiliter deſtinatus,

In Martyrol. 30. Aug.

nihil

nihil tergiuerſatus, emori maluit, quam vt ſalutis aeternae oportunitatem amiſiſſe videretur. Iugulatus itaque,& in mare deturbatus. Sic & quadraginta Martyribus,Sebaſte,ſub Imp. Licinio, quos Baſilius, eiuſque frater Nyſſenus Gregorius, diſertis ſermonibus laudarunt acceſſit vnus ſatellitum, cuſtodiae adhibitus: ne quadraginta coronis in caelo ſpectatis, totidem deeſſent. Vectores hic omnes Soria liberos abire permiſit, exſpoliaſſe contentus:in Socios vero ſaeuijt,non exſpolians ſolum, verum etiam innocentes trucidans: quod & a puero haereticam immanitatem imbibiſſet. Ingenium enim Sectariorum eſt, eorum praeſertim, qui ſe Caluinianos, & Puritanos iactant, vt in pios omnes Catholicos graſſentur. *9. Martij*

Duodecim rurſum Socij ab haereticis iugulati
CAP. XI.

NEC ceteri huius nauigationis Socij a caede, periculiſque immunes fuerant: qui Petrum Dias ſacerdotem ſecuti, Materia in inſula remanſerant. Omitto taedia longae nauigationis, quindecim amplius menſium, atque pericula: de exitu agamus. Ad inſulas maris Alantici delati Badouentum, hinc ad S. Dominicum, mox Cubam, varijs foediſque iactati tempeſtatibus, ad Tertiam inſulam tandem appellunt. Hic iactis anchoris, quatuordecim Socij, qui Petro Diaz commiſſi, conſcenderunt praetoriam Ludouici Vaſconceli. Is ceteras naues exarmatas relinquere coactus, vt male compactas, rimaſque agentes, quod plerique aut fuga dilapſi eſſent vectores, aut morte obita deſiderarentur, vnam inſtruxit,oramque ſoluit Tercera,in Braſiliam verſus, poſtridie Nonas Septemb. anno CIƆ.IƆ. LXXI. *1571.*

LXXI. Octiduum fere ventis ex voto ſpirantibus, longiuſque prouectis: apparêt vela myoparonum quinque, ex his quattuor Gallus ducebat Ioannes Cadouilius, haeretica perfidia,& animo in Socios, pioſque omnes, Iacobo Soria nihilo inferior. Vna Britanni piratae erât. Ludouicus, vt erat nauigandi peritus, cognito,id quod erat, periclitari omnes,ad pugnam hortatur: ſignoque dato claſſicum canit, arma expediri iubet, & in verba ſua ſacramento adigit: vt ſe quiſque, fidem, Religionemque maiorum, armis ab haereticorum incurſu tueatur. Socij quoque blandis verbis ſuadent, ſi feliciter in hoſtem pugnare vellent, cum DEO prius in gratiam rite confeſſi redirent, à quo auxilium ſperare iuberentur. Primus Ludouicus paruit, mox Nauarchus, ceterique ordine milites: datumque tempus ſui colligendi. Nox enim,& tenebrae pugnam impediebant. Poſtridie eius diei vix dum illuxerat, Praetoriam grauiter myoparonibus oppugnant, cinguntque obſidione. Obſiſtunt fortiter Luſitani, glandes mittunt, globos,& lapides in hoſtem, tela iaciunt, manus conſerunt, vi geritur res: vt multo ſanguine ſteterit victoria: interemptis aliquot piratis; coruis tandem nauem comprehenſam conſcendunt, captamque inuadunt. Ludouicus fortiſſimi Ducis functus officium, qua hortando, qua pugnando,binis plumbeis glandibus ictus,vulneribuſque cominus confoſſus, concidit. Irrumpunt hoſtes magna vi: ignotum exuunt, praecipitantque in mare. Reliqui vectores,hoſtium potiti ſunt. Mox cellam ingreſſi, Franciſcum Caſtrium, ſacerdotem, qui Nauarcho e vulnere animam agenti aderat, aureſque confitenti dabat, repertum,multis ferri ictibus confodiunt, rabie agitati: quod Poenitentiae Sacramentum infeſto animo excordes oderint. Petrum item Dias ijſdem occupatum officijs, qui ad Caſtrium collegam laboran-

tem

tem aduolarat, cum Gaſpare Goezio admodum adoleſcente, qui a ſenis latere non diſcedebat, immaniter iugulant. Vndecim, qui reſtiterant, Socij, inter ſe hortari, animoſque addere, ad fortiter pro CHRISTO, & orthodoxa fide occumbendum. Rapti igitur pugnis, vulneribus, & contumelijs affecti innumeris, tandem vinctis poſt terga manibus, cellulae incluſi, addita etiam militum cuſtodia. Michaelem Aragonium, quod accepto ſecundum brachium vulnere, dum vincula nectuntur arctius, ingemuiſſet, apprehenſum, vna cum Franciſco Paulo, qui latus claudebat, in altum deturbant. Nouem ſuperſtites noctem in vinculis agunt, eorumq. aures flagellant interim contumelijs, blaſphemijſque in DEVM, eiuſque ſponſam Eccleſiam. Luceſcebat iam, primaeque preces haereticorum in aurora fuſae, morti Socios addicere, tanquam ſuos, vt pleno ore pronunciabant, hoſtes Ieſuitas. Igitur indicta cauſſa, lataque mortis ſententia, antennis primum ſuſpendere conſtituerant: poſt, auaritia ducti, quod magnam auri vim e Luſitania portari, templis in Braſilia aedificandis putarent, cunctandum rati: vbi nihil repertum, hiantes, ac praedae ſpe decepti, immani & pluſquam barbara crudelitate innoxios pulſant, calcibus petunt, pedibus humi conculcant: canes adhaec, latrones, Papiſtas, Deique hoſtes nominant. Socij vero, ſicut oues ad lanienam ducti, ne verbum quidem contra hiſcere, ſed patienter ferre. In altum tandem praecipitantur: duo natandi ignari, fluctibus illico merguntur: quinque natandi periti, inuicem adhortantes, iuuanteſque, aliquandiu durarunt. illa tandem oratione ad DEVM fuſa: *Tibi ſoli peccaui*, tres fundum petierunt. Didacus vero Ferdinandus, ſcapha piſcatoria adnatãdo exceptus, naufragium euaſit. Sebaſtianus Lopezius, & ipſe cõſpecto in obſcura nocte lumine, naui

gium

giũ acceſſit,ſed fruſtra fuit: verbis cõtumelioſis ab haere ticis acceptus,& in malam rem abire iuſſus: vt ſunt haereticorum ingenĩa: receptus alia tandem nauicula hominis paullo humanioris, & angulo, veſteque tectus. Hi rem, vti geſta eſt, oculis inſpectam narrarunt, periculis defuncti. Nomina vero duodecim Sociorum, ex Annalibus recenſebo. Sacerdotes quidem duo gregem ducebant: Petrus Dias, & Franciſcus Caſtrus. Fratres vero, Alfonſus Ferdinandus. Gaſpar Goes. Andreas Pais, Ioannes Aluarus, Petrus Dias, alter, Ferdinandus Aluarus, Michael Aragonius, Franciſcus Paulus, Petrus Ferdinandus, & Didacus Gondiſaluus. Neque hic furor ſubſtitit, atque immanitas, nam & in DEVM, Diuoſque impij, non contenti Socios feris obieciſſe; monſtriſque marinis, reliquias etiam omnes Sanctorum, & imagines, cereaſque Agni caeleſtis effigies, & piaculares orbiculos in fluctus ſpargunt, atque diſſeminant: quibus adminiculis Socij barbaras illas, & incultas Braſiliae gentes, delinire, & ad CHRISTVM allicere cupiebant. Quorum exceſſum idcirco retuli copioſius, cum vt conſolationi mors ſit piorum, & exemplum ſuperſtitibus exſtet: tum vt fidem maiorum hodieque etiam ſanguine, qui clamat ad DEVM, vt ſanguis Abel, ſtabiliri, quiſquis haec leget, vel audiet, cognoſcat. Interim FRANCISCVS, vt vnde digreſſi ſumus eodem reuertamur, accepto hoc triſti nuncio, mortem Sociorum gratulatus, qui fortiter, conſtanterq. occubuiſſent, ſic Indorum vicem miſeratus eſt, qui talibus, verbi miniſtris, haereticorũ opera, ac beneficio, priuati eſſent. Sanguinẽ itaq. fuſum DEO acceptũ libẽs referre, venerãſq. precari, eũdem ſibi, ceteriſq. Socijs animũ, mentemq. daret. Felices etiã ſaepenumero appellauit, qui bona, caput, omnia deniq. CHRISTO impendentes, hinc emigraſſent, vitaeque miſerae calamitates effugiſſent, feliciter.

Colle-

Collegia Societatis paſsim aedificata. *CAP. XII.*

ET hi quidem Socij ſanguine viã ſibi ad immortalitatem munierũt: eorũ, caedes adeo alios nõ deterruit, vt plures etiam in dies Socij id ipſum votis expeterent. Nec Sociorum duntaxat numerus creuit, ſed & Collegiorum magna eo ipſo tẽpore facta acceſſio eſt. Nos ordine pleraque, locorum & temporum, quo ad poteſt, habita ratione referemus. Igitur apud Luſitanos, vt ab vltimis terrae finibus auſpicemur, Reges illi ſingulari in Societatem ſtudio & beneuolentia, quam & recens ortam munifice complexi ſunt, & e patrio ſolo Indiarum in remotas regiones tranſtulerunt: inſulis Materiae, & Tertiae Collegia Sociorum, magno inſulanorum commodo, excitarunt. Optabant enim pij Reges non tam ſuum, quam CHRISTI Regnum proferre, longiuſque producere: ſuoſque populares depulſis iam errorum tenebris, Chriſtianae Religionis praeceptis imbui, vnaque cum nutricis lacte imbibere pietatem. Anno itaque opinor CIƆ.IƆ. LXX. in Materiam 1570 Rector cum Socijs aliquot conſcendit Emmanuel Sequeyra. Angram vero, quae metropolis eſt vnius inſularum Tertiae, primus proficiſcitur Ludouicus Vaſconcelus. Rex e publico ſtipendium alendis Socijs, quod ſatis eſſet, aſſignauit.

Eo ipſo tempore in Baetica Collegium Baezanum his ortum principijs. Eluira Auilea matrona nobilis, teſtamento ſua legauit alendis Socijs. His acceſſit, Col-

legij Compoſtellani reditus, quod a Didaco Carillo Caruacalio, non ſatis fundatum, non habitabatur. Patronorum itaque voluntate, vt vltima teſtatoris rata voluntas eſſet, Pontifex ſupplici libello rogatus, Societati attribuit. In Toletana Prouincia per idem tempus Huetenſe Collegium habitari coeptum, triennio quidem ante inchoatum: quo anno Stephanus Ortiſius Sacerdos diues, patrijque commodi in primis ſtudioſus, moriens ſua, Sociorum alimento, incolarum beneficio, reliquerat. Apud Siculos item Calathagieronae, (Oppidum inſulae vmbilicum tenet, opulentia clarum, & frugum meſſe) Socij acciti domicilium habere coeperunt, & ex aerario ali; fructum animarum tanquam manipulos relaturi. Redeo in Hiſpaniam; in Caſtellana prouincia, Legionenſe Collegium inſtituit, dotauitque Ioannes Sancti Milani cognomento, eius vrbis Epiſcopus, ſingulari vir, & caſtimonia, & vitae auſteritate. Propoſitum enim Praeſuli innocentiſſimo, ex Tridentinae Synodi iuſſu, egenos alumnos ad Sacerdotij dignitatem informare, qui iam natu grandiores, in Domini vinea colenda, laboris in partem venirent. Quae ſpes eum non fefellit. Dici enim vix poteſt quanto ſtudio, ſopita illis locis ingenia, exſtinctoſque igniculos, Socij docendo, & concionando, (abſit verbo inuidia,) excitarint. Malacitanum Collegium Baeticae Prouinciae, eo ipſo anno coeptum, liberalitate Franciſci Blanci, Epiſcopi. Hic olim, Oritanus Epiſcopus, Montis regalis Collegium Sociorum Prouinciae Caſtellanae, alimentis auxerat, nec his acquieuit. Archiepiſcopus enim creatus Compoſtellanus, Socijs ibidem domum ſua pecunia exaedificauit: Socioſque qui Salmanticae in ſacra ſtudia incumberent, liberaliter fouit. Vetus nimirum Sociorum Patronus, ex quo Tridentino e Concilio in Hiſpaniam Epiſcopus

reuer-

reuertit: Villagarzienſis domus Tirones Socios informat, perficit veteranos. Hanc nobilis vereque generoſa matrona Magdalena Vlloa, a fundamentis ingenti ſumptu aedificandam curauit: partim auctoritatem ſecuta coniugis morientis, Ludouici Quixadae, qui Praeſes Indici Conſilij, dum vixit, fuit, & a conſilijs intimis Philippo Regi Catholico, eiuſque oppidi dominus: partim vt incolarum liberos optimis diſciplinis, Sociorum opera, moribuſq. imbueret. Id quidem vltimum Collegium FRANCISCVS in Hiſpanica profectione, qua de infra dicetur commodius, admiſit, probauitque. Illa vero matrona, ſummo pietatis ſtudio, alterum Ouetenſe Collegium Socijs exſtrui iuſſit: eo ſolum conſilio, quod omnem illam Aſturum regionem, ruſticis incultiſque ingenijs damnatam, cultura, litteriſque indigere audiuiſſet. FRANCISCVS in ea ipſa Hiſpanica legatione anno, qui fuit ei vltimus CIƆ.IƆ. & LXXII, in Gallia, Burdigalenſe Collegium ciuitatis ſumptibus exſtrui permiſit, Socioſque miſſurum ſe recepit. Alterum item Niuernenſe, beneficio coeptum Ludouici Gonzagae, eius ditionis reguli. Ea tempeſtate in Lotharingia Collegium Muſſipontanum inſtitutum, liberalitate Caroli Lotharingi Cardinalis ampliſſimi, hominis ſumma prudentia, & antiqua fide excellentis: quibus artibus egregie Catholicam fidem ſemper defendit: omniq. adeo familiae Lotharingicae, & Guiſiae, laus ea propria ac paene ſingularis, ſanguinis enim prodigi ſemper exſtiterunt, vt orbi teſtatum reliquerunt. Multum ſane viderat prudens ille vir, Gymnaſium hoc, tanquam molem, murumque obijci oportere, haereticorum audaciae, atq. tumultibus. In Germania, Rhenana in Prouincia, Fuldenſe inchoatum Collegiũ Societati Abbatis, Principiſq. Imperij Balthaſaris ſumptu aedificatum. In Polonia quoque tum

Poſnanienſe ab vrbis Antiſtite inſtitutum. In Auſtria Prouincia, Brunae, quae in Morauia ſita vrbs eſt, tironibus Socijs, e publico domus data. In Italia vero, in Prouincia Inſubrum, altera tironum domus Aronae attributa a Carolo Borromeo Cardinali, ſanctiſſimae vitae, qui & Mediolanenſis Collegij auctor exſtitit: quod quidem domicilium, cum ad ſancti Fidelis aedem ſacram eſſet, vertit in domum profeſſorum Sociorum. Collegiumq. inde Bredanum in templum tranſijt. Humiliatorum olim ea ſedes fuerat; quam Religionem Pius V. ea fere tempeſtate exſtinxerat, Sociorumque vſu attribuit: hodieque poſſidetur magna ciuium voluntate ſimul & fructu. Et hæc quidem tiennio condita a FRANCISCO Collegia, memoria repeto, niſi forte, vt ſunt res humanae, quaedam nos fugerunt.

Summo ſe magiſtratu abdicare conatur FRANCISCVS. CAP. XIII.

HIS fere occupatus magno Eccleſiae commodo & Societatis, FRANCISCVS tenebatur: tamen, qua erat animi demiſſione atq. modeſtia, cum ceteris ſatisfaceret omnibus, ſibi ipſi nunquam: magiſtratu abire, ſeque abdicare decreuit: ſperans fore, vt ſi eadem alter poteſtate polleret, maiores Socijs fructus adferret. Tum ſe annis feſſum, labore fractum, & morbis varijs obnoxium. Onus ſibi ad haec grauius in dies magis magiſq. impendere, & in tanta Collegiorum Societatis acceſſione auctum iri laborem. Moleſtum & illud, negocijs ſe quaſi immerſum quotidie emergere non poſſe, ac veluti Euripi aeſtu abripi, variaſque in partes diſtrahi: Quo fieret, vt orationi ſacrae, in his temporis anguſtijs, vacare

care commode non poſſet: qua vna mentis exercitatione, diuinoque alloquio, nihil eſſet illi aut antiquius, aut iucundius. Memoria repetebat, qui eundem magiſtratum antea geſſiſſent, Ignatium atque Laynem, idem olim tentaſſe, & optionem alterius Praepoſiti Generalis creandi Socijs dediſſe. *Illi* (inquit) *praeſtantiſſimi viri, tot tantiſque dotibus à DEO ornati, vitae innocentia & ſanctitate praeſtantes, cum leuius adhuc munus hoc eſſet, adminiſtrandae Societatis, quorum tamen ne vmbram quidem conſequi, & ſi me rupero, poſſum, idem tentarunt: itaque & mihi longe illis inferiori, hoc praeſertim tempore, quo nimium quantum hic labor excreuit. Forſitan ex voto ſuccedet, quod opto.* His fere rationibus, in eam ſententiam ingreſſus FRANCISCVS, re diu multumq. de liberata, DEOque ſacrificijs, & orationibus conſulto, Patres, qui aſſiſtere in deliberationibus ſolerent, conuocat: quid cogitaſſet, fixumque haberet, aperit. *Propoſitum eſt,* inquit, *Societatis conuentum indicere, de nouo generali Praepoſito diligendo: Senex enim iam, feſſaque aetate & infirmo corpore: laboribus item fractus, rebus gerendis publicis non ſatis idoneus videor: nefaſque puto, hoc à me diutius ferre onus poſſe, magnum ſane & graue. Vel Romana negocia ſatis ſint, quibus obeundis ſuccumbam. Quod ſi ſanctiſſimis viris, Ignatio & Layni, quibus cum ego nullo modo conferendus, idipſum adtentare lucuit, quando aequius mihi concedi, quem corporis iam animique vires deficiunt: rem igitur arduam, aequa lance expenſam, DEOque authori commendatam, quo vertat bene, nunc etiam vobis Patres proponere libuit. Qua in re, vt auctores ſitis, etiam atque etiam oro. Quo fiet vt iam defeſſis nobis, integer ſuccedat, qui & velit & poſſit communem Societatis rem tractare. Erit ſane id è re Sociorum omnium, & per mihi gratum, ad DEIque maiorem gloriam. Equidem tempus colligendi mei, affecta hac aetate, iure poſtulo, vt morti, quae veſtigijs imminet noſtris,*

liber à curis atque negocijs, rectius me comparem . Sic ille. Patres contra ſermonem refutare: hac de re, quae Societati fraudi eſſet, ſilere iubent: ſtudium quidem laudant colligendi ſui, re tamen exequi velle, id damnant; nec DEO hominibuſque volentibus futurum, quibus ille auctoritatem dediſſet, iuuiſſetque plurimum, magno Societatis incremento. Hi vero adminiſtrandi etiam formam, rationemque, illius quem elegiſſent praepoſitum, vehementer ad eam diem probarent, in oculis ferent & obſeruarent. De orationis ſtudio & mortis praeparatione, ſic haberet, plus illi meriti acceſſurum, ſi DEVM orans, plurimorum etiam commodis inuigilaret, quam ſi vni orationi priuatus incumberet. Mortem ad haec rectefactis, plurimiſque bene de alijs merendo officijs, tutius exſpectari. Et vero Imperatoris iniuſſu, militi de ſtatione decedere non licere: DEO itaque pareret. *Ad exempla quod attinet, Ignatium quidem & Laynen* optaſſe idem potius, quam ſperaſſe. Neutrum itaq. conuentum Socijs publicum ea cauſa indixiſſe: Perſuaſum enim illis, vſuque compertum, damno id Societati fore, & ſumptui. Denique quod peterent non impetraturos. Idem denunciare nunc ſe ſe illi: animo itaque ſecuro eſſe iubent, *imperant nunquam ipſum effecturum, vt quorum in illum vnum tot vota conſpirarunt, ijdem magiſtratu eundem abire ſinant*, pergeret porro conſtanter, vt hactenus, rectum clauum tenere. His rationibus, quod fruſtra obniti ſe animaduerteret, in praeſens acquieuit.

Profe-

Profectio in Hiſpaniam, Galliamque Pij Quincti Pont. iuſſu ſuſcepta.
CAP. XIV.

DVM curis ſolui petit FRANCISCVS, non modo excutere iugum non potuit; ſed etiam pondus ſuſcepit nihilo leuius, certe grauiſſimum. Iuſſus enim eſt à Pontifice Pio V. comitem ſe dare Alexandrino Cardinali, ſororis filio, in Hiſpaniam, Galliamque ad Reges legationem obeunti. Selimus enim Turcarum Imp. Venetis ea tempeſtate bello indicto, Cypri regnum arcta claſſium obſidione cinxerat, expugnataque vi metropoli Sulamina (hodie vocant) Famauguſtam & Nicoſia, Venetorum duces contra fidem datam, vſitata ei genti barbarie, contrucidarat: quod fortiter, ſe remque publicam armis defendiſſent. His victorijs hoſtis elatus, Europae inhiare, iugulisque omnium imminere videbatur. Terror ſane omnes ſic peruaſerat. Pontifex, vt vere parens, & aduigilans gregi Paſtor, Venetorum precibus adductus, ad opem laboranti reip. Chriſtianae ferendam, animum appulit. Quare in federa concordiae Reges atque dynaſtas Europae vocandus cenſuit: ne quid Reſpub. detrimenti caperet. Legatum itaque Alexandrinum Cardinalem, vna cum FRANCISCO Borgia, qui conſiliorum particeps eſſet, quod & prudentia polleret, Regeſque affari, animoſque tractare noſſet, quam maturrime miſit in Hiſpaniam, vt Philippum Regem Catholicum, Gallorum Regem Carolum Nonum, Venetae, Pontificiaeq. claſſi, belli federe ſociarent: quo coniunctis copijs, perpetuum, immanemque Chriſtiani nominis hoſtem Turcam arcere atque repel-

ſere, & à vi prohibere poſſent. Omnes enim ſeruituti Chriſtianos addixiſſe, inſolēs victor dicebatur. Fedus (vt paullulum via deflectam) non ita multo poſt ictum, conductae copiae, & instructa claſſis eſt. Imperator dictus, Ioannes Auſtriacus, qui & regiae tū claſſi in Italia praeerat. Pugnatum eſt Non. Octob. ad Echinadas inſulas, ad ſinus Corinthiaci fauces, non procul ab Actio promontorio: vbi Antonium cum Cleopatra Auguſtus ſuperauit. Turca ad internecionem caeſus, paucis fuga dilapſis triremibus, vt mare etiam ſanguine tinctū ruberet. Debellatum eo die fuiſſet, ſi hoſtem perſequi concordibus animis perrexiſſent. Adeo verum illud Maharbalis *vincere ſcis Hannibal victoria vti neſcis.* In hanc ipſam belli naualis expeditionem, Socios complures Pontifex miſit, quibus praefuit Chriſtophorus Rodericius doctor Theologus. Hi praeclaram in tempore, naualibus ſocijs militibuſque operam nauarunt, qua hortando, qua aegrotos conſolando. Collectis iam & iter ingreſſuris, illud admirandum accidit. Cum Pij pedes oſculantes, benedictionem poſtularent, ſic appellauit, *ite, & redite felices. Ioanni Auſtriaco, ſummo claſsis imperatori, laetum hunc meis verbis portate nuncium. Macte animi, magne iuuenis: & fortiter in hoſtem pugnare, manuſque conſerere ne dubites, neue cunctando ducttes bellum, & bene gerendae rei occcaſionem amittas. Cauere volo, abſit libido à claſsiarijs, & in aliam ludendi cupiditas. Pugnandum eſt Duce atque auſpice Chriſto. Sic te victorem videam Dei exercituum benignitate.* Reſpondit optimi Pontificis vaticinationi euentus. Parta, non ſine ſanguine, victoria eſt, victrixque claſſis ouans redijt, hoſtiūm ſpolijs, in ipſo hoſtilis maris ſinu detractis, ditior. Signa adempta domum relata, templorum tholis appenſa, hodieque ſpectantur. Sed hactenus digreſſi, ad noſtrum inſtitutum reuertamur. FRANCISCVM Pius accitum, amice compellat:

Liuius lib. 22.

ſe

ſe opera illius vti Reip. commodo velle: poſſet ne integra valetudine in Hiſpaniam iter habere? Vnum illum comitem Alexādrino Cardinali deſtinaſſe, vt Legatum conſilioq; iuuaret Dein, quae cum Regibus Galliae, Hiſpaniae & Luſitaniae agi cupiat, ordine exponit: beneq. proficiſcenti voce, crucisque ſigno precatus, extremo Quinctili dimittit. Sextili vero exeunte Hiſpaniam ſalui attigerunt, anno CIↃ. IↃ. LXXI. Legatum in Gothalania, Regis Philippi nomine, ſalutatum miſſus Ferdinandus Borgia, FRANCISCI filius, regiaſque patri haſce litteras obtulit: *Ferdinandum Borgiam ad Legatum Pontificis miſſurus, faciendum putaui, vt ad te quoque litteras darem, quibus certior fieres, tuas mihi redditas, poſtridie Kal. Quintiles datas. De duodecim Socijs in nouam Indiarum Hiſpaniam, ad diſſeminandum Euangelium mittendis, per mihi gratum fuit, & habeo gratiam. Laetus & ille mihi nuncius accidit, qui ſaluum te veniſſe in Hiſpaniam attulit, & videbo libens. Cetera Ferdinandus tuus à me referet, quem ad te etiam adlegaui, cum ſalute, quam & abs te exſpecto. Ex D. Laurentij aede a. d. IIX. Kal. Septemb.* CIↃ. IↃ. LXXI. Eodem fere argumento, paulo tamen copioſius, alteras dedit Ferdinandus Spinoſa, Epiſcopus Seguntinus, Conſilij Regij Praeſes, & Quaeſitorum fidei princeps, Regi tum Catholico in paucis carus, acceptuſque. Barcinone Valentiam profectis, occurrit Carolus Borgia, Gandiae Dux, filius natu maximus, magna clientum manu. Hunc, proxime ſecutus Franciſcus Borgia nepos, Valentinae nobilitatis flore ſtipatus: genibus vterque accidens, ad Legatum a parente miſſi: a quo ſolemni more benedictionem accepere. Veteres ad haec familiae clientes, domini memores, incredibili gaudio poſt tot annos aſpiciebant. Ille vero paucis ſocijs, quos itineris comites habuit, ſalutantium turba digreſſus, & pompam de-

1571.

clinans, furtim ſe ſubduxit, Valentiamque clam ingreſſus in collegium Sociorum ſe recepit. Patriarcha mox Ioannes Ribera Archiepiſc. Valentinus, honoris gratia, FRANCISCVM inuiſit, & licet quatriduum tantum ibi morari, per negocia liceret, templi tamen ſuggeſtum conſcenderet, rogat, ad populumque verba faceret. Mos gerendus erat honeſta petenti, quamuis colligendi ſui tempus non haberet. Huc tantus hominum concurſus fuit, tanquam ad Panegyrim, & ad inuſitatum ſpectaculum, Ducem verbi DEI Eccleſiaſten agere. Aegre ſane ad pulpitum perrumpere potuit: & incredibile, quanto ſtudio in patrio ſolo auditus fuerit: vt & Gandia ad illum audiendum, videndumque frequentes confluxerint. Mradritum verſus profectus, paululum via deflectens, Villaregienſe Societatis Tirocinium adijt, a tironibus frequenter habitatum. Hic laete expectateque acceptus a Socijs, a Collegij item auctoribus, Ioanne Silua, ditionis domino, & Hieronyma Mendoza coniuge: Vtroſque alloquijs, pijſque ſermonibus delectauit. Madritium Carpetanorum vbi ventum eſt, Legato Rex honorifice, obuiam de more proceſſit: FRANCISCVM etiam humaniter, pro veteri amicitia complexus, & vt conſilij moderatorem Legato additum, libenter audiuit, omnibuſque deliberationibus adhibuit. Re tota mox facile ex animi ſententia geſta: Regi enim vere Catholico, rem per ſe neceſſariam, vt illa tempora erant, perſuadere difficile non fuit. Priuſquam Luſitaniam verſus diſcederet FRANCISCVS, Regi, per Marchionem Dianij, generum ſuum dono miſit Crucis CHRISTI fragmentum: addita hac epiſtola.

Mitto ad te, magne Rex, muneri particulam illius Crucis, de qua DEI filius, redimendo generi humano, pependit. Reliquiarum haec praecipua auguſtiſſimo templo digna viſa quod

nunc

nunc aedificandum curas DEO Opt. Max. eiuſque Martyri fortiſſimo Laurentio. Deinde ad ſubleuandos Crucis labores, quos fers quotidie, tot regnis adminiſtrandis. Equidem peccator magni loco beneficij duxero, ſi me ſacerdotum, miniſtrorumque tuorum aliquo eſſe in numero patiaris, deprecantem quotidie DEVM pro tua incolumitate. Sic ille quam diutiſſime ſupereſſe te velit Reip. Chriſtianae, vt tandem caeli beatitudine, vita, laboribuſque defunctus perfruaris. Mirifica Rex laetitia perfuſus, & cum oſculo Crucem veneratus, ſua manu gratias FRANCISCO egit. *Reddidit mihi gener tuus Marchio Dianij, Crucis Dominicae particulam. Quam vero libenter acceperim noli quaerere: cum per ſe: quid enim ligno illo precioſius? tum quia ipſe, ſi quis mortalium, maxime indigeo Crucis praeſidio, vt recte mones. Denique, quia abs te profectum munus eſt, cuius in manibus maiores fructus referret. In meis, haud ſcio, quid futurum ſit. Faxit ille DEVS, Crucis vt meritis non indignus videar. Tametſi nullus dubito, te cum Socijs omnibus, pro ſalute Regia quotidie vt ſcribis, ſacris operatum, deprecari eum, qui Cruci affixus nos redemit à tyrannide mortis aeternae, tamen, vt idem conſtanter agas, iterum atque iterum rogo: idque eo frequentius, quo magis neceſſarias mihi, Reip. adminiſtrandae, piorum preces cognoris. Salue, & Vale.*

Tabulis vero actuariorum, & tabellionum teſtificatione, oſtenſum erat, verum id eſſe Crucis Dominicae lignũ: Rex tamen FRANCISCVM ſubſcribere iuſſit, idem ſibi videri: cuius teſtimonium inſtar eſſet omnium teſtiũ. In aula regia, tot tamque frequentes Principum ſalutationes fuere, vt ne reſpirare quidem integrum eſſet. Prouinciarum item Societatis Praefecti, quamprimum aduolarunt: vt in commune conſulerent, & de re Societatis publica agerent: quos quoad temporis anguſtiae patiebantur, audiuit, hilareſque dimiſit. Collegia vero, qua iter haberet, libenter inuiſit, vt Socios

praeſens conſolaretur, animoſque diuinis ſermonibus reficeret: hortareturque ad reliquum vitae curriculum conficiendum, donec è carceribus ad calcem peruentum eſſet, feliciter.

In Luſitaniam, poſt in Galliam proficiſcitur.
CAP. XV.

HINC in Luſitaniam magnis itineribus, rei gerundae gratia, Legatus contendit. Occurrit in finibus, à Rege miſſus Theodoſij Ducis Brigantini frater Conſtantinus: qui in orientis Indiae regnis, regia auctoritate Praetor fuerat: nobilis iuxta ac pius, ſingularique in Socios, quae propria eius familiae laus eſt, beneuolentia. Sebaſtianus Rex ad Oceani littus Legato obuiam proceſſit, Dynaſtis omnibus ſtipatus, & equitibus: quo nimirum ſtudio Pontificis Legatos accipere maiores ſoliti erant: FRANCISCVM quoque comiter habuit: Catherina item auia illius, & Henricus regni Princeps Cardinalis. Hic expoſita legatione publica, priuata quaedam FRANCISCVS negocia, Pōtificis, & Philippi Regis mandato, geſſit, ad exitumq. perduxit. Madritum mox reuertunt: paucoſque dies ibi morati, in Galliam per Pyrenaeos properant, ſtipante, regis iuſſu, Ferdinando Borgia, FRANCISCI filio: vt qui gratulatum aduentum regia voce venerat, idem etiam diſcedentes proſequeretur. In regni limite Vale poſtremum dicturus, parentis manibus, facta re diuina, panem Angelorum edit: quod enim donum à Patre maius, mortali in vita accipere filius potuit? Verbis deinde, lacrymiſque appellat. *DEVM, fili mi, time & ama: in quo ſunt omnia. Virtutem amplectare, & vitia, vt colubri faciem, fugito: Diuino honori potiſsimum conſulito.*

lito: cedant huic inanes mundi ſpes, atque deliciae. Galliam mox ingreſſis, non perinde tutum, quietumque iter oblatum. Militaribus copijs plena Aquitania, factionibus haereticorũ: qui arma Regem contra ferrent. Cernebant hic inuiti, vt lacrymas non tenerent, templa diruta, altaria profanata, coenobia ſolo aequata: faciem denique Reipub. deformatam. Catholicos ab haereticis vi oppreſſos: vel patrio ſolo exactos audiebant. Vt vno verbo dicam, ardebat regnum, olim florentiſſimum, flamma bellorum ciuilium. Spectanti haec FRANCISCO, animique quotidie verſanti, eo maiori in dies dolori erant, quo magis zelo domus Domini ardebat. Et quia, vt à ſapientiſſimis hominibus traditum accepimus, animus aeger, corpus quoque; &contra, corpus, animum afficere ſolet: morbo tentari coepit FRANCISCVS, cui incommodo acceſſit & alterum: Re enim diuina facta in templo ſemiruto, ventus languidum corpus vrgebat, cetera debilitatum, longinqui itineris taedio: cum non ſatis firma pridem valetudine vteretur. Delati tandem aliquando, ineunte verno ieiuniorum tempore, Bleſum, vbi Carolum eius nominis nonum regem, Gallorum, Legatus reperit, & matrem Catherinam Mediceam. Vterque etiam FRANCISCVM humaniter accepit, libenterque audiuit, hortantem ſumma animi contentione, vt ſi regnum, olim florentiſſimum, cum eſſet idem & Chriſtianiſſimum, ſaluum vellent, pro Catholica Religione, omni ope ac viribus niterentur: cuius comes eſſet Pietas in DEVM, & Regum obedientia. Recens itaque exortas opiniones, tanquam incendium, ſtatim exſtinguerent. Alia id genus addidit, quae eodem tamen reciderent. Illi gratias agere, facturos ſe pro virili polliciti: Orare, DEVM precetur FRANCISCVS, vt inteſtinum bellum caeleſtis irae ſignum,

Galenus ſingulari lib.

a regno

a regno depellat. Rebus geſtis, domum in Italiam reditum adornant. Mox in pagum incidunt poſtridrie Kal. Februar. feſto die, qui B. VIRGINI Sacer eſt, & a Græcis hypopante appellatur. Sacris itaque procurandis templum ingreſſus, parietibus, tectoque nudum apparet, & aram duntaxat lapideam ſupereſſe. Miſſae verò ſacrificio carere nolebat. Hic graſſante vento, laeſum eſt infirmum per ſe corpuſculum, vt licet tempeſtas frigida non eſſet, frigore tamen corriperetur. Mox ardenti febri ad languorem datus: & animus aſſiduo moerore victus, moleſte ferens DEI cultum, ſponſamque Eccleſiam neglectam iacere. Secum enim identidem Regij illud uatis repetebat: *DEVS venerunt*
Pſal. 7. *Gentes in hereditatem tuam: polluerunt templum ſanctum tuum.* Et cum Elia Propheta querimoniam inſtituit.
3. Reg. 19. *Domine, relinquerunt pactum tuum filij Iſrael: altaria tua deſtruxerunt, & Prophetas tuos occiderunt gladio.* Hanc ipſam auitae Fidei calamitatem, decennio ante praedixerat FRANCISCVS, datis litteris ad Petrum Ribadeneyram, Societatis presbyterum, de Gallis iam tum turbantibus, reſque nouas molientiaus.

Morbus FRANCISCI, & iter Romam verſus CAP. XVI.

MORBO correptus, cum pedibus inſiſtere FRANCISCVS non poſſet, in Allobrogum fines propere delatus, in Ioannis Morani oppido, vi morbi oppreſſus, haeſit diutius. Regulus Allobrogum medicum ſtatim cum aulicis allegauit, qui laboranti adeſſent, Auguſtamque Taurinorum aegrotum deportarent. Difficile id eo anni tẽpore fuit, quod Cottiarum alpium aſperitas, vulgo

mons

mons Ceniſius, ſuperanda eſſe: effectum tamen. Hic omni pietatis officio habitus, vt prae verecundia, impetrare à ſe ipſè non poſſet, quin nulla habita aegritudinis ratione, quam primum euolare vellet. Miſſionem itaque flagitauit, extorſitque ab inuitis, & repugnantibus. Vectus ſecundo Padi flumine, nauigio, Ducis ſumptibus inſtructo. Lectulo affixus, rem diuinam quotidie audiebat, paneque caeleſti paſcebatur. Octauus iam dies abierat, eodem flumine Ferrarienſium fines attigit; Hic Alfonſus Eſtenſis, Ferrarienſium Dux, eueſtigio omnia, quae opus viderentur, ſubmiſit. In vrbem hinc delatus, vi morbi coactus, qui nihil remitteret, creſceret etiam magis magiſque, ſubſtitit inuitus, dieſque complures moratus, omni officiorum, comitatiſque genere acceptus domi eſt, vt parentis loco ducere FRANCISCVM viderentur. Nec tantum pharmaca vndique conquiſita, publice ad omnia Diuorum templa etiam vota concipi, Dux iubet, ſupplicationeſque pro ſalute FRANCISCI indicit. Pie haec omnia & officioſe: cum quia ſanguinis vinculo cõiunctus erat: tum opinione ſanctitatis. Euolare & hinc quamprimum, tanti impatiens officij, ſatagebat, conſtanterque Romam portari poſtulabat: ceſſit tamen Ducis precibus, & medicorum, Sociorumque conſilijs. Mortem animo praeſagiens, Ducem Socioſque obnixius rogat iterum, Romam quamprimum deferendum curarent: vt in Vrbe Sancta, Profeſſorumque Sociorum domo, vbi maiores ſuos, Ignatium atque Laynem exſpiraſſe ſciret, vita decederet. Victi tandem FRANCISCI precibus & ipſi ceſſerunt, praeſertim cum & de ſalute medici animum deſponderent. Igitur lectulo impoſitum, Lectica Roma verſus geſtant. Illinc Lauretanam in aedẽ ſacram infertur: ſic ènim moribundus poſtularat, vt Virgini Deiparae abeuntem animam commendaret,

cuius

cuius viſceribus DEI filius carnem induens in hanc vitam prodijſſet. Mox crebra agitatione Romam feſtinans, noctes dieſque lecticae incluſus: tandem vbi Vrbem ſe Romam ingreſſum cognouit, tendens in caelum manus & oculos, laetus exclamat: *Nunc dimittis ſeruum tuum domine*. Laetus, vitam ſibi, in Apoſtolicae Sedis obſequio & legatione, amiſſam.

FRANCISCI obitus. *CAP. XVII.*

PIVS V. Pont. Legationis auctor & faederis, vita prius abierat, quã domum FRANCISCVS reuertiſſet; ſedemque Apoſtolicam vacuam alteri reliquerat, qui Hugo Boncompagnius, poſt Gregorius XIII, eſt dictus: Quo factum, vt multa Pij conſilia, de quibus cum Rege Catholico, Regiſque miniſtris conuenerat, infecta permanſerint. Acceſſit & illud incommodi, FRANCISCVM, ad deſperationem medicorum laborantem, Romam veniſſe, paene depoſitum, animamque agentem. Vix enim biduum Romae fuerat, cum animam exhalauit. Optabat ille quidem, rei geſtae in Legatione, rationem Gregorio reddere, ſed is Tiburi erat, decimo ſexto ab Vrbe lapide. Ludouicum itaque Mendozium Societatis presbyterum, ad Pontificem FRANCISCVS ſupplicem mittit, qui benedictionem moribundo, peccatorumque anteactae vitae veniam poſtularet. Ille vero ac libenter indulſit, & ex theſauris Eccleſiae liberaliter: hoc addito elogio, miſerari ſe Eccleſiae Catholicae vicem: magnam enim morte FRANCISCI iacturam facere, quae tali tantoque miniſtro orbaretur.

Cardi-

Cardinales aliquot & Regum, Principumque Legati ſalutatum officij gratia, gratulatumque acceſſerant. At modeſte ille: intempeſtiuum nunc videri: darent itaque hanc veniam. Vni enim DEO, uitae mortiſque arbitro, dandam eſſe operam. Sacramentis Eccleſiae omnibus rite munitus, dum ſacro Chriſmate de more migraturus inungitur, Litaniaeque recitantur, ad ſingula ipſe reſpondit pietate ſingulari. Patres à conſilijs aſſiſtere ſoliti, illud poſtremum rogare, vnum è corpore Societatis, qui vices, interregni tempore, digne ſuſtineret ex animi ſententia pronunciaret. At renuit: quod neutrum eorum qui anteceſſerant, Ignatium & Laynen, morti vicinum nominare voluiſſe meminiſſet: Mox quietis auidus, orationi ſe DEI dedit, ac meditationi: ductiſque imo è pectore ſuſpirijs, ſpiritum DEO reddidit, pridie Kal. Octob. qui dies B. Hieronymo anniuerſario ritu ſacer eſt, anno CIↃ.IↃ.LXXII. paullo ante tertiam noctis vigiliam: annos natus cum eſſet duos fere & ſexaginta. Conditus eſt in aede ſacra veteri domus Profeſſorum: compoſitus cum patribus ſuis, qui eadem dignitate anteceſſerant. Magna ſane multaque exſtant merita FRANCISCI in Societatem, ſiue priuatus adhuc, ſiue cum imperio ageret. In Hiſpania enim patrio ſolo, ſimul atque abdicatis bonis omnibus & honoribus Societati ſe ſe addixit, incredibile dictu eſt, quem de ſe virtutis odorem, pietatiſque ſolidae effuderit, alijſque afflarit. Exinde enim Societas ibi cognoſci magis coepit, adeoque amari, vt certatim principes, Societatis ſacerdotes euocandos, excitandaque Collegia curarint. Septem vero annis, quibus commiſſae illi ab Ignatio Hiſpaniae prouinciae omnes, & orientis Indiarum, plurima Collegia illi accepta referenda. Hic enim fundus, auctorque exſtitit. Cum vero Generalis familiam duxit, in Atlantici maris remotas inſulas, Materiam,

Tertiamque: in Pirum, item, nouamque Hiſpaniam Indarum, Socios primus tanquam in Coloniam miſit: ex his etiam, magno poſt addito Collegiorum numero, locis adeo vaſtis, duae Prouinciae factae. Hinc igitur apparet, ſi recte rationem ſubducas, Ignatium ad Superos migrantem, duodecim Societatis Prouincias conſtitutas reliquiſſe: qui magiſtratum proxime excepit Laynez, quinque adiectas ſtabiliuiſſe: binas denique FRANCISCVM addidiſſe: vt vndeuiginti in vniuerſum Prouincias viderit.

Corporis forma, & mores. CAP. XIIX.

ELEGANS in eo forma, corporiſq. dignitas: ſtatura procerus erat, facie oblonga, candore ſimul & rubore temperata. Membrorum ei decens habitudo, corpuſque compactum. Frons ampla maieſtatem addebat: naſus itē aquilinus & longus: oculorum orbes grandiores, colore glauco: genae & labia rubicunda. Adoleſcens obeſo admodum & craſſo fuit corpore: Verum poſt aſſiduis ieiunijs, ciborumque abſtinentia à cena temperans, adeo ſe ipſe macerauit, vt ventris cutem duplicaret, & togae inſtar: pellem, quo vellet, referret, vtrem eſſe dixiſſes inanem. Ceterum & ſi integris viribus, firmoque corpore eſſet, & ſanguine abundaret, ea ipſa, quibus macilentior factus, ventriculum etiam debilitarant, valetudinemque laeſerant: quod humi proſtratus horas aliquot plerumque oraret, humore hauſto e terra, dentes illi vacillantes, exciderunt, oſque laeſum. Inedia etiam cacoſtomachos vixit, dum ſaepe reijceret cibos, & cruditate laboraret ructus ederet cōtinuos, nō ſine dolore ſtomachi, & medicorum admiratione qui

morbi genus inexpertum ignorarent. Et vero quamuis corporis vires afflixerat nimia ciborum abſtinentia, morum tamen facilitatem, candorem, animique hilaritatem, auxerat. Ingenium viuidum quidem illi, ſed maturum, quietumque: mens perſpicua, propere quae vellet, ſuggerebat. Iudicium temperatum: memoria, theſauri inſtar, tenax. Honeſtis iam inde à puero, caſtiſque moribus, vt leues homines fugeret facile, vitaretque paraſitos & aſſentatores. Sermo illi modicus, & breuis, de neceſſarijs tantum. Oderat officioſa verba eorum, qui aliud pectore clauſum, aliud ore promptum gerunt: Si quis illum coram laudaret, ſermonem mature abrumpere, ſed prudenter ſolitus, quaſi aliud agens. Tametſi vero bene de omnibus ſentiret, praedicaretque, paucis tamen arcana credidit: paucioribus diuinitus viſa, ſenſuſque animi, extra eum, qui à confeſſionibus erat, detegebat. Quorum autem fidem longo vſu, experimentiſque probaſſet, his fidere ſuetus, & multa indulgere. Falli, quam male de alijs, & inique ſuſpicari; accipere item iniuriam, quam facere malebat. Ingenij bonitate, ſupra mediocritatem litteras eſt adeptus, praeſertim ſacras, quibus, vt par eſt, delectabatur impenſius: partim ſtudio diligentaque, partim oratione pia, meditationeque rerum aeternarū.

De ſcriptis ab eo editis. *CAP. XIX.*

SCRIPSIT, Ducis munus etiamnum ſuſtinens, libellos ſex ad pietatem excolendam: non infrugiferos ijs, qui ad perfectae vitae metam contenderent: qui Latine in vulgus editi, circunferuntur. Singula nunc recenſebo. Primum Concio eſt habita in illud Lucae Cap. XIX. *Vt appropinquauit IESVS, videns ciuitatem*

fleuit ſuper illā. Speculū item operū Chriſtiani hominis. Collyrium ſpirituale: quo docet ſe quemque noſſe oportere . Dehinc eſt praeparatio ad Euchariſtiam digne ſumendam:item ſpiritus exercitationes,ad ſui cognitionem. Sextus eſt hymni illius decantati. Explanatio, *Benedicite omnia opera Domini Domino* . Haec tantum edita, pro legitimis ſcriptor agnouit . Commentatus tamen, non inficior,& alia quaedam, ſed rudia & impolita cum eſſent, lucem nondum aſpexerunt: excepto libello de *Euangelica praedicatione : ſeu de Eccleſiaſtae* officio: In his erant de perfectionibus animae Chriſti à conceptu,ad vltimum vſque, in Cruce,ſpiritum . Threnorum Hieremiae Explanatio: quam in Pintiana, & Complutenſi Academijs dictauit. Denique Meditationes in Euangelia Aduentus, Quadragenarij ieiunij, Dominicorum, feſtorumque dierum, profectae ab oratione potius ad DEVM fuſa, quam ex libris acute & ſubtiliter hauſtae. Quibus,tanquam iaculis diuinis,auditorum mentes,ad bonam frugem reuocando,ſuauiter vulnerabat,vt ad virtutis ſtudium inflammaret, à vitijs deterreret.

ANDREAE SCHOTTI SOCIETATIS IESV

DE VITA FRANCISCI BORGIAE

SOCIETATIS EIVSDEM PRAEPOSITI GENERALIS TERTII.

LIBER QVARTVS.

Exemplorum & Apophtegmatum.

LIBET, FRANCISCI vita ad exitum adducta, virtutum exempla & ſcite dicta, ſeiungere : quod, vt ſapiens ille ſtoicus ait, longum ſit iter, praeceptis mores informare; breue vero & efficax, per exempla. Cetera vero dicta, factaque preclare, quae per hiſtoriam ſparſa ſunt, quod ad haec Capita reuocari queant, minime iteranda duxi.

Animi

Animi demiſſio atque modeſtia.
CAP. I.

1 AB Humilitate quae parens ceterarum, cuſtoſque virtutum eſt, initium ducam: quod virtus ea Chriſti propria ſit, & Chriſtianorum. Philoſophi enim veteres, mundique ſapientes, eius ne nomen quidem, ne dum rem ſunt conſecuti: qui tamen in veritatis, virtutumque inueſtigatione, ſtudij multum operaeque poſuerunt: vt magnum aliquid, naturae vi, adepti videantur. Quorum faſtum DEI filius auerſatus, eam virtutem ſummam, ver-
Matt. 11. bo atque exemplo docuit: *Diſcite* inquit, *à me quia mitis ſum, & humilis corde*. Ea ſane virtus, vt Auguſtinus, homlnes Angelis adiungit; vt contra elationis, ex Angelis Doemonas procreauit. Non fugiebant haec FRANCISCVM, quando ſtudioſe in animi ſubmiſſionem incubuit: & quoniam ad Humilitatem viam munire Humiliationem Bernardus aiebat, curabat ſedulo, vt rerum omnium conditarum puderet, pigeretque, vbi ſe ipſe perfecte noſſe coepit. Hinc precationum omnium exordia ducebat: haec fere materia de rebus pijs, officijſque differentis fuit: In hac aſſidue occupatus, incredibiles breui progreſſus fecit.

2 Simul itaque Ducis ſe titulis ſpōte abdicaſſet, ſubſcribere ſua manu litteris coepit: FRANCISCVS *peccator*: teſtatus, credo, quod de ſe ipſe ſentiebat: imitatus Iſidorum, alioſque innocentia vitae claros, quos ſic ſubſcribere ſolitos accepimus. Ignatius tamen, ne ſermonem alijs FRANCISCVS daret, neue in re inuſitata ſecius loquendi anſam praeberet, abſtinere iuſſit, vt FRANCISCVS, praeterea nihil, ſubſcriberet.

Pin-

Pintiae Sociorum Collegio, rei gerundae, egreſſus, 3
Buſtamantio comite, ſolito triſtior incedere viſus, &
cauſſam interrogatus; ab Inferni meditatione ſe tum ſurrexiſſe affirmabat: omneſque videri in ſe tamquam ab inferis exſiſtentem, intueri, circumfuſoſque irridere, iactis hiſce vocibus: *Hunc ab inferis reducem petamus*. Ex qua quidem à paenarum apud inferos meditatione, illud ſe commodi accipere aiebat, vt CHRISTI amore flagraret ardentius, cuius morte mortis chirographum deletum eſt: in qua dum vita ſuppetit, acquieſcendum cogitatione iudicabat: ne mortui, ijs addicti poenis, vramur: Vatis illud Regij vſurpans: Pſal. 54.
Deſcendant in infernum viuentes.

Quo die hebdomadis ſanctioris, CHRISTVM 4
diſcipulorum pedes lauantẽ Eccleſia recolit, ad tirones verba faciens: *Nullum* (inquit) *hodie in mundo locum reperi. Sextum enim iam annum, ad Iudae pedes locum mihi fingebam: nunc, dum CHRISTVM attente conſidero, ijs aduolutum, lauare, tergere, & oſculari, nullum mihi, inde expulſo, relictum video locum,*

Pintiam primum ingreſſus, abdicatis iam Ognatae, 5
in Cantabria titulis, boniſque omnibus, accurrentibus vicatim viſendi gratia, tamquam ad nouae rei ſpectaculum ciuibus, Buſtamantio comiti, ait, *Feram credo è cauea emiſſam, belluamque ſpectatum venerunt. Equidem quauis bellua immanior eſſem, ſine DEI, qui me in religioſam familiam ſuam acciuit, ope fuiſſet.*

Precibus intentus, duas minimum horas quotidie 6
impendebat ſui cognitioni: quaeque legeret, audiret, videret, eo omnia referebat, vt erudirent: demiſſionem pudoremque ſibi incuterent; DEO frequenter gratias agens, quod ſaepe delinquenti ſibi, ad eam diem pepercisset, nec desereret, aut, in qua vulgus, impingere crimina, pateretur.

Occupato de more in hac ſuae vilitatis meditatione, dũ ſe rebus, à DEO cõditis, indignum reputat, ea vox eſt audita. *Pudeat te mei*. Quam vbi Daemonis eſſe cõperit: *recte*(inquit)*mones: vnius ſuperbiae cogitatae vitio ardes, ardebiſque aeternis ignibus; Ego vero toties DEVM offendi, non tamen flammis addictus crucior*.

7 Oraturus ſenſit Daemonis opera turbari cubiculum: quem his dictis protelauit. *Nil mirum, te à me, ne latum quidem vnguem deſcendere aut fugere: pridem enim communi vſi menſa, ciboque ſumus*.

8 In Xenodochio verſans, viſum ab illo ferunt humana ſpecie cacodaemonem ſuperbe ſic appellantem. *Quid tibi hic negocij? Tantus cum ſis, inter ſcurras verſari qui potes?* Retudit faſtum FRANCISCVS, *equidem miror magis, te tam ſuperbo praeditum ingenio, miſerum me atq. peccatorẽ appellare dignatũ*. Sic ille fumi inſtar euanuit.

9 Oblatus ei Energumenus, à quo daemonem alij exorciſmo pellere fruſtra tentavant; rogatuſque, vt pro illo DEVM precari, & Marci Euangelium recitare, ne detractaret: cum ad ea verba. *In nomine meo daemonia eijcient*, manus impoſuiſſet, ceſſit ſubito, fugitque daemon, & laetus ille dimiſſus eſt. Qui aderant ſpectatores, orationi illius acceptum tulerunt. Ille vero, qua erat modeſtia, verecundia ductus: *Quid mirum*(inquit) *ſi Daemon me fugit? Nam & veteri verbo dicitur, figulus figulum. Cumque alijs ego olim offendiculo fuerim, nil mirum, ſi me ille oderit*. Solent enim ijſdem artibus dediti, aemulatione quadam inter ſe odiſſe. Poſt Methymnàe Campi, dum praeſente illo forte res geſta referretur, pudore erubuit, illud addens: *Demus verum eſſe, quod narratis: Ecquid mirum, cum ego ſaepenumero daemoni morem geſſerim, ſemel illum mihi paruiſſe*. Et quamquam depellere faſtum, & inuidiae faſcinum arcere poſſet, ſi ſacri Euangelij verbis eam vim merito tribuiſſet, hic tamen

men rubore ſuffundi maluit. Nihil ferebat, audiebatq. moleſtius, quam ſe coram laudari, Sanctumque appellari. Rogatus cauſſam, cur ea re adeo angeretur, ſubiecit. *Equidem rationem extremi iudicij, morte obita, valde formido: quae nimium quantum à praepoſteris hominum iudicijs diſcrepat.*

Manus abluenti Socius officioſius, & ambitu aulico linteum porrigebat. Ille vultu iram prae ſe tulit, vetera illa aulica officia, quibus nuncium pridem quidem remiſiſſet, odiſſe ſe teſtatus. Montelano in Collegio, thronum illi editiorem imprudenter collocarant: ille quaſi Daemonem cerneret Crucis ſe ſe ſigno muniebat. Fugiebat itaque libenter loca, in quibus de praeſtantia contenderetur: vt vel eo nomine ſaepe via deceſſerit, ad aliud diuerſorium, incommodo & valetudinis, & itineris.

De ſe demiſſe, abiecteq. & ſentire & praedicare ſemper ſolitus. Facilitate idcirco vſus eſt ſingulari, aliquē e plebe diceres. Porro inuitus praeteriti temporis memoriā, quod tamen ſenum eſt vitium, recolebat. Sin neceſſitas extorqueret, ita ſermonem temperare, vt quiuis, non omnino rudis, facile intelligeret, nihil ſibi eo nomine placere. Numquam auditum, vel excidiſſe illi haec, paſſim obuia; *Cum Marchio, Dux, vel Prorex eſſem.* Nobiles viros ita comiter appellabat, vt ſe illis inferiorem, ſuperiorem nemine, facile declararet. Hanc enim virtutem didicerat eſſe piorum hominum propriam, vt, quo maior quiſque ſit, eo ſe ſubmiſſius gerat. 11

Olyſſipponem ingreſſo Franciſco, Ioannes III. Rex miſerat e domeſticis nobilem, qui eum ſalutaret. Qui cum *feſſuſne de via eſſet*, interrogaſſet, *iteraretque* identidem *Domini* nomen, FRANCISCVS, lepide illi reſpondit: *feſſus quidem de via acceſſi, ſed magis Domini appellatione.* 12

14 Tribus potiſſimum de cauſſis, Ducis titulum vtilem ſibi fuiſſe praedicabat. Primo, quod mortuorum iam in numero haberetur, vt Religioſi uiri ſolent: & Gandienſi in ditione, defunctis Ducibus, anniuerſaria ſacra quotidie peragantur. Deinde cum candidatos aegre in Societatem adoptari animaduerteret, dicere ſolitum accepimus: *Hoc mihi commodi Ducis titulus attulit: ſtatim enim Socijs adſcriptus ſum. Ceteroquin, ecquae (amabo) in me ingenij doctrinaeque dotes, quae Societate dignum redderent: DEO itaque, Pontificique ſummo gratiam habeo, qui hunc mihi pontem fecit, viamque muniuit, in ſuam familiam, domumque migrandi.* Denique cum iter faciens aliquo diuertiſſet, remque diuinam, vt ſolebat, quotidie facere vellet, detrectarentque Parochi, licet Societatis tabulas proferret, ſocio vrbane, *In aurem inſurrabat, nunc per me licet, priſtinos titulos nomines. Ciuili hic iure agendum eſt.*

14 Ex hoc ipſo fonte maeſtitia fluxit, qua incredibiliter angebatur, cum in Cardinalium Collegium adſciſcere inuitum vellent, vt libro ſecundo narrare memini. *Lib. 2. capit. 5.* Certe maiori nemo vmquam ambitionis ſtudio honores expetiuit, quam FRANCISCVS repudiauit: ratus indignum ſe honoribus eſſe, & inopiam Religioni vtiliſſimam. Philippum Regem, iam tum Hiſpanicae iuuentutis Principem, litteris ſupplex rogauit, daret hoc amicitiae, et ſi qua exſtarent officia, ne ſacris iam initiatum, Eccleſiaſtica vmquam dignitate oneraret: Priuatum ſe viuere malle, atque inglorium, & eo ſe conſilio titulis abdicaſſe: Nec defugiſſe titulos ſatis habebat, ſui etiam vilitatem, contemptumque, ſtudioſe, vt iam dixi, quaerebat: *Lib. 2. c. 1.* demiſſionis exempla, eodem ipſo libro attulimus. Vicatim, ſacco humeris impoſito, eleemoſynam, ſtipemque corrogaſſe. Pueros, tintinnabulo accitos, catechiſmo erudire ſolitum. Coquo domi

mi operam dediſſe, menſis miniſtraſſe: pedes ſingulatim & frequenter oſculari conſueuiſſe.

Conimbricenſe Gymnaſium ingreſſus, commiſſa iam 15
illi ab Ignatio vniuerſa Hiſpaniae prouincia Societatis: e Praefecto ſtudiorum, viam rationemque ſtudioſe quaeſiuit, pueros docendi prima Latinae linguae rudimenta: quod hoc munus, vt minus honorificum, & valde laborioſum: ita meriti maioris obire ſerio vellet. Effectum id Cordubae dediſſet, ni Socij valde repugnaſſent: qui hac ſola arte diſſuadere poterant, quod dicerent, non ſatis eum quidem, vel ad hoc munus obeundum idoneum videri, & Societati dedecus allaturum. Deſtitit itaque, ratus vera dicere, alioque animum conuertit.

Eboræ, ſexta feria aggregatis Socijs, vt, more Pa- 16
trum antiquorum, Collationes de rebus diuinis haberent, dicturus FRANCISCVS ſententiam, hoc tantum: *Opera*, inquit, *verbis praeſtant*. Aſſurgens itaque omnium ordine pedes humi exoſculatus, Socios ad lacrymas, & admirationem excitauit.

Calenſi in Collegio Luſitaniae, quod Oppidum vul- 17
go Portum appellant, oſtiarij officio, arreptis clauibus, perfunctus, cum porcum iugulatum, eleemoſynae vice, obtuliſſent, humeris ſublatum, tacitus in ſuperiorem domus partem, per gradus non ſine labore portauit, mirantibus Socijs, facti commendationem, ſic eluſit: *Quid mirum*, inquit, *ſi porcum porcus commode tulerit*. Non diſſimile nimirum, quod de Carlomanno Caſini montis Annales, referunt. Hic Imperio abdicato, regno *Io. Nancle*
Pipino fratri relicto, benedicti Sodalibus ſe adiunxerat. Sues, Abbatis permiſſu, forte paſcens, claudicantem vnam, quod gregem conſequi non poſſet, humeris ſuſtulit, ſumma cum animi voluptate. Et vero id genus officia, quibus antea deſpicatui ducerentur, re-
rus gener. 25.

ligioſis viris perhonorifica ſunt: eoque illuſtriora, quo maiore olim dignitate, ceteris praeſtiterunt.

18 In eo ipſo Collegio, dum claues oſtij geſtat, quidam Societatis candidatus, Hiſpali aduenerat, cum bona ſpe fore, vt a FRANCISCO ceteris adſcriberetur, cui tum commiſſa Prouincia erat. Videt FRANCISCVS cubiculum proximum plenum ſordibus. *Age*, inquit, *ne otiemur, purgemus hoc conclaue. Sumptiſque impigre ſcopis, cum illo pariter cubiculum verrit, ſordes extulit*: adeo ſe vincere, atque ſubmittere ſtudio fuit.

19 Religioſos viros, quoties occurreret, ſalutare, & iiſdem aſſurgere ſolebat: honorifice etiam de illis ſentire, & praedicare. Honorare autem ſe in Monachorum habitu aiebat obſequium, quod CHRISTO eiuſque ſponſae Eccleſiae praeſtarent: & tamquam diuerſorum quidem ſignorum milites, vnius tamen legionis omnes, colebat.

20 Acceperat, impoſtorem quendam triremibus addictum, quod ſe *FRANCISCVM Borgiam* ſimulaſſet, iactaſſetque. Mirari ſe dicebat exſtitiſſe adeo excordem, qui peccatoris ſummi perſonam induiſſet. *Si ille*, inquit, *triremibus, officium nauat, quod nomen meum ſibi vindicarit, quid me fieri par eſt, qui non inane nomen porto peccatoris, ſed et criminibus refertus ſum, quae aeternam poenam mereantur?*

21 Occurrenti forte, nobiliſſimo Dynaſtae Hiſpaniae, querentique vicem illius, quod inops, attrita veſte ambularet, ſeque ipſe, & valetudinem negligeret, acute reſpondit. *In me recipio, fore vt mihi caueam. Iter enim dum facio, prodromos duos praemittere ſoleo, tamquam exploratores, & ſtructores, qui hoſpitium menſamque adornent.* Interrogatus iterum, quinam eſſent, quod nuſquam apparerent: *Mei*, inquit, *cognitio, & poenarum apud inferos, quas merui, contemplatio. Quo fit, vt quod tandem*

*cumque in diuerſorium deferar, tametſi deſint omnia, in lu-
cro deputem, & tamquam in immerentem collata beneficia,
interpreter.*

Septimancae, oppidum id hodie *Simancas* incolae 22
nominant, appoſitum illi edulium inteſtinis veruecinis,
ſemicrudum, maleque conditum. Guſtatum repoſuit:
ad haec in aurem Buſtamantius inſuſurrauit. *Si bene
coctus cibus eſſet, non reÿceres. Bene habet*, reſpondit. Buſta-
mantius cum item guſtaſſet, edi poſſe negabat. Cui
FRANCISCVS, *Quid ſi (Pater) inferorum cibum,
quod DEVS auertat, guſtares?*

Paupertatis ſtudium. CAP. II.

DEMISSI animi ſocius, comeſque Pau-
pertatis amor eſt: quam virtutem in-
credibile dictu eſt, quo ſtudio coluerit
FRANCISCVS. Inſtar enim bo-
ni negociatoris, inuenta hac pretioſa *Matt. 13.*
margarita, dedit omnia ſua, & comparauit eam. Didi-
cerat, perſuaſumq. habebat, verum eſſe CHRISTI
illud oraculum, pauperes ſpiritu beatos fore. *Math. 5.*

B. Franciſcum puer, vt nomine, ſic & moribus referre 1
coepit: Propriam, familiae illius inopiam admirabun- *Lib. 1. c.*
dus adamauit: & ſimul ſe Societati votis aſtrinxit, pe- *15. & lib.*
cuniam exinde non contrectauit: quodque mirere ma- *2. cap. 13.*
gis in homine adeo opulento, argenti, aurique pretium
ignorabat.

Enituit iſthaec rebus in omnibus virtus, in victu, cul- 2
tuq. corporis, lecto, cubiculo, ceteriſq.: vt in papyro, qua
cōciones ſuas excipiebat: in foco deniq., dum frigus vr-
geret, inſtruendo. Calcenos ouos inducere detrectabat,
biennio vix atterrens. Caligas item licet pannoſas,

ruptaſque

ruptaſque haberet, non mutabat. Montellano in Collegio verſanti, femoralia noua muneri oblata, quae furtim noctu appoſuit lectulo ſocius, ſubductis laceris: At Pater experrectus, dolo comperto, vetera repetijt, nouaque reddi domino iuſſit.

3 Stipem cũ vicatim mendicus cogeret, panis fruſtula oblata, libentius, quam appoſitos panes integros, guſtabat. Tot itinera ingreſſus, adduci numquam potuit, vt vel ſindonem mundam, valetudinis gratia, circunferrę comitem pateretur, nę quid in Paupertatis iura peccaſſe videretur. Narrant Socij, ſe vidiſſe ſuper ſtramine ſaepenumero cumbantem ſub dio, aut tenui tecto, vẽtis hac illac ſpirantibus, & frigeſcente maxime coelo: ille tamen eam prae ſe hilaritatem tulit, ſuis vt admirationi eſſet, pudoremque incuteret. Sago in itinere, aut clamyde non alia vſus, ſiue hyberni, ſiue aeſtiui temporis hora eſſet, quam pallio quotidiano: quod inuertere, duplicareque, ne luto inquinatum deterius fieret, ſolebat. Ocreas pedibus vt induceret, impetrari ab eo non poterat. Petaſum vnum ſatis eſſe aiebat, arcendis caeli iniurijs, ſiue ſol arderet, ſeu imber decideret, ventique flarent. Feſſus, fractuſque de via, & largis imbribus perfuſus, tum demum incredibiliter gaudebat, ſi in hoſpitium delatus eſſet, cui deeſſent, quibus refocillari viatores ſolent, ignis, victuſque corporis.

4 De lectulo & conclaui nihil laborabat: nullum ibi velum, appendi, ne dum petipetaſmata patiebatur, quin & ſtoream ſeu tegetem parieti ad ceruical affigi, moleſte ferebat: id genus commoda fugienda praedicans, quod mortis ſoror, ſomnus appellaretur. Sitos vero in ſepulcro, breuis vrna, minimeque ſumptuoſa caperet. Scilicet factum ab illo diligenter, vt CHRISTVM duabus his potiſſimum artibus, demiſſionis, atque inopiae, qua poſſet, imitaretur: qui (vt Apoſtolus ait)

Propter

Propter nos egenus factus eſt, cum eſſet diues, vt inopia illius 2.Cor. 8.
nos diuites eſſemus. Quod eius exemplum aemulati non
pauci, Societati ſe addixerunt.

Quin & in ipſis Societatis exordijs, eodem Inopiae 5
ſtudio imbutus enituit. Anguſte enim habitare exopta-
bat, qui amplas prius & magnificas aedes occupaſſet.
Eius etiamnum hodie veſtigia apparent in Ognatenſi
aedicula, ab illo fabricata, & tirocinij domo Septi-
mancenſi: Quae quidem virtus eo magis enituit,
quo plura ille Fortunae bona, libens volenſque abie-
cerat: quaeque in alijs auaritiae, ſordiumque no-
mine reprehendi queant, fraudique ſint, ea laudi
FRANCISCO vertebant: cognito, Paupertatis
fuiſſe ſemper ſtudioſum. vt in CHRISTI adeo ino- Luc. 9.
pis, vt quo in loco caput reclinaret non habuerit, ve-
ſtigijs, pedem viuus, morienſque poneret. Prandenti 6
Romae apud catholici regis Legatum, mimus quidam
a te talogus iniecit: O miſerum te, & inopem FRAN-
CISCVM, qui tantis te bonis abdicaris, niſi morte
obita, caelo potuaris. Ad Oratorem FRANCISCVS,
conuerſus, Vera inquit, narrat: verum maiora iam tum,
quam reliqui, bona ſum conſecutus: animi tranqui-
litatem ſignificans, & illud CHRISTI dictum re- Matth. 8.
ſpiciens: centuplum accipietis &c.

Singularis Obedientiae documenta.

CAP. III.

EX ea ipſa Humilitatis radice, nata in FRANCISCO virtus eſt obediendi DEO, & homini, quem ille ſibi praefeciſſet. Obedientiam itaque tutum appellabat nauigium, quo tamquam per vitae procellas, portum Religioſi,

viri

viri capiant,rideantque tempeſtates, & noctesque ſecuri nauigent.Igitur cum in omnibus CHRISTVM ſibi ad imitandum propoſuiſſet,in conſpectuque eius ambularet, vbi expreſſa illius veſtigia cerneret: tum vero praecipue Obedientiae virtutem,in eo mirabatur: qui coeli terraeque cum eſſet Dominus, ſubditus tamen parentibus fuit: quam virtutem ne omitteret, inquit Bernadus,mori maluit: *Factus obediens vſque ad mortem, mortem autem Crucis.*

2 Praefectos Societatis,vſque eo reuereri ſolitus eſt, vt licet poteſtate iam abijſſent, eodem quo antea habito reſpectu, coluerit.

3 Litterae ab Ignatio datae,cum redditae illi in Hiſpania eſſent, flexis genibus precabatur DEVM, parendi facultatem largiretur ijs, quae mandarentur, & veluti miſſam caelo vocē interpretabatur,ſeruabatq. religioſe

4 Nec fugit Ignatium, quam prompte & alacriter iuſſa exſequeretur. Non itaque ſic imperabat: *hae ita curabit*,ſed modeſte:*nobis haec ita viſa,tu pro tua prudentia,reiq. opportunitate, quaudo abes propius, arbitratu tuo rem gere.* Nihilominus,ne latum quidem vnguem ab Ignatij iuſſis diſcedebat,ſed accuratiſſime exhauriebat, quae mandaſſet: niſi ſi eſſent quae abſentem fugiſſent Ignatium.

5 Recreatus a lento morbo, cum liberalem animi, honeſtamque relaxationem, valetudinis corroborandae, adhiberet, à ſacerdote audiuit: *Ignatium eiuſmodi relaxationibus minus delectanti*: e veſtigio igitur abſtinuit, nefas ducens, ab illo, quem oculis ferret ad eam diem, moribus ſententiaque diſcedere.

6 Si quae ſuperiorum iuſſa aſperiora viderentur, quam vt aequo animo alij ferrent, ita temperabat, ne quis eſſet querimoniae relictus locus: aut ſi eſſet, in ſuum, non ſuperiorum caput,querelae redundarent.

Prius quam commiſſae illi Hiſpanicae Prouincia ſeſent,

ſent, Collegium de via ingreſſus, concionandi, qua vti poterat, auctoritatem ſibi vindicare noluit, niſi ſi Rectori aequum, bonum videretur, iuberetque. Imperari enim ſibi, quam rogari, qua erat animi demiſſione, atque obedientia, malebat.

Valetudinis tuendae gratia, comitem illi Ignatius addiderat, cui Michaeli Marco nomen. In ſe enim ſeuerus plus aequo, & rigidus, in alios blandus, iuxta ac benignus: nihil remiſſe, magno valetudinis incommodo, agebat. Huic Socio FRANCISCVS paruit, non ſecus ac ſi impoſitus cum auctoritate eſſet: nec in uictus tantum ratione, ſed & in omni tuenda corporis valetudine, conſulebat eum, quid facto opus eſſet: cibo itaque appoſito, interrogare ſolebat, Marcus ne edi iuſſiſſet. Qui frater ſi domo negotij cauſſa, diutius abeſſet, alteri negocium dabat: *Haec illi*, inquit, *meis verbis impera*. ſecurus nimirum, fore vt religioſe pareret. 8

Olyſſiponae, Catherina Regina, negociorum cauſſa, in aulam acciuerat FRANCISCVM. Ille Marcum conſuluit, quid facto opus. Huic viſum non ſatis firmum corpore, valentemque eſſe. Poſtridie itaque venturum ſe reſpondit. Quo nuncio mox aulicus domum reuertit. 9

Non diſſimili ſtudio coquo domi operum dabat. Euocato iterum ab eadem Regina ſchedulam oſtiarius attulit, cui ille: *A coquo*, inquit, *veniam poſcas licet, cui nunc pareo*. Ad hæc ille: *Vade pater; at reditum matura; opus enim mihi adhuc opera tua. Reginae itaque narra, te coquo domi operam dare; quò facilius miſſionem impetres*. Eadem ille animi ſimplicitate dicto audiens fuit, retulitque imperium. Regina quoque libenter aſſenſa, miſſum fecit: admirantibus, laudantibusque cunctis, promptam in FRANCISCO parendi, vel coquo, voluntatem. 10

11 Coquus item lebetes aereos duos adferre eum iuſſerat, hauſta e ciſterna aqua, ex corporis imbecillitate & laſſitudine, quieuit nonnihil. Occurrit forte Socius, qui ſponte operam obtulit. At ille recuſare: id enim ſibi negocij coquum, cui tum pareret, dediſſe. Cumque ille rogando inſtaret, alteram ſaltem hydriam ferre pateretur, ne hoc quidem permiſit. Simul enim ferre coquus duos lebetes iuſſerat.

12 Dicere ſolitum accepimus, ſperare ſe, fore, vt Societas, DEO bene iuuante, vigeret, immo creſceret in maius, tribus potiſſimum de cauſſis: Orationis in primis ſtudio, frequentique vſu Sacramentorum. Dehinc, ſi a multis Societatis innocentia oppugnaretur: Obedientiae denique bono. Cauſſam rogatus: *in promptu*, inquit, *eſt*. *Oratio enim DEO nos conciliat, atque coniungit: alterum a ſaeculi amore abducit, nec enim ſolus, fideſque in hominibus eſt. Tertium vero inter nos arctiſsimo fraterni amoris vinculo colligatos, vt membra capiti, adnectit.*

13 Cum omnibus ſeſe libenter ſubijceret, tum vero maxime Pontifici Summo, vt CHRISTI in terris vices gerenti. Morti enim iam vicinus, illud ſibi animam agenti laetitiam adferre incredibilem, ſolatiumque praedicabat, quod ſedi Apoſtolicae, ſuſcepta cum valetudinis incommodo, in Hiſpaniam legatione, quod bene verteret, ad extremum vſque ſpiritum paruiſſet.

14 Quin & Principibus libenter obſecundabat, DEVM in illis contemplatus: pro incolumitate eorum quotidie precari ſolitus. Idem & liberos, affineſque ſuos tanquam per manus traditum, docuit, vt pro Regum, Principumque ſalute, aſſidue vota & nuncuparent, & perſoluerent, precati DEVM, in cuius ma-
Prou. 21. nu cor Regum eſſet: vnde & poteſtas omnis manaret: cui qui reſiſtat, DEI haud dubie ordinationi reſiſtere.

Illud demum incertum Obedientiaene, an patien- 15
tiae, vel vtrique potius tribuam, conſtanter illum in Ognetẽſi ſeceſſu, potuiſſe Superiori parere, qui in ſe ipſe rigidus cum eſſet, ac laborioſus, talis etiam FRANCISCO exſtitit. Fraena itaque in tirocinio verſanti, non modo non reduxerit, (ne, vt fit initio, in ſpiritus feruore, nimium in ſe ipſe ſaeuiret) ſed etiam habenas laxauit, & calcaria ſubiecit, lapides, calcem, lignaque aedi conſtruendae, ferre eum iubens. Paruit ille libenter & expedite, quaſi Angeli vocem exaudiret. Hac enim via ad pietatem a DEO eſt informatus, ſingulare vt nobis obedientiae exemplum, exſiſteret: Bernardum credo imitatus, qui moroſi hominis atque difficilis ſe imperijs eo cupidius ſubdidit, quo maiora, valetudinis incommo, domandabat.

Lib. 2. vitae D. Bernardi c. 7

ORANDI frequens ſtudium.
CAP. IV.

CVM eſſet, inops atque obediens, quid mirum, ſi & precandi eum ſtudio DEVS exornarit? Quae vna virtus, radix, & quaſi fons eſt vberrimus ceterum.

Prima FRANCISCO cura, in 1
cordis puritate paranda, quo diuinae cognitionis radios purius acciperet. Mundos enim corde beatos pronunciati, DEVMque viſuros. Quotidie itaque, & quidem crebrius, bis ſingulis horis, diurnis ſe ipſe ad unguem excutiens, exploranſque, memoria repetebat dicta, facta, ac praetermiſſa: inquirens in ſe grauiter, biſque in die rite confeſſus, ſacris in aurora operaturus, & veſperi quieti ſe comparans, nullum diem abire patiebatur, quo non ſuo ſe pede metiretur, actique tem-

Matt. 5.

poris rationem ſubduceret, ſi forte reddenda ſummo iudici eſſet: neue mors, vt ſolet, ante diem & imparatum opprimeret. Vix qui illi aures confitenti dabant, quod reprehenderent, expiandiumque putarent, offendebant. At ille coeleſti lumine acutius videbat, ſemperque pauidus vixit: omnia metuens, ac paene trepidans. Iudicia enim DEI viuentis, ac videntis omnia, longe a mortalium iudicio diſcrepare aiebat: Timeret itaque quiſquis ſaperet, DEVM.

2 Orandi aſſiduitate, hoc commodi acceperat, vt DEVM vbique praeſentem circumferret. Quo fiebat vt omnis locus, templi, negotijque, otij, ſolitudiniſque vicem ei praeberent, materiamque adeo ſuppeditarent, ac ſegetem precandi.

3 Primam S. Thomae Aquinatis Summae partem dum euoluit, veluti Litaniam ex ſingulis articulorum capitibus, doctrinae, memoriaeque ſimul & pietatis gratia, concinnarat.

4 Iter ingreſſo, etſi corporis laſſitudine, incommoda ceperat, animo tamen illud praeclare euenire dicebat, liberum ſibi in via ab interpellatoribus, vacuumque tempus precandi dari. Montes enim, ſiluas, flumina, & apricos campos, herbis, vitibus, & arboribus veſtitos, ad orandum inuitare, praeconiſque vocem emittere, DEVM vt mortalis agnoſcat, agnitum amet, amatum rerum conditarum gratia laudet aſsidue, & laudato, tandem aliquando, morte obita, feliciter perfruatur.

5 Si colloquium inuito eſſet cum externis hominibus, quibus non ſaperet CHRISTVS, ſermonem illis taciturus relinquebat: ipſe colligere ſeſe, vt in ſeceſſu verſari, locoque abdito videretur: animo DEVM praeſentem appellabat, rogabatque. Diſcedentes, *Num quid vellent* percunctabatur: cũ multa iã diſerte ab illo poſtulaſſent.

Cum

Cum ſolidum diem orationi tribueret, Deumque 6
oculis perpetuo geſtaret, tum vero tranquille maxime, & libere precari, poſt mediam noctis horam, ſolitus: quo tempore extra ſe rapi videbatur, vt quinque, ſexue horas, momenti inſtar iudicaret, ſurgeretque ignibus quaſi inflammatus.

Michaeli Marco, vt retuli, dicto audiens vixit: pre- 7
cationi tamen intentus, cum diutius aequo acquieſceret, interpellaretque ille, valetudinis gratia, finem orandi faceret: *Pluſculum* (inquit) *temporis da, Marce frater, mox adero.* Tantum orando voluptatem capere ſolitus, vt cum DEO luctari, velut alter Iacob, nec ſine Gen. 32.
benedictione dimitti velle, videretur.

Extra ſe non raro poſitus videbatur, vt corpore qui- 8
dem praeſens, animo vero in coelis verſaretur. Si qui altiore apud ſe voce contenderent, nihil mouebatur, auſcultabatque: & à re, qua de ageretur, aliena interdum ingeſſit, praeſertim ſi profanus ſermo, deque nihili re iniectus eſſet. Admonitus itaque à Socijs, praeter rem reſpondere nonunquam ſolitum: *malo* (inquit) *rudis & hebes videri, quam garrulus, & temporis iacturam feciſſe.* Omne enim perire tempus exiſtimabat, quod non aut DEO, aut ad DEVM pertinentibus, tranſigeretur. Placentinus Epiſcopus, ſalutandi gratia, FRANCISCVM inuiſerat: hic in medio ſermonis curſu aſſurexit, & quaſi honoris gratia deduceret, deſcendit. Epiſcopus vero cum Martino Araoſio, qui tum forte aderat, relictus, facile quod res erat, mente diuina agitari FRANCISCVM augurabatur.

Orandi, & in ſe anquirendi ſtudioſos amabat, & con- 9
ſuetudine illorum diu delectatus, Collegiorum his curam Societatis mandabat, vt eam ipſam Socios, fidei ſuae creditos, virtutem docerent.

Negocijs diurnis, quoad eius fieri poterat, ſubduce-

re

re ſe ſolitus, vt in orationis montem ſecederet. Euchariſtiae Sacramentum aſſidue, cupideque corām adorabat: domoque egreſſus, templa hoc nomine libentius, intrabat, nictantibus aſſidue oculis ſpectans, ſiue luminis ingenti ſplendore praeſtingueretur, ſiue attendere animum, reuerenterque adeſſe ſic, iuberet.

11 Huius quidem panis caeleſtis vſque eo delicijs capiebatur, vt nemo vnquam gulae deditus, cupedijs magis. Quo fiebat, vt dum vita excederet, nullum abire diem ſineret, vt alibi monui, quin rem diuinam faceret. Immo, & ipſo Paraſceues dies, & Sabbato inſequenti, cum alias canendo, ſacris operari non ſoleret, ne ijs ipſis diebus diuino illo careret bono, Liturgiam peragebat.

Lib. 3. c. 15.

12 Iter faciens, quo ſacrificium Miſſae facere liceret, vel ad duo miliaria via decedere non dubitauit: & diuerſorij incommoda libenter ferre, dum ſacris operari, poſtridie liceret.

13 Eborae in Luſitania, grauiter aegrotās, & lethargico morbo captus, euigilare vi medicorum iuſſu cogebatur. At allata Euchariſtia, tanquam ſomno, vt erat, graui, & veterno experrectus, agilis alacerque apparuit: vt licet infirmum corpus haberet, ſpiritus tamen promptus, bonique ſummi appetens eſſet.

14 Sacris vero operaturus, horas aliquot precationi impendere, ſeque probe excutere ſolebat. Quotidie item vt iam retuli, rite confeſſus, rem diuinam faciebat. In media Liturgiae parte, lacrymas illi vbertim fluere ſolitas obſeruatum. Poſt, gratias diutius agere, quod velut in Zachaei domum diuertiſſet: vt non niſi aegre ad prandium, & cum ſuſpirijs, Iobi, atqne Bernardi exemplo duceretur.

15 Altari ſummo, in Profeſſorum aede Romae, imminentem cellulam frequenter adibat, quoties à negocijs ſe

publi-

publicis eripere, partemque demere poſſet. Ceteris item in Collegijs Societatis, orationis ſedem vicinam arae ſummae exſtruendam curauit.

Cubitu ſurgens, terram, communem omnium pa- 16
rentem, hoc conſilio ter quotidie oſculari ſolebat, primo, vt ſe ex humo conditum, recensque natum, eam contigiſſe meminiſſet: deinde vt CHRISTO, qui in terram, e caelo, genus humanum liberaturus, deſcendit, gratias ageret. Denique vt à terris abductum, in coelum, tanquã ab exilio tranſcriberet DEVS, precabatur.

Sanctorum reliquias, imagineſque religioſe venera- 17
batur, ſplenideque adornari curabat: nuſquam affirmans gemmas, aurum, argentumque, dignius impendi, vertique, quam in auctoris DEI, diuorumque cultum. Cum manibus eas tractaret, ſumma animi voluptate in has voces erumpebat. *Saluete pignora, nobis in hoc exſilio, lacrymarumque valle degentibus, à DEO relicta atque depoſita: Saluete ſalutis noſtrae ſpes atque ſolatium: Erit, erit dies illa, cum decorem induti cineres, hoſpites nunc beati, aeterna illa luce perfruemini: & animae Sole candidiores, thronuſque veſter ſupra firmamentum clareſcent.*

Ex hoc ipſo fonte manauit, pia, ſolemniſque Socie- 18
tatis conſuetudo, vt quotmenſibus Sanctorum nomina, ſorte ex ſitula educantur, diſtribuanturque ſingulatim. Quo die, votis conceptis, religioſeque perſolutis, opem ſui quiq. diui implorant. Dedicerat id in gentilitia Borgiae familia FRANCISCVS: in qua il-
lum olim morem viguiſſe docui. Ognatae quoque idem Lia. 1. c. 1
ſeruauit, multa Socijs indulgens, quo die Diui nomen ſorte illis obtigiſſet: ipſe ad haec precationi plus etiam temporis tribuere ſolitus.

Diuorum cultum vt excitaret, augeretque, contra 19
atque haeretici ſolent, qui in Sanctorum imagines, vt olim Iconomachi, graſſantur, Romae FRANCISCVS

in

in aes graphice inciſas, & affabre ſculptas imagines,in omnes Prouincias miſit. Quin & typos, archetypa donauit Socijs, atque diſtribuit.

20 Viſitur Romae in aede ſacra B. Mariae maioris, illius effigies à Luca Euangeliſta, vt pie creditur, depicta; religioſe etiam à pijs frequentatur. Hanc imaginem, cum per ſe, tum ob antiquitatem, pietatemque, tum ob pingentis fidem,induſtriamque venerabatur FRANCISCVS. Laborandum itaque ſibi exiſtimauit, vt ad archetypum depingere alteram, bona cum Pontificis venia, liceret. Obtinuit tamen, quamuis aegre, & euicit ſingulare pietatis in illo ſtudium: domique in Sacello collocauit, ſuoque arbitratu exemplaria eduxit, miſitque ad Hiſpaniae dynaſtas aliquot, Societatiſque Collegia, vt Virginis cultus merito creſceret, quia mortalium patrocinium gerit.

21 Interpellare orantem Daemoni ſtudium ſaepe fuit, nunc ſimij ſpecie ſubſanando, nunc gigantis inſtar forma ſupra humanam maiore, ſpectriſque territando. Pintiae cubiculo digreſſus, Crucis ſe ſigno muniens: *videſne* (inquit) *Marce frater,nigrum & aſpectu formidandum cacodaemonem, paſſim obambulantem?* Quo dicto acquieuit FRANCISCVS, animoque non nihil ſedato, erubuit:quod metum eius prae ſe tuliſſet ſpiritus, qui ne capillo quidem capitis detracto, nocere homini, niſi DEI concedente,queat. Interrogatus aliquando à Socio, num metuiſſet, obamlulare viſo Daemone noctu per conclaue, membrumque domus: demiſſis ille oculis modeſte reſpondit. *Illud, frater, certe conſtat, DEO permittente apparere interdum Doemones, improbis quidem, vt à flagitÿs territi abſtineant, vel puniantur; bonis vero,vt ad pietatē exerceantur,& merita meritis cumulēt.*

22 Precanti ſummo animi ardore ad Euchariſtiae arā, decidit forte in caput illius lignea columella è gradibus.

Nihil

Nihil ille territus, orare perexit, quoad eam, qui aderant ſuſtulerunt.

Ea erat vultus hilaritas, decus, atque maturitas, 24
vt Socij etiam auctoritate ſumma praediti, cum calorem in ſe refrixiſſe ſentirent, vel aſpectu illius, ad priſtinum ardorem redirent.

Methymnae Campi orantis conclaue ingreſſus Hie- 25
ronymus Ruiſius Portillius, Collegij Rector, qui poſt primus Piruanae Indiarum Prouinciae, Praefectus fuit, FRANCISCVM lumine ſplendere, faciemque Solis inſtar, radios mittere deprehendit.

Idem Berlangae in vico, Ayalae Doctori Societatis 26
vſu veniſſe, in Annalibus comperi. Hic intempeſta nocte cubiculum FRANCISCI, conſilij gratia, ingreſſus, ſummis in tenebris ſplendere omnia, non ſecus atque ſi faces arderent, vidit: vultum item, oculos praeſtringere obſeruauit.

Templa de more ingreſſus incredibili ſagacitate no- 27
uerat, eſſetne, & in quo altari ſeruaretur Euchariſtiae panis ille caeleſtis: vt raro aberrarit aiens, vel negans: licet lampas incenſa arae appenderetur.

Ognate verſanti, anno CIↃ.IↃ.LII. litteras a Ca- 28
rolo Gandiae Duce datas reddidit vetus, & domeſticus cliens Sampſon. Nunciabant laete, auum eſſe factum, natumque primogenitum, ſibi FRANCISCVM nomine, qui poſt Gandiae Dux. Nondum reſignatis litteris, FRANCISCVS vaticinans, ſic tabellarium appellauit: *Exſpectate aduenis Sampſon, valetne FRANCISCVS recens natus?* Obſtupuit ille, miratuſque quis ſe curſor ueredarius anteuertiſſet, qui nullum currendi finem feciſſet. Mercedem equidem ait laeti nuncij abs te exigere cogitabam. Ad haec ille: *Ea te priuare nolo: ter tibi angelicam ſalutationem recitabo, litteriſque nego-*

cium Duci filio dabo, tui vt rationem habeat, quaeque donauerit, mihi expertum ferat.

29 Aegrotabat grauiter Franciſcus Briones, e Societate, nondum ſacris tum initiatus, comes aliquot annos peregrinationum FRANCISCI. Iam depoſitum poene, ac deploratum inuiſit FRANCISCVS, animumque addens confidere iubet: *Non hic*, inquit, *ad mortem te morbus dabit, ſed breui conualeſces.* Idem rurſum in itinere inualetudine laboranti, verum FRANCISCI oraculum accidiſſe narrauit.

30 Segobiae, ad eundem modum Ferdinandus Solerius, doctor Theologus, tertiana laborans, dum noxium diem, morbique imminere ſenſit, interrogatus a FRANCISCO: *Satin' ſaluae res? vt vales?* Quomodo viſum eſt DEO, reſpondit ille; Febrim exſpecto. *Cur exſpectas?* ait. Tu Pater inquit ille, *impera, ne accedat, ne exſpectare cogar.* Fecit vt rogatus erat, imperauitque morbo. Lectulo inde laetus, valenſque ſe ſubduxit.

31 Ex Hiſpania cum Alexandrino Card. Romam per Gallias reuertens, comitem Ioannem Suarez habuit, Mirandam vſque; qui ad Iberum eſt Aragoniae vicus. Hic diſceſſione facta, Ioanni de ſe praedixit fore, vt Romam vix ſaluus rediret: illum vero Caſtellanae Prouinciae Praefectum, iterum creatum iri: certe vtranq. veram praedictionem fuiſſe, res ipſa declarauit.

32 Morti vicinus, cum fere cygneam cantionem emitti Sapientes homines affirmant, Marco fratri praedixit fore, vt in Indiam adnauigaret, gnauiterque in ea vinea excolenda, elaboraret. Res ita geſta eſt, cum ne Marco quidem tum in mentem id veniſſet.

33 Regulus quidam Hiſpaniae, a filio diſſentiens grauiter, ſegregarat ſe, vt ne aſpectum quidẽ eius aequo animo

mo ferret. FRANCISCVS qua erat pietate ad concordiam reuocare alloquijs ſtudens, hortatur, parentem ſe eſſe meminiſſet: filium ad ſe recipiendo, quod ſe dignum eſſet, facturum. Ille indignabundus vultu terrebat, miſſum faceret illum ſermonem. Igitur verbis FRANCISCVS protelatus, ad ſummum parentem DEVM confugiendum ratus, pacem venerans precatur. Venatum ille mox abijt, & ardente correptus febri, lectulo affixus iacuit. Poſt in mentem venit, morbo ſe iuſte puniri, quod ſana pij hominis conſilia repuliſſet. FRANCISCVM eueſtigio arceſſit, veniam obteſtatur; illiuſque ſe fidei committit, & cum filio quamprimum in gratiam redit.

Summa illi animarum cura, quae corporibus ſolutae, 34
purgante igne crimina expiant: vt etiamnum Dux Gandiae aſſidue pro illis orarit, & Lyturgias fieri curarit. Cuius officij nomine, ſaepe illi animas reduces apparuiſſe, gratiaſque egiſſe narrant: promiſiſſe etiam ſe viciſſim pro illo, in beatorum ſedibus DEVM precaturas. Haec candide ille, vt omnia, Hieronymo Natali ſacerdoti optimo narrare ſolitus: quem bis in Hiſpaniam ab Ignatio miſſum, cõmiſſaſque illi Societatis prouincias, diximus. Plura equidem, fateor, commemorare apparitionum genera poteram, teſteſque omni exceptione maiores laudare, quorum plerique etiam ſuperſtites: verũ haec ſatis eſſe duxi, vt precationis effecta in FRANCISCO cognoſcantur: cum praeſertim propoſitum ſit virtutes potius, quam id genus ſigna laudare. Admiranda enim opera, quae ſancti homines patrarunt, miranda quidem: at ſolida, incorruptaque virtus, imitanda etiam eſt. Illa immenſam DEI erga mortales bonitatem oſtendunt: haec etiam ad imitationem exſtimulant.

Libr. 2. cap. 7.

De paenitentiae effectis, ſuique victoria.
C A P. V.

RECTE in aſceticis iudicant homines pij, ſuſpectam videri orandi ſtudium, niſi & ſui victoria, comes accedat. Sic enim appello, quam vulgo Mortificationem, quae domandas eſſe animi perturbationes, affectioneſque doceat. Qualem fere *indolentiam*, priſci illi ſeuerae porticus Philoſophi; quaerebant. Sic & Plato Philoſophiam, mortis meditatione, animum a corpore abducendo, definijſſe videtur. Non fugit caeleſtis haec Philoſophia FRANCISCVM, diu multumque in ea exercitatum; cuius & multa paſſim exempla retuli, & nunc pauca colligam.

1 Audito ſe praeſente laudari quempiam, de vitae ſanctitate, atque innocentia, reſpondere ſolitus erat: *Talis erit, ſi ſe ipſe vincere norit.*

2 Corpus carnemque, hoſtemque capitalem appellabat. qui cum paciſci, induciaſque facere, perpetuo recuſauit: quin & domare magis indies, magiſque ſtuduit. Qua in re, quae opem ferre ſolerent, amicos ſocioſque appellabat. In ſolis ardoribus, ſummoque aut aeſtu aut frigore, & imbribus iter faciens, dicere ſolitus: *Quam belle me iuuant amici?*

3 In morbis ſumma ſemper adhibita patientia, dolores conſtanter ferebat, quin & augere illos ſtudebat, quo meriti vberior ſeges colligeretur. Pharmaca aegrotans, quamuis amara, ſorbendo hauriebat, vt amaritie diutius cruciaretur. Catapotia quoque dentibus, eadem de cauſſa, mandere ſolitus: vt qui miniſtri voluptatis olim fuerant, ijdem poena torquerentur. Cauſſam aliquando

quando rogatus, modeſte reſpondit: *Beliuam iſtam* (ſic enim corpus nominabat) *plorare iubeo: vt quam delicijs voluptatem cepit palatum, eandem abſtinendo amittat, expietque. Meminerim & ego, CHRISTVM Saluatorem, fel in Cruce bibiſſe.*

Septimancae, Societatis tiro coqui officio functus, 4
FRANCISCO condire cibos guſtatui iucundos ſtudebat. Collectis itaque in viridario herbis, abſynthium amaram herbam, ignarus deceptam collegit, & iuſculum patri apponens: *Ede* (inquit) *pater, ius, mea manu conditum*. Edit, & vero libenter, tametſi amara potio videretur. Rogatus vero ecquid placuiſſet: nihil vnquam ediſſe in vita libentius, reſpondit. Guſtarunt, quod reliquum erat, Socij, ruboremque re comperta coquo incutiunt. Ille genibus mox accidens, veniam obteſtatur imprudentiae. At ille: *dominus tibi benedicat, faciatque benigne. Vnus tu de tot fratribus ſenſum meum noſti; quaque potiſſimum re indigeam, percalles.*

De via feſſus, diuerterat in hoſpitium, humilemq. 5
caſam, cum Buſtamantio, pro lecto in ſtramine diuerſi accubant. Tuſſi hic laborans, tota nocte conſpuit imprudens FRANCISCVM, faciem etiam non raro foedans. At ille nihil turbatus, tacituſque tranſegit noctem, ſputo deformatus, vix vt agoſci poſſet. Vbi diluxit, comperto quod res erat, veniam Buſtamantius precatur. Ad haec ille: *Nō eſt pater quod ea re labores: nec enim vſquā me dignior locus in cubiculo, ſputo aſpergi debuit.*

In Hiſpaniam cum Alexandrino Card. reuerſus, ger- 6
manae ſorori Ioannae Crucis, quae ſacris Diuae Clarae virginibus Madriti praeerat, dicere ſolebat: *Noſtrum, eſt, qui religioſae nos vitae conſecrauimus, quater, & vicies, quotidie morti nos comparare, vt ex eorum de quibus Apoſtolus ait, Mortui eſtis, numero ſimus. De me quidem affirmare liquet quotidie morior.* Coloſ. 3.

De

7 De purgantis ignis poenis aiebat, non tam poenarum nomine metuere ſe, quam quod nullus ibi meritis, vt in mortali hac vita, operibus bonis ac paenitentiae, relictus locus eſſet. Alioqui enim pridem a DEO popoſciſſem.

8 Moeſtitiae ſibi fore affirmabat, ſi quando forte imparatum ſe, nullaque ſui,ſenſuumque victoria mors opprimeret. Aduigilabat itaque ſedulo, perpetuumque corpori bellum indixerat: Quod vt maxime tegeret, celatumq. cuperet,manabat tamen foras. Capillos enim ipſum ſibi velliſſe,deprehenſum. Scrupulos, lapilloſque, & arenam calceis inijciebat, vt pondere ambulanti, aſperitateque moleſtiam adferrent. In diuerſorijs, ne noctu in ſe flagellis ſaeuire audiretur, ad artes confugit, quibus ſanguinem ſibi excuteret, velleretq. ſe, ac pungeret. Sole ardente,pedetentim ambulare:niues item hyeme lente calcare, & id genus alia adhibere, quo ſe ipſe vinceret.

9 Gothalaniam dum Prorex teneret, & Societatis poſt Generalis Praepoſitus, cilicia, atque flagella clauibus occluſa, pannoſque quibus ſanguinem detergeret, habebat, cilicia etiam vſque eo camelorum pilis horrida erant, vt vel ſpectanti terrorem incuterent.

10 DEVM orans, humum ore diu contingebat: ex quo molares dentes amiſit, atque igni labia ſuccenſa: vt propius factum ſit nihil, quam vt eo morbo periclitatus, vita decederet, ni tempori cauiſſet.

11 Flagellis humeros lumboſque diſciderat, vt putreſcere viderentur: quae res religionem illi iniecit. Fidere tamen ſe aiebat, beneque ſperare, fore, vt DEVS ſui miſertus ignoſceret, ſi quando modum exceſſiſſet: quod pio id ſtudio factum eſſet: meminiſſetque idem alijs prius, vſu veniſſe.

12 Dicere ſolitum ferunt, Poenitentia viam in caelum muniri

muniri. Vrgebant Ognatae ſacerdotes aliquot Societatis, longe illi cariſſimi, de ſui victoria, ne eos perpetuo celaret. *Equidem quando ita vultis*, inquit, *acerbam mihi vitam, cibumque amarum duxero, quo die non me ipſe flagellis cecidero.* Qua in re, nihil remiſſe agere: vt Socij interdum octingentos ictus, verberaque numerarint. Nec ſatis erat poppiſmate, vt ſolet, ſignum datum, vt a caedendo temperaret.

Dicebat & illud, obteſtatus ne ſe delicijs delinitum lautius acciperent, donec a DEO quae vellet impetrauiſſet. Poſcebat enim aſſiduis precibus, vt deliciae in cruciatum verterent; dolores contra voluptati eſſent. Filiam itaque Lermae Comitem, cum moeſtam aegramque videret, & quiritantem, his alloquijs ſolatur, *dolores nolenti DEVS immittit; poſtulanti negat.* 13

Cum in Principium aulas diuertere inuitus cogeretur, ea duntaxat edulia, quae domi in triclinio, frugali in menſa, edebat. Si mollis, vt fit, lectulus ſtratus eſſet, ſine arbitris, culcitram vnam fulcris ſubductam, humi collocabat, hic ſomnum capiebat, mane vero reponebat. 14

Paenitentiae quantum in FRANCISCO ſtudiũ fuerit, vel illud argumento eſt. Rogatus aliquando Septimancae à Buſtamantio, vt ea illi à DEO poſtularet, quae ſibi ipſe expoſcere ſoleret. Ternae vix horae abierant, ecce tibi ardentiſſima correptus febri Buſtamantius, cum capitis dolore, vt in rabiem agi videretur. Didicit nimirũ illud eſſe quod FRAMCIRCVM rogarat, maioreſque ſe ſpiritus, quam vires gerere, neque cum FRANCISCO eſſe comparandum. Optatis itaque liberari, tanquam voto, cupiebat. Precaretur itaque rurſum DEVM, vt morbum depelleret. FRANCISCVS bono eſſe animo imperat: nec enim pati DEVM tentari nos ſupra id quod poſſumus. Precibus iterum fuſis, abijt continuo morbus: remque deinceps 15

ceps non ſine rubore narrare Buſtamantius conſueuit: audaciam, ſuique confidentiam auerſatus, maioreſque gigantis eſſe, quam pumilionis, vires fatebatur.

16 Abſtinentiae immodicae cauſa, dolorumqne ventriculi imbecillioris, morbique cardiaci, viginti fere annos à piſcium eſu abſtinere medici eum iubebant, quadragenarij ieiunij tempore, niſi ſi in diſcrimen caput, vitamque adducere vellet. Quibus quidem non parere, durum videbatur, atque incommodum: euicit tamen precatione, animique celſitudine. Audito enim Pium Quinctum Pont. Max. aetate maiorem, annua ieiunia religioſe ſeruare, nulla aetatis feſſae, atque decrepitae habita ratione, idem ſibi vel capitis diſcrimine tentandum putauit. Quod cum bene, feliciterque eueniſſet, abſque valetudinis detrimento, diuturna illa verni temporis ieiunia, & quattuor anni partium, atque Aduentus, ſeruare perrexit: mirantibus, qui corpuſculi imbecillitatem noſſent, ſed à DEO vires, quod res erat, celſo animo ſuppeditari exiſtimabant.

17 E morbo decumbentem conſolaturi qui acceſſerant, in cubitum erigi ſolitum obſeruarunt, dum de diuinis de rebus verba facerent, ſiue cupiditate ſacra audiendi, ſiue deſcendi ſtudio. Quin & identidem tunc in haec Hieremiae verba erumpere ſolitũ. *deſolatione deſolata eſt terra, quia nullus eſt qui recogitet corde.* (Hier. 12.)

Affinium amorem quatenus reſtrinxerit.

CAP. VI.

VICERAT ſe ipſe FRANCISCVS, non Poenitentijs duntaxat corpus ſpiritui; Verum etiã animi perturbationis ſubigendo. Ex his qui aequo maiorẽ erga propinquos affectionẽ vicerit, nae ille alias animi perturbationes, motuſque, non perinde violentos

lentos, ſuperabit. *Sunt enim plerique*, inquit, Gregorius *qui non ſolum aliena non appetunt, verum etiam cuncta quae poſſederant in mundo, derelinquunt: ſemetipſos deſpiciunt: nullam praeſentis vitae gloriam requirunt: ab huiuſce mundi actibus ſeparant, & paene quicquid proſperitatis arriſerit, calcant; Sed tamen adhuc vinculo carnalis cognationis alligati, dum amori propinquitatis nimis ſeruiunt, ad ea ſaepe per affectum cognationum redeant, quae iam, & cum proprio deſpectu ſubegerant.* Lib. 7. in Iob c. 14. hom. 27.

At FRANCISCVS poſtquam vocatus à DEO 1 eſt, nihil habuit antiquius, quam obliuiſci populum ſuum, & domum patris ſui. Vt iam inde à puero, in Religionis ſeceſſu educatus, videretur: Immo ne in ſermone quidem deprehendi cognatorum, affiniumque vllum amorem paſſus eſt. Mirabantur id alij, agnati etiam indignabantur, vtrique tamen quod domi diſcerent, habebant. FRANCISCVM tam foelici memoria praeditum, oblitum tamen propinquorum fuiſſe, vt ne minimum quidem de illis cogitaret. At qui recta rem ratione expendere ſoliti, facile animaduertere, eum cognatorum amorem, coeleſti mutaſſe: & conditorem, opificemque vniuerſi, rebus conditis iure optimo praetuliſſe. Litteris itaque Araoſij Roma ea de re miſſis, conſtanter reſpondit: *Meos equidem amare non deſij: Deumque quotidie venerans precor, ſaluos, incolumeſque eſſe iubeat, & forſitan gratior DEO precatio, quae quam minimum carnis, & ſanguinis habeat admiſtum. Pereat ille amor, vt viuat, quem quaero, coeleſtis.* Pſal. 44.

Apud Luſitaniae reginam verſanti, Dorotheam filiã 2 obijſſe cognouit, eo ipſo quo migrauit horae momento, ad Diuae Clarae Gandiae: ſed nihil mutatus, animoq. turbatus, quaſi ad ſe nihil attineret. Verum non perinde mirandum, in filiae morte moeſtum non fuiſſe, quae iam inde à teneris, virginitatem DEO conſecrarat;

propterea quod exſilij ſui terminum, vt pridem optarat, nacta eſſet: illud plerique magis mirabantur, Iſabellam filiam, Lermae Comitem, ſingulari matronam virtute, dotibuſque naturae praeditam, non luxiſſe. Pintiae enim aulam Principis ingreſſurus, obuium habuit, qui triſtem, ſubitumque filiae interitum nunciaret. Paululum itaque clauſis oculis, aperta vero ad DEVM mente orans, beneque mortuae precatus, perrexit. Rebus in aula geſtis, diſceſſurus, Principi dominae dixit: *Ora, quaeſo, pro anima famulae tuae Iſabellae, quam nunc morbo minime lento, ſed repentino extinctam audiui*. At haec illa: *Ita ne tum triſtem nuncium obiter à diſcedente nuntiari mihi oportuit? nihilne parentem, talis filiae mors mouet amplius? Depoſitum*, inquit, *acceperam: repetijt Dominus: Reddamus itaque, vt par eſt, alacriter: quòdq. tam diu vſuram eius dederit, grati teſtificationem animi demus. Igitur non lugendum, praeſertim cum his vitae miſerijs, & corporis vinculis ſoluta emerſerit; in Beatorumque ſedes, DEI clementia, vt ſpero, & opto, commigrarit*. Domum vbi reuertit, ſacris pro illa operatus, aliam luctus ſignificationem nullam dedit. Eo ipſo die allaturus conſolationem alloquijs, acceſſit Comes ſtabilis: cumque nihil moeſtum in vultu animaduertiſſet, indignabundus: *Tene* (inquit) *tali filia amiſſa, nihil moueri?* Modeſte ſubiecit ille. *Ex quo me tempore DEO dedicaui, ſic cor illi meum libens, volenſque obtuli, nihil ut in rebus humanis, turbare illud poſſet*. Cum itaque acerba incidiſſent, duo fere dicere ſolitum ferunt: *Nihil rerum humanarum, tamquam ad me non pertinens, curo*. Et illud: *An abbreuiata*
Iſa. 50. & 59. *eſt manus Domini, ut ſaluare nequeat? quid igitur timeamus?*
Ad Ro. 8. *ſi DEVS pro nobis, quis contra nos?*

3 Rem diuinam faciebat in aedibus filiae, Lermae Comitis. Gener arae impoſuit effigiem coniugis eius Leonorae, ſed B. Catherinae nomine inſignitam. Ille nihil

hil

hil mutatus, ſed obfirmato animo fuit, peracto demum ſacrificio, rogatus a Socio, cuius ea imago eſſet: coniugis, inquit, olim meae Leonorae. Verum nihil nos mouit, niſi vt DEVM pro ea precarer ardentius. Addidit & illud. Comiti meis verbis manda, effigiem in cubiculo habeat licet, altari poſt hac ne imponat, & ſi ex Leonora, Catherinam fecerit.

Caeſar Carolus, cum ſecundo in ſuum, ad Iuſti ſeceſ- 4
ſum, euocaſſet FRANCISCVM, periculum facere voluit, verane eſſent, quae inaudierat, liberos iam ex ſe natos, nihil curare. Iniecta itaque de filijs mentione, de natu maximo Carolo, Gandiae Duce, conqueſtum apud ſe narrat Sanctium Cardonam, Praefectum maris Aragoniae, quod ditionem illius, in Gandienſi agro, Regiam nomine, contra ius teneret. Quid hic facto opus iudicas? & vter cauſſa cadet? Ad haec FRANCISCVS. *A quo ſtat ratio, iuſque non habeo dicere. Illud tantum maiorem in modum peto abs te, Caeſar, vt Sanctio Cardone non ius duntaxat ſartum, tectum reddatur, verum etiam gratia illi fiat, potius quam filio meo.* I*tane*, inquit Caeſar, *tuorum liberorum cauſſam agis? nonne praeſtat eam liberis tuis gratiam tribuere*? Rurſum FRANCISCVS, *Cardona fortaſſis, ea magis gratia, quam filius meus, indiget.* Mirifice Caeſar, hominis conſtantia delectatus, collaudauit: nec temere eſſe, quod vulgo iactaret, illum carnis ſe & ſanguinis amore omnino exſpoliaſſe.

Miratus & Pontifex Pius quartus, eandem in 5
FRANCISCO virtutem: Romae enim illo verſante, filius Aluarus Borgia, bona Pontificis venia, atque indulto, ducere domum Ioannam Aragoniam, ſororis ſuae filiam, optabat: quae iam Marchionatus Alcanizij hereditatem adierat. Cognito Pontifex FRANCISCI filium Aluarum eſſe, miratur, cur non a ſe beneficij loco poſtulaſſet FRANCISCVS; de quo be-

ne merendi occaſionem vndique captaret. Accito itaque illo, nihil cogitante, quidnam vellet pontifex, interrogat, *Aluarumne filium haberet*. Annuit ille. Ad haec Pius: *Qua ratione ne verbum quidem, hactenus ea de re apud me feciſti? gnarus quam cupide obſequi tibi, tuiſque ſtudeam.* Subiecit FRANCISCVS: *Multis equidem, beatiſſime pater, vndique arietibus ex Hiſpania oppugnabar, vrgebarque precibus, vt Aluaro filio, id beneficium abs te impetrarem: verum, vt quod res eſt, dicā, ad hanc diem id abs te poſtularem, imperare mihi non potue. Nan ſi ius aequumque poſtulat filius, mea nihil opus apud te deprecatione; ſin petit iniquum, rogare meum eſt, ne ſecundum illum ſententiam pronuncies, neue indulgenter cum illo agas: vt & impræſens etiam atque etiam rogo. ſi enim is ſum, qui eſſe debeo, maiorem rationem religionis, tuaeque dignitatis habeam neceſſe eſt, huiuſq; adeo Apoſtolicae Sedis exiſtimationis, quam emolumenti: quod quidem commodum, publico cedat, communique bono, oportet.* Recreatus incredibiliter Pius prudenti FRANCISCI reſponſo, iudicium, mentemque laudauit. *Quid igitur faciendum cenſes,* inquit. Hic FRANCISCVS: *Duo eamdem ambiunt ſponſam, eodem cognationis vinculo aſtricti: alter propius ſorbinus, patruus alter: vterque a Sede Pontificia gratiam ſupplex poſtulat. Et quoniam iudicium. requiris meum, equidem in ea ſum ſententia, e re ſponſae fore, liberam illi optionem relinqui, vt vtri nubere malit, pace tua, nubat in Domino. Quo fiet vt vtrique facias ſatis, & illa quem elegerit, coniugem nanciſcatur.* Obſtupuit ad haec Pontifex, hominis prudentiam, praedicans: diſſenſit hic tamen ab illo; ſecundum Aluarum ex aequo & bono pronuncians, vti bona cum venia ſororis filiam in matrimonio haberet: hoc addito elogio. Sede pontificia dignum videri, vt qui praeclaram ei operam adhuc nauaſſet, eius ratio

ha-

haberetur: quique DEI amore, titulis ſe ſe omnibus, liberorumque adeo amore, & cura abdicaſſet, eorum tutelam Pontifex ſuſciperet. Profuit itaque durus is parentis animus Aluaro amplius, DEO ita iubente, quam ſi parens ſupplex id poſtulaſſet. Nobis item, qui in eadem familia ſumus, domeſticum reliquit exemplum, oportere nos, a rerum humanarum ſollicitudine liberos, in DEVM, cui cura eſt, eritque de nobis, amorem traducere.

De pietate, morumque facilitate.

CAP. VII.

RECTE laudat D. Hieronymus Exſuperium, Toloſae Textoſagum Epiſcopum, quod ieiunaret ipſe; *Epiſt. 4. ad Ruſt. Mon.* ciboque demenſo ſuo, ſuum defraudans genium vnciatim parceret, vt alios famelicos aleret: cruciabaturq. aliorum potius, quam ſua inedia. Idem FRANCISCO vſu venit, qui in ſe rigidus erat, & ſeuerus; in alios blandus, ac facilis: nihil vt ſibi ignoſceret, alijs omnia. Parentum caritatem, vt diximus, non exſtinxerat; ſed carnis, & ſanguinis amorem, diuino illo, & coeleſti permutarat. Minus quidem erga affines blanditijs vtebatur, tamen ſi quid, ſalua Religione poſtularent, qua conſolando, qua re, conſilioque iuuando, benignum parentem experti ſunt: vti fruſtra nunquam eius operam deſiderarint. Eximia vero illius in aegrotos pietas exſtitit, nihil vt deeſſe illis eorum, quae medici requirerent,

patere-

pateretur. Socij omnes probe norant, tuto in illius aures & ſinum deponi omnia, quae cruciarent: moeſtitiamque detergere libenter ſolerere, ſiue corporis morbis, ſiue animi, laborarent. Neque importunos ſe futuros, aut moleſtos metuebant. Nec, vt plerique ſolent, de temporis anguſtijs expoſtulaturum.

Ex hac morum facilitate, mos illi natus, vti nihil aſpere imperaret: *Hoc facito*: vel *Illud cura*. Sed hiſce blandicijs delinitos, ſic appellabat: *Fac quaeſo illud DEI amore. Audereſne illo, valetudine ſalua, proficiſci? Valeſne, vt in miſſionem Euangelicam pergere queas? Commodum ne tibi erit doctoris titulum tueri, huius vel illius artis? vel ſic. In mentem mihi venit, hoc tibi munus imponere: ſed animi tui ſenſum explorare prius libuit.* Id genus officij, promptos alacreſque expertus eſt magis. Si quem angi animo, cruciarique comperiſſet, omnes ingenij neruos intendere, qua re potiſſimum, in partem laborum veniret, onus ſubleuaret, conſolationemque poſſet pius parens adferre.

Si quis humanitus lapſus, impegiſſet in re leui, nihil acerbius eloqui ſolitus, hoc tantum: *Ignoſcat tibi DEVS, ſic te ſanctum videam frater: quomodo dictum factumue illud abs te?* Sin grauius deliquiſſet, ad ſe arceſſitum blande compellare, nihil tamen impunitum relinquere: parentis optimi ſimul & medici, officium functus. Crimen itaque referre, petere vt poenitentia ductus reſipiſcat. Paratum ſe ſe in poenae partem, licet culpae affinis non Lib. 2, ca. 11. eſſet, venire. Vt libro ſecundo demonſtratum eſt. Hoc caritatis ſigno pietatiſque, quod ſibi propoſitum erat, facile conſequebatur, vt ad meliorem frugem ſuos ab erratis reuocaret. Illud identidem vſurpans: *Facilitate nihil eſſe homini melius, atque clementia: & omnia prius conſilio experiri, quam armis, ſapientem oportere.* Poſt illa, ſi mores, ingeniumque mutaſſet in melius, qui deliquerat

ſum-

ſumma praeteritorum erratorum obliuio erat. Qua etiam virtute Ignatium ceteris praeſtitiſſe accepimus.

Dicere ſolebat, qui DEVM ducem ſequeretur, eum oportere non vnum ſibi caput, binos oculos, manuſque attribuere, ſed plurima membra cum ceteris habere communia. Amicorum enim communia (aiunt) eſſe omnia. Quo fieret, vt in communi calamitate, ſenſum doloris ad ſe quoque pertinere exiſtimaret. Sic fore, vt vnius omnes corporis membra eſſent: & quod de ſe Apoſtolus ait: *Quis infirmatur & ego non infirmor? Quis ſcandalizatur, & ego non vror?* Iter ingreſſurus, comiti negocium dabat, vt de tenui viatico, quemuis mēdicum obuium, indotatum abire ne ſineret: ea tamen moderatione adhibita, vt a mendico etiam profectam eleemoſynam, appareret: niſi ſi quae grauior incideret neceſſitas, quae lege circunſcribi non deberet. Si nihil quod alijs largiretur ſuppeteret, animo laetus, quod ſponte inopiam eſſet amplexus, mente haec agitabat, ferebatq. *Si eſſet, quam libenter tibi donarem?* Haec vero gratior DEO, qui corda ſcrutans hominum, donantis animo munera metitur, eleemoſyna eſt: cum quis inops à rebus, animo tamen hilari, ac benefico, dare paratus eſt ampliſſima; quam ſi diues donum, frigide tamen, offerat. 2. Cor. 11.

Cum ſingulari omnes caritate complecteretur, tum eos potiſſimum, qui de fama illius calumniando detraherent. Illos enim bene de ſe mereri affirmabat, quod ne quid prudens admitteret, reprehenſione dignum, redderent cautiorem. Sic enim ſapientes olim homines iudicarunt, magnas ex inimicis vtilitates capi & poſſe, & debere. De his ipſis, nunquam ſequius loqui auditus eſt; immo honorifice de ipſis ſentire & praedicare ſolitus; quin & detrahi de illorũ exiſtimatione praeſens, ſi adeſſet, nunquam ſinebat: illa fere familiariter adhibens. *Recte ille à ſe factum exiſtimat. Zelus non eſt*

impro-

improbandus. vel ſic: Maiora debentur peccatis meis ſupplicia: Si quid errant veniam illlis à DEO precor. Incredibile vero memoratu eſt, fronte quam ſerena appareret, cum male, aliorum, non ſuo vitio, audiret, vt quaſi media in tempeſtate portum tenere videretur. Nec verbis tantum erga inimicos officioſus erat, ſed & beneficijs, cum res daret, illos frequenter obſtrinxit. Eius rei exempla colligere plura queam, ſed ne quem laedere prudens videar, neue nominare cogar eos, qui hoſtiliter in eum incurrerunt, calumnijſq. vexarunt, ſuperſedebo.

5 Lis illi erat, non de tribus capellis, Ducis etiamnum titulum geſtanti, cum Franciſca nouerta: quam litem perſequi, ſalua religione, ne bonis heredes fraudaſſe ignauia videretur, & iure experiri coactus, lite tandem cadens, tantum abſuit, vt moleſte FRANCISCVS tulerit, rem ſibi abiudicatam, vt etiam hilari fronte, ſummam animi conſtantiam, atque adeo laetitiam oſtenderit: & vt amitae narrabat, gratiam iudicibus habuerit. Nouercae enim conſultum potius, quod eam coleret, quam ſibi cupiebat. Tali, tantaque iudicij praeſtantia iuuenis adhuc, nullis ſacris initiatus, fuit, vt caritatem, tranquillitatemque animi, Fortunae bonis omnibus anteferret. Laynes Praepoſitus generalis, ad omnes Hiſpaniae Prouincias litteras dederat, nomina perſcriberent, quibus eam DEVS mentem daret, vt, vel apud Indos, vitam in Euangelij praedicatione profundere parati eſſent: vel in Europa, prima Latinae linguae elementa pueros docere, non erubeſcerent. FRANCISCVS, cui tum commiſſa Hiſpania, etſi legibus iſtis ſolutus eſſet, ſua tamen manu Layni ſcripſit, hanc animi teſtificationem, tabulis conſignatam, optare ſeſe pro CHRISTI nomine apud Indos ſanguinem fundere, caputque periculis obijcere. Orare itaque bona illius venia vt liceret,

in

in eam expeditionem proficiſci:precibuſque ad DEVM fuſis,hanc illi voluntatem promoueret.

De prudentia eiuſdem. *CAP. VIII.*

DIVINAE, non humanae Prudentiae vnum inſtar omnium argumentum hoc eſt: excelſo FRANCISCVM animo bonis Fortunae, tituliſque omnibus nuncio remiſſo, ſponte, Chriſtianam inopiam eſſe ſectatum. Prudenter nimirum iudicabat, caduca haec atque inania, quae ſub aſpectum cadunt, pro nihilo ducenda, libenterque aeternis permutanda. Quam quidem caeleſtem ſapientiam, mens hominis caligine hebetata, & tenebris obducta, niſi fidei lumen, DEI munere conceſſum accedat, perſpicere minime poteſt.

Si qui Societati nomen dare vellent, minimiſque, vt 1 fit initio, vrgerentur,quo minus ſe totos addicarent,largiri illis minuta,funemque concedere,ſalua tamen religione,& commodi ſpe maioris,ſolet:gnarus futurum,vt tempore ipſo exilia illa, & parua, (quae tamquam moles immenſas, obijcere Daemon mentibus ſoleat, vt ſalutis res minus procedat,) veluti nebulae ſole, diſſiparentur. Huius rei documenta haec habeo. Nobilis illuſtri loco in Hiſpania natus, a DEO quidem vocatum ſe, vt Societati aggregaretur, ad FRANCISCVM retulit; vna tamen re impediri ac deterreri, quod ſine famulo,qui veſtibus,calceiſque eum ſpoliaret, indueretque, ſe commode viuere poſſe negaret. Ad haec FRANCISCVS: Si nihil moratur aliud, recipio daturum vnum e Socijs, qui ſeruiat, & quidem promptius,quam mercede conducti. Vix octauum iam diem opera illius vſus, facti poenitens, erubuit: Socijs

miniſtrare ipſe coepit, pedes oſculari, & veniam precari, ſeruum ſe omnium appellans.

2 Alter item domi nobilis, vnam ſibi rem in Societate arduam ratus, recens, vt conſueuerat, quotidie induſium non mutare. Annuit FRANCISCVS. *Induſium*, inquit, *cum voles accipies, ne ea te res à perfectae vitae curſu impediat*. Nec longius factum eſt, erubuit & ipſe factique puduit, quod inania illa in delicijs habuiſſet. Mox molle induſium, cilicij aſperitate mutauit, & ad extremum vſque durauit diem.

3 Sacerdos item, non vulgari eruditione, cum belle domi ſuae agitaret, ampleque habitaret, Septimancae Sociorum numero adſcriptus, anguſtas tironum cellulas contemplatus, animo angi, ac debilitari coepit. Cognito FRANCISCVS, quod res erat, ampliſſimum Collegij domicilium illi attribuit: hoc amplius, domeſtica ſupellectile vti eum paſſus eſt: ſic breui anguſtum hominis animum ſuperauit. Conſilij enim poſt non diu, puduit, piguitque, cubiculoque digreſſus, cellam occupauit anguſtam, Paupertatemque praecipue religioſe ſeruauit.

4 Illud in primis ſtudioſe cauit FRANCISCVS, ne miſſiones ſuſciperent Euangelicae praedicationis, Collegijque fundamenta iacerent, niſi quorum ſingularis eſſet, probataque pietas. Vt enim aedium fundamenta, ita & rerum omnium principia, in quibus ſint reliqua, permagni intereſſe aiebat, a quibus iacerentur. Dicere itaque ſolitum ferunt, eas demum miſſiones ſibi placere, quae moerorem adferrent; quod familiaritate tum priuaretur, optimorum Sociorum. Vtriſque vero illud in primis negocij dabat, vt quot, quantaque negotia vrgerent, orandi tamen ſtudio nunquam abſtinerent: neue precationem, animi paſtum, ſcientes, prudentes omitterent.

Ad ſtudia quod attinet,commune hoc illi cum Igna- 5
tio iudicium fuit, nemini Sociorum fas eſſe, nouas, pe-
regrinaſque ſententias tueri: nec id in Theologia,opti-
marum artium regina duntaxat cauendum, vbi ma-
iore animorum periculo peccatur, ſed etiam in philoſo
phandi ratione tenendum, exiſtimabat. Qui enim hic
auderent inaudita, praeterque omnium opinionem ſen
tentias defendere, eos in grauioribus diſciplinis, idem
auſuros aiebat.

Concionatoribus Socijs, auctor idem exſtitit, ſcri- 6
ptoque conſilium mandauit, ſpiritum in concionando
adhiberent, dicendique vim, & audientium corda per-
mouerent. Non ad inanem pompam,ingenijque oſten-
tationem orationem componerent. Sacrorum Antiſti-
tas, & Principes caute, prudenterque tangerent. Si
quid reprehendere neceſſe haberent, dolore ſe id face-
re coactos, non ira, aut odio adductos, oſtenderent:il-
lo enim vel ferreum animum molliri; his etiam irritari
auditores. Suo id exemplo confirmabat, *cum enim a-
criter vitia reprehenderem*, inquit, *me ipſe obiurgare
videbar*. Quo fiebat, vt maiori impetu dicerem, & ad
miſericordiam alios incitarem.

Peſtilentia graſſante in aliquot Italiae, atque Hi- 7
ſpaniae Prouincijs, conſultus a Societatis Patribus
FRANCISCVS, quid,tanto in communi diſcrimi-
ne, facto opus videretur, vt & caritatis ratio haberetur,
nec funditus morte Collegia, exhaurirentur.Hanc ipſe
rationem inijt, excogitauitque ſalutarem. Nomina ad
Rectores ſingulos referrent ij, qui communi ſe reipub.
commodo deuouerent. Ex his, delectu habito, ij tan-
quam in ſtatione milites praeſidio relinquerentur,
qui & vitae ſanctitate praeſtarent, firmaque eſſent
valetudine; animoque celſiore praediti: minore ad
haec Societatis iactura periculis obijcerentur. Hos a

ceteris ſegregatos, proximorum ſaluti incumbere voluit. Quo factum, vt multi perdurarint, operamque nauarint gnauiter in Heſperiae vtriuſque prouincijs, vbi peſtis vrbes tum populabatur: magna laboris patientia, ciuium etiam admiratione, & Sociorum qui interierunt non exiguo praemio. Martyrum enim in numero etiam habitos, qui caritatis hoc munus recte obirent, in Romanis Martyrum Faſtis, & Euſebio legimus.

Martyrol. 28. Febr. Euſeb. lib. 7. cap. 20.

5 Fratres, quos *Coadiutores* vulgo appellamus, DEI ſapientes, FRANCISCVS appellare conſuerat, qui morum ſimplicitate, humilique obedientia, & pie orarent, & domeſtica officia probe obirent. Gnarus DEVM precantibus illis ea ſuggerere plerumque ſolere, quae mundi ſapientes e libris haurire non poſſent.

6 Qui ceteris praeeſſent, dicebat non vna omnes qui parerent, regula metiri oportere: ſe bonos milites imitari, qui pro fiſtulae captu, machinam illam bellicam, ſulphureo puluere implent, ne diſſiliat.

7 Cum humanitus lapſum aliquem narrarent, de quo minimum metuebatur, ſe ipſe tacite explorans, & imbecillitatis humanae conſcius, vulgatum illud in ore habebat, *Homo ſum, humani à me nihil alienum puto.*

8 Conſultus a Patribus Collegij, qui etiam eleemoſynis alerentur, a diuite quidem illo, ſed qui male audiret, rectene acciperent. Ad haec ille. Eliam Prophetam, & Paulum Heremitam a coruo quotidie alimentum accepiſſe: ne dubitarent igitur ſeſe a DEO paſci, corui opera. His enim eleemoſynis, & precibus, vt ſolet, a DEO bonam illi ad reſipiſcendum mentem datum iri: vt è coruo, carniuoraque aue, columba tandem euaderet.

9 Mirabatur eos qui quantum alijs de honore in ſalutando detraxerint, tantum ſibi arrogent, vindicentque: eaque

eaque re magni videri velint, cum ieiune alios apella-
rint, quibuſcum certare officijs oportebat. Hinc odia,
rixae, detractatio, oriuntur: violatur amicitia. Modum
itaque titulis ſtatuendum, ne tot odia naſcerentur: vt
mercibus precium, in bene conſtitutis rebus publicis ſo
let, iudicauit. Ipſe vero minime reſtrictus in titulis dan
dis fuit, immo perliberalis, & benignus, ſi quem his
palatij fumis delectari intelligeret. *Si peccandum* (in-
quit) *alterutram in partem eſt, in exſuperantia, quam ſi quid
detraham, offendere malo.*

Socius quidam, imprudenter triclinium nudus in- 10
greſſus erat, vt in ſe ipſe flagellis ſaeuiret, Beati Fran-
ciſci, exemplum, credo, imitari ſtudens. Noſter, non
iniuria, moleſte tulit, poenamque irrogauit: Caſſiani
illud repetens. *Sanctorum quaedam miranda eſſe facta, non
imitanda.*

Dicere ſolebat, Religioſorum hominum vitam, Cru- 11
cem eſſe perpetuam, atque Martyrium: quod vincere
quotidie ſeipſum neceſſe quis habeat, & perpetuo ob-
temperare, ex voto debeat. Viderent itaque maiores,
onera temperarent, ſubleuarentque: neue noua exco-
gitarent: pro viribus cuiuſque onus imponerent,

Sacerdoti adminiſtrandi Collegij, ad tempus, negociũ 12
dederat. Qui cum remiſſe ageret, ratus breue id tem-
pus fore: non admodum itaque laborandum. Indigna-
tus, FRANCISCVS acriter reprehendit. *Sic,*
inquit, *vel paucis diebus Societatis res geri debet, quaſi per-
petuum munus eſſet. Nocet enim, qui frigide res admini-
ſtrat, vt vel temporis momento per negligentiam amittatur,
quod multis retro annis, ſudoribuſque partum eſt.* Vel mi-
litia verum id eſſe docet, amiſſis breui vrbibus, quae
longo temporis obſidio captae, in poteſtatem venerunt.

De animi candore, ceteriſque virtutibus.

CAP. IX.

IVRE Ambroſius pro funere laudadauit in Satyro fratre Prudentiam,ſed ingenij candore, morumque ſimplicitate eximiam: qui de alijs nihil ſiniſtrum ſuſpicaretur. Eadem FRANCISCI laus propria, qui ſerpentis prudentiae, columbae ſimpllcitatem ex CHRISTI praecepto, adiecit: facilitatemque grauitate temperauit. Non illum fugiebat,aliter mundi ſapientes iudicare ſolitos: calliditate nimirum Prudentiam conſtare. Praeſtantior tamen ea virtus, atque perfectior, quae candore ſimul, & ſimplicitate conditur.

1 Ne quid igitur ſecius de alijs ſuſpectaret, animo ſuo imperarat, impetraratque. Irrepere itaque ſalſum de quoquam iudicium,non ſinebat. Abditos eſſe hominis receſſus, atque latentes: varias item cordis latebras, proinde difficile animum cuiuſque cognoſci, & temere plerumque damnari. Quare non temere de alijs iudicium ferendum. Falli enim nos ſaepe, errare,ac decipi iudicando. Tutiſſimum videri,bene de omnibus exiſtimare, ac loqui: errata vero aliorum, in bonam partem accipere, rapere, & quoad liceat, excuſare:

2 Affirmabat,falli ſe aliorum opera malle, quam temere ſuſpicari: quo fiebat, vt fallerent eum non raro, qui fictam pietatis ſpeciem praeferrent. Quae quidem virtus, eo magis in FRANCISCO admiranda: cum,quod in aula, vbi callide omnia geruntur,compoſiteque dicuntur, à teneris educatus eſſet: tum,quod magiſtratus geſſerit,& Prorex iudicia tractarit, probeq. noſſet dolos filiorum ſaeculi huius. Candorem tamen

vſque

vſque eo retinuit, vt vera placerent omnia; falſa diſplicerent. Dicere ſolebat, & illud Tragici, veritatis ſimplicem eſſe orationem; non fucatam, non ad gratiam compoſitam, artiſque expertem: fallere nolle, ſed ex ſuo animo, virum bonum, candide omnia metiri. FRANCISCI talis erat oratio, vt cum reipſa, aiens, neganſque conſentiret: & ficum, vt veteri verbo dici ſolet, ficum appellaret. Longum eſſet, taedijque plenum, ire per ſingula virtutum genera. Nam de Caſtitate quid attinet dicere? cum adoleſcens etiamnum, matronas nobiles officij gratia inuiſurus, cilicij lorica corpus munire conſueuerit, & illibatum Virginitatis florem, ad matrimonium, vt libro primo demonſtratum eſt, attulerit. Poſt Societati iam adſcriptus, nunquam ſe à mulieribus, ne à filia quidem Lermae Comite, cum forte in eius aedibus, articulari morbo decumberet, tumentes pedes contrectari paſſus eſt. Seueritatem, facilitatemque ita temperauit, vt ſeueritas facilis; & contra, facilitas ſeuera, cum res poſceret, videretur. Taceo in concilijs dandis maturitatem, & prudentiam: tolorantiam in aduerſis: in negotijs ſuſceptis conſtantiam: animi denique in contemptu rerum humanarum magnitudinem: ceteraſque virtutes, plane heroicas. Vnum hoc addam, gratum, memoremque diuini beneficii ſemper exſtitiſſe, quod in Societatis familiã aggregatus eſſet, cuius nomine, quotidie DEO gratas agebat: illud etiam interdum vſurpans. Si, vt vina guſtatu, ita & Religioſorum ſtatus probari poſſet, quiuis dynaſta, dulcedine liquoris diuini ebrius, Religioſorum ſe in familias cupide daret; ſed quia guſtari ſuauitas non niſi longo poſt tempore queat, eo fit, vt plerique aſperitate territi refugiant. Faxit ille animorum parens, vt hoc vitae virtutumque exemplar, nobis ad imitandum propoſitum, moribus conſtanter exprimamus.

FINIS.

Ego Claudius Aquauiua, Societatis IESV Præpoſitus Generalis vitam P. Franciſci Borgiæ Societatis IESV Præpoſiti Generalis tertij, quatuor libris comprehenſam à P. Andrea Schotto, eiuſdem Societatis Sacerdote: à quatuor noſtræ Societatis Theologis recognoſci mandaui; quam cum illi approbauerint, probo etiam, vt poſſit imprimi, ſi ita placuerit Reuerendiſſimo Domino Vicegerenti, ac Reuerendiſſimo Patri Magiſtro Sacri Palatij. Datum Romæ, die vigeſimo ſecundo menſis Februarij, Anno Domini Milleſimo Quingenteſimo Nonageſimo ſexto.

Claudius Aquauiua.

pag.	lin.	errata	corrige
8	16	aliæ	[illegible], vt 136. 26.
12	9	planam	plenam
17	13	regum ſe maximo.	regum maximo.
18	8	admiratione	admirationem
	10	Cras, inquit	*dele duo verba*, alia littera
19	9	quam e vita	quo vita
	12	trecesimo	tricesimo
23	4	accederet	accideret
	6	ſecum iri	ſecum actum iri
	9	longior	longioris
	17	aetica	Baetica
24	25	Hinc	Hic
	28	fracto	facto
26	4	nudum	nudam
	5	continentur	continenter
28	2	pulcritudinem	pu critudinemque
29	14	Ecclesia	Ecclesiæ
32	7	abierent	abigerent
33	5	byſſenis	biſſinis
36	3	ſuggererent	ſuggereret
	5	vt intendit	*dele*, vt
37	2	ieiunium	ieiunum
38	11	affexam	attexam
39	16	quo cuius	quo citius
40	22	Theologiam	Theologiæ
52	32	audire	audiri.
55	14	Pompolenam	Pompelonam
	25	Ognetum	Ognatum, vt 70. 21.
59	25	rogata	rogatu
64	30	concionatus	concionatur
65	2	hebdomadæ	hebdomada
66	22	diurnis	diuinis
70	29	faceret	facere
72	16	reliqua	reliquam
	33	luſrar et	luſtraret
83	9	obſiſtas	obſitas
	29	reſileret	reſiliret
89	5	generos	generoſos
91	34	Colligum	Collegium
93	2	ob cõmiſsã atq. illa	atq. ob commiſſam illi
	20	principum	principium
94	29	ſe bonis	te bonis
97	34	marure ſit	mature ſic
99	34	defendendum	defendendam
100	2	fe re, additi	ferre, additi
	34	inſtruendis	inſtruendos
101	2	principiis	Prouincijs
	13	augebatur	angebatur
	14	terra	terræ
102	14	Aethiopiae	Aethiopia.

pag.	*lin.*	*errata*	*corrige.*
104	5	Iaponam	Iaponiam
110	4	exſilens	exſiliens
	34	emenſi	emenſis
117	21	ſuam	ſua
125	19	fuerant	fuerunt
128	28	ſic Indorum	*dele*, ſic
133	22	ferre	ferri
	22	lucuit, quando	licuit, quanto
134	23	imperant	*deleatur*
135	10	Sulamina	Salamina
	15	ſic	hic
140	33	amplectare	amplectere
141	11	animiq;	animoque
142	5	ingreſſus	ingreſsis
	1	eſſe	eſſet
	32	Roma	Romam
150	13	elationis	*adde*, vitium
152	9	deſcendere	diſcedere
157	33	calcenos ouos	calceos nouos
	34	atterrens	atterens
159	20	potuaris	potiaris
160	1	nocteſq;	dies nocteſque
	19	curabit	curabis
	27	delectanti	delectari
	37	-cia ſcſent	-cię eſſent
162	16	ſolus	ſalus
163	6	reduxerit	reduxit
	23	ceterum	ceterarum
164	13	præberēt ſupeditarēt	-ret -ret
165	11	tantum	tantam
167	14	forte	ſorte
168	11	tamen	tandem
	26	niſi Dei	niſi Deo
170	2	expertum	expenſum
172	2	ſuſpectam	ſuſpectum
	22	hoſtemq.	hoſtem
174	15	velleretque	vellicaretque
176	21	dum de diuinis	dum diuinis
	31	perturbationis	-nes
181	17	Textoſagum	Tectoſagum
	21	cruciabaturque	cruciareturque
182	15	officij	officijs
183	13	indotatum	indonatum
185	19	addicarent	addicerent
187	15	Antiſtitas	Antiſtites
188	17	ſe bonos	ſed bonos
189	3	detractatio	detractio

Cetera quiuis facile corriget.

Regeſtum.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z Aa Bb.

Omnia ſunt folia, præter B b, ſemifolium.

63-35
JULY 62
F. Roux-Dev

BA596
R616V